

Pētījums par patvēruma meklētāju, bēgļu un personu, kurām piešķirts alternatīvais statuss, piekļuvi izglītībai Latvijā

PROJEKTU LĪDZFINANSĒ EIROPAS SAVIENĪBA

Šis dokuments ir sagatavots ar Eiropas Savienības atbalstu.
Par šī dokumenta saturu pilnībā atbild biedrībā "Latvijas Cilvēktiesību centrs", un tas nevar tikt uzskatīts par Eiropas Savienības viedokli.

Materiāls tapis projekta "Pētījums par patvēruma meklētāju, bēgļu un personu, kurām piešķirts alternatīvais statuss, piekļuvi izglītībai Latvijā" (Projekts Nr. AK/EBF/2009/4) ietvaros.

Pētījumu veica: Svetlana Djačkova (projekta vadītāja un pētniece), Sigita Zankovska-Odiņa (pētniece), Kristīne Laganovska (juriste), Džena Andersone (juriste), Linda Dambe (pētniece-asistente), Jekaterina Kirjuhina (pētniece-asistente).

Foto: <http://www.free-photos.biz/>

Latvijas Cilvēktiesību centrs
Alberta iela 13, 7.stāvs, Rīga, LV 1010, Latvija
Tālrunis (+371) 67039290
Fakss (+371) 67039291
www.humanrights.org.lv

2011.gada jūnijs

Pateicība

Autori izsaka pateicību Patvēruma meklētāju izmitināšanas centram "Mucenieki" par doto iespēju izmantot PMIC telpas interviju veikšanai; patvēruma meklētājiem, bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu par sniegtajām intervijām un palīdzību interviju organizēšanā; Ilhamam Khalimzodam par tulkojuma nodrošināšanu; skolu direktoriem un skolotājiem par interviju sniegšanu, kā arī citu valsts un pašvaldību iestāžu un NVO pārstāvjiem par piedalīšanos pētījumā.

Saīsinājumi

AĀIC – Aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrs

ANO – Apvienoto nāciju organizācija

EBF – Eiropas Bēgļu fonds

EK - Eiropas Komisija

ES - Eiropas Savienība

LR – Latvijas Republika

LVA – Latviešu valodas aģentūra

NVA – Nodarbinātības valsts aģentūra

NVO – nevalstiskā organizācija

PMIC – Patvēruma meklētāju izmitināšanas centrs

PMLP - Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde

VR - Valsts robežsardze

UNHCR - ANO Augstā komisāra bēgļu lietās pārvalde

Saturs

Kopsavilkums	5
1. Ievads	6
2. Galvenie secinājumi	9
3. Tiesību uz izglītību normatīvais regulējums	13
3.1. Tiesības uz izglītību – starptautiskās, reģionālās un ES tiesību normas	13
3.2. LR normatīvie akti	17
4. Tiesības uz izglītību praksē	25
4.1. Piekļuve vispārējai izglītībai.....	25
4.2. Piekļuve profesionālajai, akadēmiskajai un neformālajai izglītībai	39
5. Pielikumi	45
Pielikums Nr. 1. Statistika par patvēruma meklētājiem, bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu Latvijā.....	45
Pielikums Nr. 2. Pētījuma metodoloģijas apraksts	48
Pielikums Nr. 3. Izvilkumi no normatīvajiem aktiem	50
6. Main conclusions (galvenie secinājumi angļu valodā)	63
Izmantotās literatūras saraksts	67

Kopsavilkums

Pētījuma par patvēruma meklētāju, bēgļu un personu, kurām piešķirts alternatīvais statuss, piekļuvi izglītībai Latvijā¹ mērķis ir apzināt patvēruma meklētāju, bēgļu un alternatīvo statusu ieguvušo personu (turpmāk tekstā – mērķgrupu) iespējas, vajadzības un problēmas iegūt izglītību Latvijā.² Ziņojumā ir skarti jautājumi par nepilngadīgo un pieaugušo personu piekļuvi dažāda līmeņa izglītības iestādēm.

Latvijā līdz šim bijusi neliela pieredze pētījuma mērķgrupu iekļaušanā izglītībā. Kopš 2008. gada vispārizglītošajās skolās izglītību ir apguvuši aptuveni 20 nepilngadīgie patvēruma meklētāji, taču informācija par bēgļu un personu ar alternatīvo statusu situāciju izglītības jomā faktiski nav pieejama. Praksē ir zināmi gadījumi par mērķgrupu iekļaušanos arī profesionālās izglītības iestādēs un augstskolās. Dažās skolās lielākā vai mazākā mērā jau ir izvedojusies pieredze uzņemt mērķgrupu pārstāvjus, pielagojot mācību procesu viņu vajadzībām. Tomēr pašreiz, kad mērķgrupas sāk iekļauties Latvijas skolās, ir nepieciešama situācijas apzināšanās, lai identificētu pašreizējās iespējas un problēmas un veicinātu skolu gatavību strādāt ar mērķgrupām.

2010. gadā veiktie grozījumi LR normatīvajos aktos būtiski paplašināja mērķgrupu tiesības uz izglītību. Izglītības likumā ir atzīts pret-diskriminācijas princips un nostiprinātas visu mērķgrupu tiesības uz bezmaksas vispārējo izglītību. Tomēr likumdošanas ietvars ietver sevī arī nepilnības, tostarp, mehānismu trūkumu to patvēruma meklētāju piekļuvei vispārējai izglītībai, kuri nav beiguši pamatskolu un ir sasnieguši pilngadību; vienotu zināšanu pārbaudes metodoloģijas trūkumu; mācību programmu paraugu un vadlīniju to izstrādei trūkumu; papildus atbalsta (finansējums pedagogu atalgojumam un mācību līdzekļu iegādei utt.) trūkumu nepilngadīgām personām arī pēc bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanas; garantiju trūkumu patvēruma meklētāju piekļuvei profesionālās izglītības iestādēm u.c.

Kopš 2010. gada nepilngadīgie patvēruma meklētāji visbiežāk ir bijuši ievietoti adaptācijas klasēs, lai vēlāk tos pārceltu vispārējā klasē. Taču līdz šim vēl nav izveidojusies prakse, kad šādi bērni pāriet vispārējās klasēs. Valodas barjera, pielāgotu mācību programmu, vadlīniju un piemērotu mācību līdzekļu trūkums, pedagogu nepietiekošās prasmes strādāt ar mērķgrupām, kā arī vispārējās integrācijas politikas trūkums rada galvenos šķēršļus mērķgrupu sekmīgai piekļuvei vispārējai izglītībai. Svešvalodu apgūšana skolotājiem, bērnu latviešu valodas apguves iespēju paplašināšana, iespējas iemācīties mācību valodu pirms priekšmetu apgūšanas, valsts atbalsts individuālās pieejas mācību nodrošināšanā gan pirms, gan pēc statusa iegūšanas, jauni mācību līdzekļi un vadlīnijas skolotājiem mācību plānu izstrādei, sociālo pedagogu, sociālo darbinieku un psihologu pieejamība, pēc dažādu intervēto personu domām, būtiski veicinātu nepilngadīgo mērķgrupu vajadzību apmierināšanu.

Arī pieaugušo mērķgrupu pārstāvju sekmīgu integrāciju apgrūtinā ierobežotās iespējas apgūt latviešu valodu un profesiju, valodas barjera, pielāgotu mācību programmu trūkums latviešu valodā, kā arī kopējā materiālā nedrošība un rūpes par nākotni. Pielāgotu latviešu valodas un neformālās izglītības iespēju paplašināšana, ieskaitot Patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, informācijas pieejamība saprotamā valodā par tiesībām uz izglītību, kā arī vispārējās integrācijas politikas sakārtošana ir svarīgākās pieaugušo vajadzības, kas izriet no pētījuma.

¹ Projektu Nr. AK/EBF/2009/4 atbalsta Eiropas Bēgļu fonds (vadošā iestāde – LR Iekšlietu ministrija).

² Pētījumā tika veikta LR normatīvo aktu analīze starptautiski un ES tiesību normu kontekstā; tika veiktas 37 daļēji strukturētas padziļinātas intervijas – ar patvēruma meklētājiem, bēgļiem un alternatīvo statusu ieguvušajām personām, ar valsts un pašvaldību iestāžu un NVO pārstāvjiem, kā arī tika veikta padziļināta situācijas izpēte četrās skolās, kurās ir mācījušies attiecīgo mērķa grupu pārstāvji.

1. IEVADS

Ziņojums tapis projekta "Pētījums par patvēruma meklētāju, bēgļu un personu, kurām piešķirts alternatīvais statuss, piekļuvi izglītībai Latvijā", ko atbalsta Eiropas Bēgļu fonds (turpmāk tekstā – EBF; vadošā iestāde Latvijā – LR Iekšlietu ministrija). Pētījuma mērķis ir apzināt patvēruma meklētāju, bēgļu un alternatīvo statusu ieguvušo personu³ (turpmāk tekstā – projekta mērķgrupas) iespējas, vajadzības un problēmas iegūt izglītību Latvijā. Ziņojumā ir skarti jautājumi par nepilngadīgo un pieaugušo personu piekļuvi dažāda līmeņa izglītības iestādēm (vispārējās, profesionālās, neformālās un augstākās akadēmiskās), galvenajiem šķēršļiem piekļuvei, izglītības kvalitāti, mērķgrupu vajadzībām, kā arī dažādu institūciju un organizāciju sadarbību.

Pēc ANO Augstā komisāra bēgļu lietās pārvaldes (turpmāk tekstā - UNHCR) datiem, 2009. gada beigās pasaulē izskatīšanas posmā bija 983 420 patvēruma meklētāju iesniegumi, 10 396 540 bēgļi, 15 628 057 iekšēji pārvietotās personās.⁴ 87 procenti no patvēruma meklētāju iesniegumiem 44 valstīs tika iesniegti Eiropas Savienības (turpmāk tekstā – ES) dalībvalstīs (235 900 iesniegumi no 358 800).⁵

Uz pasaules un ES fona Latvija izejas ar vizemāko patvēruma meklētāju skaitu ES pēc Igaunijas.⁶ Pēc Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes (turpmāk tekstā - PMLP) datiem, laika posmā no 1998.gada, kad Latvijā tika uzsākta patvēruma procedūra, līdz 2011. gada pirmajam ceturksnim patvērumu Latvijā pieprasīja 392 personas. Tomēr pēdējos gados vērojama patvēruma meklētāju skaita pieauguma tendence (2007. gadā – 34 personas, 2009 – 52 persona, 2010. gadā – 62 personas, 2011.gada 1.ceturksnī – 25 personas). Kopumā Latvijā bēgļa statuss piešķirts 30 personām (ar pastāvīgās uzturēšanas atļauju), alternatīvais statuss - 49 personām (ar termiņuzturēšanas atļauju uz 12 mēnešiem ar tiesībām lūgt tās pagarināšanu) (sk. statistikas datus Pielikumā Nr.1). Raksturīgi, ka pēdējos gados Latvijā pieaudzis nepilngadīgo patvēruma meklētāju skaits, kā arī bērnu skaits, kam ir piešķirts bēgļa un alternatīvais statuss: 2010. gadā 14 patvēruma meklētāji, 10 bēgļi un 34 personas ar alternatīvo statusu bija nepilngadīgie; 2008. gadā Latvijā bija četri, bet 2010. gadā - pieci nepilngadīgie bez pavadības.

Kaut arī situācija pasaulē atšķiras atkarībā no konteksta, kā arī no specifiskajām atšķirībām starp migrantu (kas pārceļas uz konkrētu valsti brīvprātīgi) un patvēruma meklētāju un bēgļu (kas pārvietojas pret savu gribu) vajadzībām un problēmām

³ Šajā ziņojumā ar termini „patvēruma meklētājs”, „bēglis” un „persona ar alternatīvo statusu” ir lietoti, ņemot vērā LR Patvēruma likumā un ANO Konvencijā par bēgļa statusu (1951) lietotās definīcijas. **Patvēruma meklētājs** ir trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks, kas iesniedzis iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu Latvijas Republikā, līdz brīdim, kad stājies spēkā un kļuvis neapstrīdams galīgais lēmums par viņa iesniegumu. **Bēglis** ir trešās valsts valstspiederīgais, kurš, pamatoti baidoties no vajāšanas sakarā ar viņa rasi, reliģiju, tautību, piederību pie noteiktas sociālās grupas vai viņa politiskajiem uzskatiem, atrodas ārpus valsts, kuras valstspiederīgais viņš ir, un nespēj vai šādu baiļu dēļ nevēlas pieņemt savas valstspiederības valsts aizsardzību, vai bezvalstnieks, kurš, būdams ārpus savas agrākās pastāvīgās dzīvesvietas valsts, tādu pašu iemeslu dēļ nespēj vai nevēlas tajā atgriezties. **Persona ar alternatīvo statusu** ir trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks, kuram nevar piešķirt bēgļa statusu, ja ir pamats uzskatīt, ka viņš pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī varētu tikt pakļauts smagam kaitējumam un šā iemesla dēļ nespēj vai nevēlas pieņemt minētās valsts aizsardzību. Sk. Patvēruma likums (stājās spēkā 14.07.2009), 1. panta 7.punkts, 20.pants, 23.pants.

⁴ Sk. UNHCR statistiku: <http://www.unhcr.org/pages/49c3646c4d6.html> (resurss skatīts 19.05.2011)

⁵ UNHCR, Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries, 2010, Division of Programme Support and Management, March, 2011, 3.lpp, <http://www.unhcr.org/4d8c5b109.html> (resurss skatīts 19.05.2011)

⁶ Sk. Eurostat statistiku http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-QA-11-005/EN/KS-QA-11-005-EN.PDF, 2.lpp. (resurss skatīts 19.05.2011)

izglītībā,⁷ pastāv virkne līdzīgu problēmu. Pētījumi parāda, ka daudzās pasaules, tai skaitā ES, valstīs patvēruma meklētāji un bēgļi (kā arī migrantu bērni) izglītības jomā ir īpaši neaizsargāti. Salīdzinot ar vietējiem valstspiederīgajiem, daudziem citu valstu izcelsmes bērniem ir augstāki skolu atstāšanas rādītāji, tsāks skolu apmeklējuma laiks, kā arī zemāks sekmju un prasmju līmenis.⁸ Nepietiekošas skolotāju prasmes strādāt multikulturālā vidē, kā arī ar bērniem, kuri pārdzīvojuši traumu, un grupās ar dažādiem zināšanu līmeņiem; skolu resursu trūkums, lai adekvāti risinātu mērķgrupu vajadzības; bērnu un skolotāju valodas barjera; kā arī aizspriedumi un neiecietība skolās – tie ir tikai daži no izaicinājumiem, ar ko saskaras valstis, kurās jau uzkrāta samērā liela pieredze un arī labā prakse bēgļu uzņemšanā.⁹ 2010. gada ANO īpašā ziņotāja (Vernor Muņoz) ziņojumā “Migrantu, bēgļu un patvēruma meklētāju tiesības uz izglītību” tika secināts, ka tiesību uz izglītību īstenošana attiecībā uz konkrētajām grupām joprojām ir ievērojami ierobežota. Ziņojumā tika uzsvērtā valstu nepieciešamība respektēt dažādību izglītībā un ieviest dažādas kultūras iekļaujošos izglītības modeļus.¹⁰

Daudzas Centrālās un Austrumeiropas valstis ar samērā nelielu pieredzi patvēruma meklētāju un bēgļu uzņemšanā saskaras ar nepieciešamību attīstīt integrācijas politiku. UNHCR Centrāleiropas bēgļu integrācijas pamatnostādnēs uzsvērts, ka bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu var būt specifiskās vajadzības, kuras rodas iepriekšējās vajāšanas un pārcelšanās uz svešu valsti dēļ. Tādēļ integrācijas pasākumi var būt veiksmīgi tikai tad, ja tie ir plašākas stratēģijas sastāvdaļa, kura ir vērsta uz vienlīdzības un dažādības veicināšanu sabiedrībā.¹¹ Īpašs atbalsts jāsniedz nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem un bēgļiem. Tas jā dara pēc iespējas īsā laikā pēc ierašanās uzņemšanas valstī. Bērniem jāpalīdz pielāgoties izglītības sistēmai, apgūt valodu un pēc iespējas kompensēt iespējamās izglītības iegūšanas vai attīstības kavējumus. Tāpat ir svarīgi nodrošināt vispārējo izglītību, ieskaitot lasītprasmes un rakstītprasmes apgūšanu, tiem bēgļiem, kuri nav ieguvuši pamatizglītību, kā arī attiecīgās valsts valodas apgūšanu.¹²

Sekojojot ES patvēruma jomas sakārtošanai, nepieciešams veicināt patvēruma meklētāju un bēgļu integrāciju balstoties uz ES un starptautisko tiesību normām. 2007. gadā Eiropas Komisija (turpmāk tekstā - EK) uzsāka diskusiju par otrā patvēruma posma izveidi, kura vērsta uz augstāku standartu sasniegšanu patvēruma meklētāju un bēgļu aizsardzībā. Diskusijas pamatu veido EK izstrādātais politikas dokuments “Patvēruma politikas plāns – Integrēta pieeja aizsardzībai visā ES teritorijā”, kura mērķis ir izveidot vienotus aizsardzības standartus attiecībā uz patvēruma meklētāju galvenajām tiesībām, tajā skaitā pievērst lielāku uzmanību īpaši mazaizsargāto grupu situācijai.¹³ EK izstrādātajos vairāku esošo ES direktīvu grozījumos ir iekļautas normas, kas pastiprina

⁷ R. Tromp (ed.), *Education for refugee and asylum seeking children in OECD countries. Case studies from Australia, Spain, Sweden and the United Kingdom*, Education International, Paloma Bourgonje, March, 2010, 17.lpp.

⁸ *Education and migration. Strategies for integrating migrant children in European schools and societies. A synthesis of research findings for policy-makers*. An independent report submitted to the European Commission by the NESSE network of experts, European Commission, 2008, 15.-17.lpp.; Sk. arī Commission of the European Communities, Green paper *Migration & Mobility: challenges and opportunities for EU education systems*, Brussels, 3.7.2008, COM(2008) 423 final, 4.-7.lpp.

⁹ R. Tromp (ed.), *Education for refugee and asylum seeking children in OECD countries. Case studies from Australia, Spain, Sweden and the United Kingdom...*, 13., 82.lpp.

¹⁰ UN General Assembly, *The right to education of migrants, refugees and asylum-seekers...*, 18.lpp.

¹¹ UNHCR *Integration Agenda for the Refugees in the Central Europe*, Budapest, Hungary, 2009, 6.lpp.

¹² Turpat, 9.lpp.

¹³ Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of Regions, Policy Plan on Asylum. An integrated approach to protection across the EU, Brussels, 17.06.2008, COM (2008) 360 final, 3.lpp.

integrācijas jautājumu nozīmi, ieskaitot bērnu un pieaugušo piekļuvi izglītībai un darba tirgum (sk. 3.sadaļu). 2009. gada decembrī Eiropadomes sanāksmē pieņemtā Stokholmas programma ietver sevī mērķi attīstīt vienotu aizsardzības sistēmu un solidaritāti, ieskaitot personu, kam ir piešķirta starptautiskā aizsardzība, integrācijas apstākļu uzlabošanu, balstoties uz cilvēktiesībām, augstiem aizsardzības standartiem un nacionālo sistēmu kvalitātes uzlabošanu.¹⁴ Arvien lielāku aktualitāti iegūst nepilngadīgo bez pavadības tiesības un situācija: šīs jomas sakārtošanai ir veltīts Pasākumu plāns 2010.-2014. gadam, kuru ir apstiprinājusi EK.¹⁵

Kaut arī dažos līdzšinējos pētījumos tika uzsvēta nepieciešamība pēc mērķgrupu integrācijas politikas Latvijā,¹⁶ šo īpaši mazaizsargāto grupu situācija izglītībā līdz šim nav bijusi apzināta. Tāpat nav izstrādāti politikas dokumenti, kas skar šo grupu, kā arī imigrantu integrāciju. Šis pētījums ir pirmais Latvijā šajā jomā, kas ietver sevī multidisciplinārās metodes, un kuram ir uz tiesībām balstīta pieeja. Pētījumā tika izmantota metodoloģija, kura daudzos aspektos ir bijusi pielietota arī citos līdzīgos pētījumos par piekļuvi izglītībai – gan Centrāleiropas valstīs,¹⁷ gan Rietumeiropā un Ziemeļeiropā.¹⁸ Pētījums iekļauj sevī gan LR normatīvo aktu analīzi starptautisko un ES tiesību normu kontekstā (sk. 3.sadaļu "Tiesību uz izglītību normatīvais regulējums"), gan sociālās izpētes metožu izmantošanu (sk. 4.sadaļu "Tiesības uz izglītību praksē"). Šī metožu kombinācija ļauj vislabāk apzināties mērķgrupu situāciju, ņemot vērā pastāvošo informācijas trūkumu. Prakses izpētē izmantota informācija, kas iegūta daļēji strukturētās padziļinātās intervijās ar mērķgrupu pārstāvjiem, intervijās ar valsts un pašvaldību iestāžu un nevalstisko organizāciju (turpmāk tekstā – NVO) pārstāvjiem, kā arī veicot situācijas izpēti četrās skolās, kurās ir mācījušies attiecīgo mērķa grupu pārstāvji. Tāpat pētījuma tapšanā izmantoti statistikas dati un citi avoti (sk. sīkāk metodoloģijas aprakstu Pielikumā Nr. 2). Kopā tika veiktas 37 intervijas, ieskaitot 16 intervijas ar mērķgrupu pārstāvjiem – nepilngadīgajiem un pieaugušajiem.

Autori cer, ka ziņojums veicinās diskusiju mērķgrupu izglītībā iesaistīto valsts un pašvaldību iestāžu, kā arī skolu, NVO un mērķgrupu kopienu pārstāvju vidū par pašreizējo situāciju un nepieciešamajiem uzlabojumiem, kā arī tiks izmantots izglītības programmu plānošanā Izglītības un zinātnes ministrijas (turpmāk tekstā – IZM) un skolu darbā. Kā nākamais solis būtu citu valstu labo praksi izpēte un to piemērošana Latvijas apstākļiem.

¹⁴ *The Stockholm Programme — An open and secure Europe serving and protecting citizens* 2010/C 115/01, 27.lpp.

¹⁵ European Commission Communication from the European Commission from the Commission to the European Parliament and the Council Action Plan on Unaccompanied Minors (2010 – 2014), Brussels, 6.5.2010, COM(2010)213 final, SEC(2010)534

¹⁶ A.Lulle, I. Brands-Kehre, L.Geidāne and L.Ose, *Rekomendācijas bēgļu integrācijai*, Rīga, IOM Riga Office, 2008

¹⁷ Sk., piemēram, ziņojumu par Poliju: A.Kosowicz *Access to Quality Education by Asylum-Seeking and Refugee Children*, Poland Country Report, http://ec.europa.eu/ewsi/en/resources/detail.cfm?ID_ITEMS=14260 (resurss skatīts 10.06.2011); ziņojumu par Čehiju: M.Bačáková *Access to education of refugee children in the Czech Republic*, Charles University in Prague, Report of UNHCR Prague Office, Prague 2009, <http://www.unhcr.cz/dokumenty/report-bacakova.pdf> (resurss skatīts 10.06.2011)

¹⁸ Sk., piemēram, pētījums pa nepilngadīgo patvēruma meklētāju bez pavadības vajadzībām izglītībā Norvēģijā: A.-R.Kuyini Alhassan *Unaccompanied Minor Asylum Seekers in Norway. Educational Needs and Adapted Education*, LAP LAMBERT Academic Publishing, 2011; Pētījumi par situāciju Lielbritānijā: L.Doyle, M.McCorrison Refugee Council: Beyond the school gates: supporting refugees and asylum seekers in secondary school, KPMP Foundation, Refugee Council, May 2008; M.Arnot, H.Pinson, The education of asylum seeker and refugee children, A Study of LEA and School Values, Policies and Practices, University of Cambridge, Faculty of Education, July 2005. Sk. Arī: H.Pinson, M. Arnot and M. Candappa *Education, Asylum and „Non-Citizen” Child. The Politics of Compassion and Belonging*, Palgrave Macmillan, 2010.

2. GALVENIE SECINĀJUMI

Latvijā līdz šim bijusi neliela pieredze pētījuma mērķgrupu iekļaušanā izglītībā. Gan patvēruma meklētāju nelielais skaits, gan salīdzinoši nesenā valsts pieredze lielā mērā ir par iemeslu tam, ka faktiski nav pieejama informācija par bēgļu un personu ar alternatīvo statusu situāciju izglītības jomā. Viens no būtiskākajiem secinājumiem ir tas, ka dati par mērķgrupu pārstāvju situāciju izglītībā un nodarbinātībā līdz šim nav apkopoti. Vienīgais izņēmums ir IZM apkopotā informācija par patvēruma meklētāju skaitu vispārējās izglītības iestādēs pēdējos trīs gados. Tomēr statistikas dati rāda mērķgrupu pārstāvju, ieskaitot nepilngadīgo, skaita pieaugumu Latvijā. Līdz ar to jautājuma aktualitāte ar laiku arvien pieaug.

Praksē ir zināmi gadījumi, kad mērķgrupu pārstāvji ir mācījušies dažādos izglītības līmeņos. Kopš 2008. gada vispārizglītojošajās skolās izglītību ir apguvuši aptuveni 20 nepilngadīgie patvēruma meklētāji (t.sk. bez pavadības). Ir zināmi gadījumi par mērķgrupu iekļaušanos profesionālās iestādēs un universitātē.

Tiesību uz izglītību normatīvais regulējums

2010. gadā tika veikti būtiski grozījumi LR normatīvajos aktos, kuri paplašināja mērķgrupu tiesības uz izglītību Latvijā. Izglītības likumā ir atzīts pret-diskriminācijas princips un nostiprinātas gan patvēruma meklētāju, gan bēgļu, gan personu ar alternatīvo statusu tiesības uz bezmaksas vispārējo izglītību, kā to nosaka LR normatīvais ietvars. Tomēr pētījums ļauj iezīmēt vairākas problēmu jomas izglītības juridiskajā regulējumā, kuras potenciāli var radīt šķēršļus sekmīgai mērķgrupu integrācijai.

- Pastāv mehānismu trūkums to patvēruma meklētāju piekļuvei vispārējai izglītībai, kuri dažādu iemeslu dēļ nav beiguši pamatskolu un ir sasnieguši pilngadību;
- Normatīvie akti neparedz vienotu zināšanu pārbaudes metodoloģiju, uzņemot patvēruma meklētājus vispārējās izglītības iestādēs;
- Nav izstrādāti mācību programmu paraugi un vadlīnijas šo programmu izstrādei skolām darbam ar mērķgrupu pārstāvjiem;
- Nav noteikti papildus atbalsta principi (adaptācijas programmas, individuālais darbs, papildus finansējums pedagogu atalgojumam un mācību līdzekļu iegādei utt.) nepilngadīgām personām arī pēc bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanas;
- LR normatīvie akti skaidri negarantē patvēruma meklētāju piekļuvei profesionālās izglītības iestādēm;
- Nav noteikti atvieglojumi bēgļu un alternatīvo statusu ieguvušo personu piekļuvei profesionālās izglītības iestādēm, kurās budžeta vietu skaitu nosaka ministrijas un pašvaldības;
- Personām ar alternatīvo statusu ir tiesības uz augstāko izglītību tikai par maksu, ievērojot Augstskolu likumā noteiktās prasības (vidējās izglītības dokumenta atbilstība Latvijas standartiem, zināšanām jāatbilst attiecīgās augstskolas vai koledžas uzņemšanas noteikumu prasībām, pietiekami laba valodas, kurā notiek mācības, prasme).
- Normatīvie akti nenosaka patvēruma meklētāju un personu ar alternatīvo statusu tiesības uz pabalstu latviešu valodas apguvei. Šādas iespējas ir tikai bēgļiem.

Tiesības uz izglītību praksē

Vispārējās izglītības iestādes ir centušās pielāgoties situācijai, izstrādājot individuālās stundu programmas skolēnu apmācībai. Tomēr situācijas izpēte skolās, balstoties uz intervijām, ļauj izdarīt sekojošos secinājumus un atklāt gan pozitīvas tendences, gan trūkumus.

Pieklūve vispārējai izglītībai

- Lai gan dažām skolām sadarbībā ar IZM ir uzkrājusies pieredze uzņemt nepilngadīgos patvēruma meklētājus, citu skolu sadarbība ar IZM patvēruma meklētāju uzņemšanā, slēdzot līgumu par papildus valsts atbalstu, dažkārt nav bijusi sistemātiska, galvenokārt informācijas trūkuma dēļ, skolās par šīs sadarbības iespējām.
- Pēc dažādu institūciju (IZM, Patvēruma meklētāju izmitināšanas centrs Mucenieki, turpmāk tekstā - PMIC) un NVO pārstāvju atzinuma, informācijas pieejamība patvēruma meklētājiem par izglītības iestādēm pēdējos gados ir uzlabojusies. Tomēr nepilngadīgie patvēruma meklētāji minējuši vairākus gadījumus, kad paši centušies uzzināt informāciju par iespējām iegūt izglītību Latvijā, kas var liecināt par šīs informācijas trūkumu dažādu iemeslu dēļ.
- Vairāki atbildīgo institūciju pārstāvji uzskata, ka, nosakot izglītības iestādi nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem, tiek ņemtas vērā viņu vēlmes pēc skolas mācību valodas. Tomēr NVO un pašu mērķgrupu pārstāvji atzinuši, ka personu vēlme mācīties skolā ar latviešu mācību valodu nav tikusi nodrošināta.
- Kaut arī vairākam mērķgrupu pārstāvju pieklūve izglītības iestādei aizņēma vidēji trīs mēnešus, daži no viņiem min gadījumus, kad pieklūve vispārējai izglītībai būtiski pārsniedza (līdz pusgadam) normatīvajos aktos noteikto maksimālo trīs mēnešu laika posmu.
- Nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem bieži vien nav iepriekšējo izglītību apliecinājoši dokumenti. Skolotāji paši veic mērķgrupu zināšanu pārbaudi, ko bieži vien apgrūtina valodas barjera.
- Patvēruma meklētāju zināšanu līmenis, uzsākot mācības Latvijas skolās, ir ļoti dažāds. Tomēr lielākoties tas ir zemāks nekā vienaudžiem Latvijā. Ir gadījumi, kad atsevišķi priekšmeti mērķgrupas pārstāvjiem viņu izcelsmes valstīs nav mācīti vispār. Tāpat mācību procesa apgrūtina skolas mācību valodas (latviešu vai krievu) zināšanu trūkums. Šādos gadījumos katram bērnam tiek izstrādāta individuāla mācību programma.
- Skolu prakse liecina, ka kopš 2010. gada apmēram vienāda vecuma nepilngadīgie patvēruma meklētāji visbiežāk tiek ievietoti vienā adaptācijas klasē, lai vēlāk tos pārceltu vispārējā klasē. Taču līdz šim vēl nav izveidojusies prakse, kad šādi bērni pāriet vispārējās klasēs.
- Nav izveidojusies prakse mācību organizēšanai tiem skolēniem, kuri bērnu ar līdzīgām vajadzībām mazā skaita dēļ, nevar tikt iekļauti adaptācijas klasē atbilstoši viņu vecumam.
- Vairākas skolas atzinušas, ka individuālās mācību programmas jāturpina arī tiem bērniem, kuri jau ieguvuši bēgļa vai alternatīvo statusu, jo šie bērni parasti nav gatavi iekļauties vispārējā klasē. Tomēr valsts papildus atbalsts skolotāju individuālajam darbam un mācību līdzekļu iegādei attiecas tikai uz patvēruma meklētājiem.

- Valodas barjera ir būtisks faktors, kas rada šķēršļus mērķgrupu veiksmīgai piekļuvei izglītībai un samazina tās kvalitāti. Valodas barjera apgrūtina mācības gan skolās ar latviešu mācību valodu, gan skolās ar krievu mācību valodu. Valodas barjeras dēļ zemākas ir skolēnu sekmes mācību priekšmetos ar sarežģītu terminoloģiju (piemēram, matemātika, ķīmija, fizika). Valodas barjera ir arī viens no faktoriem, ka ierobežo bērnu kontaktus skolās.
- Gandrīz visi intervētie vecāki un nepilngadīgie izteica vēlmi pēc lielāka latviešu valodas stundu skaita skolā.
- Bērni, kam ir labas krievu valodas zināšanas, sekmīgi apgūst mācību priekšmetus. Taču latviešu valodas priekšzināšanu trūkums būtiski ierobežo iespējas pildīt valsts noteiktās prasības valsts valodas apguvē.
- IZM sadarbībā ar Latviešu valodas aģentūru (turpmāk tekstā – LVA) ir izstrādājusi adaptācijas programmu latviešu valodas un zināšanu par Latviju apguvei trešo valstu valstspiederīgo bērniem, vadlīnijas pedagogiem un informatīvo materiālu viņu vecākiem. Tomēr vairāki skolu un pašvaldību pārstāvji uzsver, ka Latvijā nav izstrādātas pielāgotās mācību programmas dažādos priekšmetos, pēc kurām apmācīt mērķgrupas bērnus. Tāpat nav pieejamas vadlīnijas, kā izstrādāt šādas programmas. Skolu pārstāvji uzskata, ka Latvijā būtu nepieciešams izveidot vienu vai vairākus metodiskos centrus, kas darbotos pastāvīgi un kur būtu pieejamas speciālistu konsultācijas un mācību materiāli.
- Skolu pārstāvji norāda arī uz pielāgoto mācību līdzekļu trūkumu. Dažas skolas izmanto bilingvālos mācību līdzekļus uz krievu valoda bāzes. Taču skolotāji, kuri strādā ar bērniem, kam nav starpniekvalodas zināšanas, paši cenšas veidot mācību līdzekļus. Skolotāji iesaka, piemēram, veidot jaunus bilingvālos mācību līdzekļus arī uz citu valodu bāzes, pielāgotus mācību materiālus dažādos mācību priekšmetos, kā arī mācību līdzekļus dažādiem vecuma posmiem.
- Apzinātās skolas atzīst, ka labprāt strādātu ar mērķgrupu bērniem, taču ir svarīga skolotāju sagatavotības līmeņa celšana darbam ar šīm personu kategorijām. Īpaši svarīgas ir pedagogu svešvalodu prasmes, mācību metožu apguve, kad bērns nezina mācību valodu, zināšanas par mērķgrupām kā tādām, viņu kultūru un reliģiju. Šāda veida apmācības varētu tikt organizētas, piemēram, sadarbībā ar pašvaldību. Tāpat tiek rosināts atbalstīt skolotāja palīga darbu.
- Vairākas institūcijas un NVO pārstāvji uzsver vispārējās integrācijas politikas trūkumu. Savukārt bērnu papildus vajadzību atbalstīšana (pusdienu skolās, transporta izdevumu segšana) galvenokārt balstās uz periodisku EBF projektu pamata.
- Skolu un pašvaldību pārstāvji atzīmē, ka svarīga ir sociālā darbinieka un psihologa darba nodrošināšana darbā ar mērķgrupu bērniem un viņu vecākiem – skolās, kā arī PMIC.
- Kaut arī dažas skolas norāda uz ciešo sadarbību ar vecākiem un aizbildņiem, intervētie vecāki atzīmē, ka nav bijuši iesaistīti bērnu izglītības jautājumu risināšanā un mācību programmu plānošanā.

Piekļuve profesionālajai, akadēmiskajai un neformālajai izglītībai

- Gandrīz visi intervētie mērķgrupu pārstāvji īsāku vai ilgāku laiku ir mācījušies latviešu valodu. Vairākas personas ir mācījušās latviešu valodasursos EBF projekta ietvaros. Dažas statusu ieguvušās personas ir apmeklējušas NVA latviešu valodas apguves kursus bezdarbniekiem. Taču vairums intervēto

- institūciju un NVO pārstāvju norāda uz nepieciešamību paplašināt mērķgrupu iespējas apgūt profesiju un latviešu valodu.
- Valodas barjera ierobežo iespējas apgūt profesiju un pelnīt iztiku, kas ir bēgļu un alternatīvo statusu ieguvušo personu akūta nepieciešamība. Tāpat šķēršļus efektīvai piekļuvei informācijai par Nodarbinātības valsts aģentūras (turpmāk tekstā NVA) piedāvātajiem pakalpojumiem bezdarbniekiem, ieskaitot apmācību, rada valodas barjera. Pašvaldības pārstāvji uzskata, ka PMIC ir jābūt pieejamiem sociālā darbinieka, psihologa un tulka pakalpojumiem, kā arī ir vajadzīga latviešu valodas apmācība PMIC.
  - Tāpat pietrūkst pielāgotu latviešu valodas apguves programmu pieaugušajiem, kam nav latviešu valodas priekšzināšanu. Līdz ar to intervētajām personām, kas ieguvušas statusu, pēc NVA kursu apmeklēšanas nav izdevies nokārtot eksāmenu, lai iegūtu valsts valodas prasmes kategoriju.
  - Attiecībā uz citiem kursiem, mērķgrupu pārstāvju iebildumi skāra nepietiekošu stundu skaitu, skolotāja teiktā nesaprašanu valodas barjeras dēļ, kā arī dažādu zināšanu līmeni grupā.
  - Vairāki institūciju un NVO pārstāvji uzsver, ka ir nepieciešamas integrācijas programmas. Pašvaldības pārstāvji atzīmē, ka valsts atbalsts ir nepieciešams arī pašvaldībām, kas uzņem bēgļus un alternatīvo statusu ieguvušās personas.
  - Vairums mērķgrupu pārstāvju vēlētos mācīties Latvijā, apgūstot latviešu valodu, profesiju vai augstāko izglītību. Tomēr stress, nedrošība par nākotni un rūpes par bērniem, samazina pieaugušo, īpaši sieviešu, iespējas un motivāciju apgūt zināšanas Latvijā.

3. TIESĪBU UZ IZGLĪTĪBU NORMATĪVAIS REGULĒJUMS

Šīs sadaļas mērķis ir sniegt pārskatu par galvenajiem tiesību aktiem, kas nosaka pētījuma mērķgrupu tiesības uz izglītību. 3.1. sadaļa lielā mērā balstās uz galveno starptautisko un reģionālo dokumentu izpēti, UNESCO, *Education International* materiāliem, kā arī UNHCR vadlīnijām, kas skar mērķgrupu piekļuvi izglītībai.¹⁹ 3.2. sadaļā ir aplūkoti svarīgākie LR normatīvie akti, kuri nosaka mērķgrupu tiesības uz izglītību Latvijā. Nobeigumā ir izdarīti galvenie secinājumi attiecībā uz nacionālo tiesību aktu regulējumu starptautisko un ES normu kontekstā. Pielikumā Nr.3 ir sniegti izvilkumi no svarīgākajiem normatīvajiem aktiem, kuri attiecas uz tiesībām uz izglītību.

3.1. Tiesības uz izglītību – starptautiskās, reģionālās un ES tiesību normas

Kaut arī valsts pienākumi migrantu, patvēruma meklētāju un bēgļu izglītības nodrošināšanā vēl joprojām ir diskusiju objekts,²⁰ starptautiskie cilvēktiesību dokumenti nosaka katra cilvēka tiesības uz izglītību, neatkarīgi no viņa juridiskā statusa valstī, turklāt, valstīm, kā minimums, ir jānodrošina visiem obligātā bezmaksas pamatzglītība. Praksē lielākā daļa Eiropas Padomes dalībvalstu piemēro šo noteikumu arī attiecībā uz vidējo izglītību.²¹ ES normas nosaka nepilngadīgo patvēruma meklētāju, bēgļu un personu ar alternatīvo statusu tiesības uz piekļuvi izglītībai uz tādiem pašiem nosacījumiem, kā dalībvalsts valstspiederīgajiem. Pret-diskriminācijas princips izglītībā ir saistošs attiecībā uz visām personām, tai skaitā, uz patvēruma meklētājiem un bēgļiem (personām, kurām ir piešķirts starptautiskās aizsardzības statuss).²² Tāpat, starptautiskajos un ES standartos, kā arī UNHCR vadlīnijās tiek uzsvērts, ka īpaša uzmanība jāvelta mazaizsargāto grupu situācijai un jāveic izglītības monitorings.²³

3.1.1. Starptautiskās un reģionālās cilvēktiesību normas

ANO Vispārējā cilvēktiesību deklarācija (1948)²⁴

Deklarācijas 26. pants nosaka, ka "katram cilvēkam ir tiesības uz izglītību". Vismaz pamatzglītībai (*angliski – elementary*) un vispārējai (*angliski – fundamental*) izglītībai jābūt bezmaksas, turklāt pamatzglītībai ir jābūt obligātai. Vispārējā izglītība Deklarācijas izpratnē ir pamatā uz lasītprasmes un rakstītprasmes attīstību (analfabētisma pārvarēšanu) vērsta neformāla izglītība, kamēr pamatzglītība ir obligāta

¹⁹ J. Smith (ed.) *World education report 2000, The rights to education. Towards education for all through life*. UNESCO; R. Tromp (ed.), *Education for refugee and asylum seeking children in OECD countries. Case studies from Australia, Spain, Sweden and the United Kingdom*, Education International, Paloma Bourgonje, March, 2010, UNHCR *Refugee Children: Guidelines for protection and care*, 1994, 51.-52.lpp.; UNHCR *Education. Field guidelines*, February 2003 u.c.

²⁰ UN General Assembly, *The right to education of migrants, refugees and asylum-seekers...*, 17.-18.lpp.

²¹ R. Cholewinski, *Overview of Social and Economic Rights of Refugees and Asylum Seekers in Europe: International Obligations – Education and Employment...* 10.lpp.

²² Turpat.

²³ Sk., piemēram, CESR *General Comment No. 13: The Right to Education* (Art. 13), para 31-37; UN General Assembly, *The right to education of migrants, refugees and asylum-seekers...* 19.-20.lpp; Padomes Direktīva (2003.gada 27.janvāris) 2003/9/EK ar ko nosaka obligātos standartus patvēruma meklētāju uzņemšanai, 23.pants; UNHCR *Refugee Children: Guidelines for protection and care*, 1994, 51.-52.lpp.; UNHCR *Education. Field guidelines*, Geneva, February 2003

²⁴ <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> (resurss skatīts 13.06.2011.)

formālā izglītība, kuras pakāpe netiek strikti noteikta.²⁵ Saskaņā ar Deklarācijā noteikto, “tehniskajai un profesionālajai izglītībai jābūt visiem pieejamai”, bet “augstākajai izglītībai jābūt vienādi pieejamai visiem, atbilstoši katra spējām”.²⁶

ANO Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām (1966)²⁷

Pakta 13. pants nosaka katra cilvēka tiesības uz izglītību. Pantā ir noteikts, ka pamatzglītībai jābūt obligātai un bez maksas. Pakāpeniski ieviešot bezmaksas izglītību jāpanāk, lai vidējā izglītība visos tās dažādajos veidos, t.sk., vidējā tehniskā un profesionālā izglītība, būtu vispārēja un visiem pieejama. Tāpat, pakāpeniski ieviešot bezmaksas izglītību, ir jāpanāk, lai augstākā izglītība būtu visiem vienādi pieejama atkarībā no katra cilvēka spējām. Saskaņā ar Paktā noteikto, valstīm ir pienākums spert konkrētus soļus, lai sasniegtu bezmaksas vidējo un augstāko izglītību.²⁸ Turklāt, valstīm pēc iespējas jāveicina vispārējās (*fundamental*) izglītības sniegšana tiem, kuri nav ieguvuši pamatzglītību vai arī, kuri to nav apguvuši pilnībā.

Izglītības pazīmes

Izglītībai visās tās formās un līmeņos ir jāatbilst sekojošām savstarpēji saistītām būtiskām pazīmēm:²⁹

- Pieejamība (*availability*) – funkcionējošām izglītības institūcijām un programmām ir jābūt pieejamām pietiekamā daudzumā.
- Pieejamība (*accessibility*) - izglītības iestādēm un programmām jābūt pieejamām katram, bez jebkādas diskriminācijas. Izglītībai ir jābūt pieejamai visiem, īpaši neaizsargātām grupām, bez diskriminācijas uz kādu no aizliegtajiem pamatiem. Izglītībai jābūt drošas fiziskās sasniedzamības attālumā, kas ļauj apmeklēt skolu, ņemot vērā tās ģeogrāfisko novietojumu vai izmantojot modernās tehnoloģijas līdzekļus. Izglītībai, turklāt, jābūt tādai, ko ekonomiski var atļauties ikviens.
- Pieņemamība (*acceptability*) – izglītības formai un saturam jābūt tādām, ņemot vērā kultūru atšķirības, kas ir pieņemams izglītojamajiem un atbilstošos gadījumos arī viņu vecākiem.
- Pielāgošanās (*adaptability*) – izglītībai ir jābūt elastīgai, lai varētu pielāgoties sabiedrības mainīgumam un atbilstu izglītojamo vajadzībām, ņemot vērā viņu dažādību.

Ņemot vērā Pakta 13. panta 1. punktā noteikto izglītības mērķi dot “visiem iespēju būt pilnvērtīgiem brīvas sabiedrības dalībniekiem”, kā arī tiesības uz darbu noteicošo 6. pantu, kas citu pasākumu vidū nosaka arī tehnisko, arodapmācības un sagatavošanas programmu īstenošanas nepieciešamību,³⁰ patvēruma meklētāju un bēgļu tiesības uz profesionālo izglītību un valodas apmācību ir cieši saistītas ar tiesībām uz darbu. Tehniskās un profesionālās izglītības programmām īpaši mazaizsargātajām grupām, tajā skaitā bēgļiem, ir svarīga nozīme Konvencijā noteikto pret-diskriminācijas normu īstenošanā.³¹

²⁵ UN General Assembly, *The right to education of migrants, refugees and asylum-seekers...* 7.lpp. 20.paragrāfs.

²⁶ Vispārējās Cilvēktiesību deklarācijas 26.panta pirmā daļa. Deklarācija latviešu valodā pieejama:

<http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> (resurss skatīts 14.06.2011.)

²⁷ http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/STA/Tulkojumi_no_angļu_val/Dazhaadi/International_Covenant_on_Economic_Social_and_Cultural_Rights.doc (resurss skatīts 13.06.2011.)

²⁸ CESR General Comment No. 13: *The Right to Education* (Art. 13, 14)

²⁹ Turpat, 6.paragrāfs.

³⁰ R. Cholewinski, *Overview of Social and Economic Rights of Refugees and Asylum Seekers in Europe: International Obligations – Education and Employment*,,,, 13.lpp.

³¹ CESR General Comment No. 13: *The Right to Education* (Art. 13), 16. (e) paragrāfs.

ANO Konvencija par bērna tiesībām (1989)³²

Konvencijas 28. pants paredz, ka dalībvalstis atzīst bērna tiesības (personu, kuras nav sasniegušas 18 gadu vecumu, ja likums nenosaka, ka persona kļūst pilngadīga ātrāk) uz izglītību un, konkrēti, ievieš bezmaksas un obligātu pamatizglītību. Konvencija arī uzliek dalībvalstij pienākumu stimulēt un nodrošināt gan vispārējās, gan profesionālās vidējās izglītības pieejamību visiem bērniem un veikt "tādus nepieciešamos pasākumus kā bezmaksas izglītības ieviešana un, ja tas nepieciešams, arī finansiālās palīdzības sniegšana". Valstīm jānodrošina augstākās izglītības pieejamība "visiem atbilstoši katra spējām". Konvencijas 29. pants nosaka bērna izglītošanas mērķus, kuri, cita starpā, ietver sevī cieņas ieaudzināšanu pret bērna kultūras savdabīgumu. Konvencijas 2. pants paredz pret-diskriminācijas principu, bet 22. pants uzsver patvērumu meklējošo bērnu un nepilngadīgo bēgļu tiesību aizsardzību saskaņā ar Konvencijas normām.

ANO Konvencija par bēgļa statusu (1951)³³

Konvencijas 22. pants nosaka, ka "dalībvalstī bēgļiem jānodrošina tādu pašu iespēju iegūt pamatizglītību, kā šīs valsts pilsoņiem". Tāpat "dalībvalstīm jāattiecinā uz bēgļiem vislielākās labvēlības režīms, kas katrā gadījumā ir ne sliktāks, kā parasti pret ārzemniekiem šajā valstī šajos pašos apstākļos, lai šie bēgļi varētu iegūt vēl kādu citu izglītību, neskaitot pamatizglītību, īpaši tas attiecināms uz iespēju studēt, ārvalstu skolu atestātu, diplomu un zinātnisko grādu atzīšanu, mācību maksas samazināšanu un stipendiju piešķiršanu."

ANO Konvencija pret diskrimināciju izglītībā (1960)³⁴

Konvencijas 4. pants nosaka, ka: "Puses apņemas turpmāk noteikt, attīstīt un piemērot valsts politiku, kas izmantojot valsts apstākļiem un izmantojumam piemērotas metodes, veicinās iespēju un attieksmes vienlīdzību izglītības jautājumos, jo īpaši - a) noteikt bezmaksas un obligātu pamatizglītību, vidējo izglītību tās dažādajos veidos vispārpieejamu visiem, augstāko izglītību padarīt vienlīdz pieejamu visiem, pamatojoties uz katra individuālajām spējām."

Eiropas Padomes Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmais protokols (1952)³⁵

Konvencijas Pirmā protokola 2. pants nosaka, ka „nevienam cilvēkam nedrīkst liegt tiesības uz izglītību”. Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk tekstā – ECT) praksē šis pants ir ticis piemērots saistībā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 14. pantu (pret-diskriminācijas aizliegums) lietās par romu (čigānu) segregāciju speciālajās skolās vai atsevišķās klasēs (sk. lietu *D.H. un citi pret Čehijas Republiku*³⁶ un spriedumu *Oršuš un citi pret Horvātiju*³⁷, kuros ECT konstatēja diskriminācijas principa pārkāpšanu izglītībā). Personu, kuru tiesību uz izglītību realizāciju apgrūtinā valodas barjera, integrācijas kontekstā, interesants ir spriedums *Oršuš un citi pret Horvātiju*, kurā ECT

³² <http://www.likumi.lv/doc.php?id=85620&from=off> (resurss skatīts 13.06.2011.)

³³ <http://www.likumi.lv/doc.php?id=210690&from=off> (resurss skatīts 13.06.2011.)

³⁴ <http://www.likumi.lv/doc.php?id=205041> (resurss skatīts 13.06.2011.)

³⁵ <http://www.likumi.lv/doc.php?id=43859> (resurss skatīts 13.06.2011.)

³⁶ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 13.11.2007. spriedums lietā „*D.H. un citi pret Čehijas Republiku*” (Iesniegums Nr. 57325/00). Spriedums latviešu valodā pieejams:

http://www.humanrights.org.lv/upload_file/spriedumi%20datu%20bazei/DH_viss3.pdf

³⁷ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 16.03.2010. spriedums lietā „*Oršuš pret Horvātiju*” (Iesniegums Nr. 15766/03), spriedums angļu valodā pieejams:

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=CROATIA&sessionid=72166641&skin=hudoc-en> (resurss skatīts 10.06.2011.)

uzsvēra valsts pienākumu veikt atbilstošus pozitīvus pasākumus, lai palīdzētu romu bērniem apgūt nepieciešamās valodas prasmes iespējami tsākā laikā, sevišķi, organizējot speciālas valodas apmācības stundas, lai varētu drīzā laikā integrēties jauktajās klasēs.³⁸

Tiesību palīgavoti

Lielākā daļu valstu, ieskaitot Latviju,³⁹ ir pievienojušās Dakaras Pasaules izglītības forumā nospraustajam mērķiem, kur īpaši uzsvērtā bērnu no vismazāk aizsargātajām grupām piekļuves veicināšana dažāda līmeņa izglītībai.⁴⁰

UNHCR darbības vadlīnijas ietver sevī svarīgus starptautisko tiesību skaidrojumus starptautisko standartu nodrošināšanā bēgļu izglītībā. UNHCR vadlīnijas izglītībā balstās uz Dakaras rīcības ietvara „Izglītība visiem” mērķu sasniegšanu, jo īpaši brīva pieeja pamatzglītībai, taisnīga piekļuve jauniešiem un pieaugušajiem nepieciešamai apmācībai, lasīt un rakstīt prasmes līmeņa uzlabošana, dzimumu līdztiesība un izglītības kvalitāte.⁴¹ UNHCR vadlīnijas uzsver ne tikai pamatzglītības kā galvenās prioritātes lomu, bet arī dažādu UNHCR pārziņā esošo grupu vispārējās izglītības (angliski – *basic education*, kura vērsta pamatā uz dzīves prasmju un lasīt un rakstīt prasmes uzlabošanu) nepieciešamību: atbalstīt vidējo izglītību, neformālo izglītību, veicināt izglītības kvalitāti caur skolotāju apmācību, mācību materiālu attīstību. Tāpat UNHCR vadlīnijas pasvīturo nepieciešamību veicināt bēgļu kopienas līdzdalību izglītības programmu plānošanā un īstenošanā.⁴²

3.1.2. ES tiesiskais regulējums

ES Pamattiesību harta⁴³

Kopš Lisabonas līguma spēkā stāšanās (2009. gada 1. decembrī), Pamattiesību harta ir kļuvusi saistoša ES dalībvalstīm. Hartas 14. pants paredz ikvienai personai tiesības uz izglītību, kā arī uz pieeju arodmācībām un tālākizglītībai. Tiesības uz izglītību ietver iespēju saņemt bezmaksas obligāto izglītību.

Direktīva 2003/9/EK ar ko nosaka obligātos standartus patvēruma meklētāju uzņemšanai (27.01.2003)⁴⁴

Atbilstoši Direktīvas 10. pantam, dalībvalstīm jāgarantē patvēruma meklētāju nepilngadīgajiem bērniem vai nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem izglītības iespējas, „ievērojot līdzīgus nosacījumus kā uzņēmējas dalībvalsts pilsoņiem, kamēr viņi vai viņu vecāki faktiski nav izraidīti”. Tāpat „dalībvalstis nedrīkst liegt iespēju iegūt vidējo izglītību tikai tā iemesla dēļ, ka nepilngadīgais kļuvis pilngadīgs.” Pieeja izglītībai jānodrošina ne vēlāk kā trīs mēnešus pēc datuma, kad nepilngadīgais vai viņa vecāki iesnieguši patvēruma pieteikumu (speciālās izglītības nepieciešamības gadījumā šo termiņu var

³⁸ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 16.03.2010. spriedumu lietā „Oršuš un citi pret Horvātiju” (Iesniegums Nr. 15766/03). (165.punkts) Spriedums angļu valodā pieejams: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=CROATIA&sessionid=72286316&skin=hudoc-en>

³⁹ Sk. www.unesco.lv

⁴⁰ Sk. Dakaras rīcības ietvaru „Izglītība visiem” latviešu valodā: http://www.unesco.lv/custom/Izglitiba_visiem.pdf.

⁴¹ UNHCR *Education. Field guidelines*, Geneva, February 2003, 1.lpp.

⁴² UNHCR *Refugee Children: Guidelines for protection and care*, 1994, 50.lpp.

⁴³ <http://eur-lex.europa.eu/lv/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303LV.01000101.htm> (resurss skatīts 13.06.2011.)

⁴⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:06:32003L0009:LV:PDF> (resurss skatīts 13.06.2011.)

pagarināt līdz vienam gadam). Savukārt, Direktīvas 12. pants nosaka, ka "dalībvalstis var dot patvēruma meklētājiem iespējas uz profesionālo apmācību neatkarīgi no tā, vai viņiem ir atļauts iesaistīties darba tirgū."⁴⁵

Direktīva 2004/83/EK par obligātajiem standartiem, lai kvalificētu trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kā bēgļus vai kā personas, kam citādi nepieciešama starptautiskā aizsardzība, šādu personu statusu un piešķirtās aizsardzības saturu (29.04.2004)⁴⁶

Direktīvas 27. pants paredz, ka „dalībvalstis piešķir pilnīgu pieeju izglītības sistēmai visiem nepilngadīgajiem, kam piešķirts bēgļa vai alternatīvais aizsardzības statuss, saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem kā dalībvalsts valstspiederīgajiem.” Dalībvalstīm ir arī pienākums nodrošināt pieaugušajiem bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu pieeju vispārējai izglītības sistēmai, turpmākai apmācībai vai pārkvalifikācijai, „ar tādiem pašiem nosacījumiem kā trešo valstu valstspiederīgajiem, kas likumīgi pastāvīgi uzturas dalībvalstī.” Tāpat direktīva nosaka vienlīdzīgu attieksmi pret bēgļa vai alternatīvā aizsardzības statusa saņēmējiem un dalībvalsts valstspiederīgajiem attiecībā uz spēkā esošajām ārvalstu diplomu, apliecību un citu oficiālu kvalifikācijas apliecinājumu atzīšanas procedūrām. 26. panta 2. punkts paredz dalībvalstu pienākumu nodrošināt bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu „ar līdzvērtīgiem nosacījumiem kā dalībvalsts valstspiederīgajiem” ar nodarbinātību saistītas izglītības iespējas pieaugušajiem, arodmaģības un praktiskas pieredzes gūšanu darba vietā.⁴⁷

3.2. LR normatīvie akti

3.2.1. Patvēruma procedūra Latvijā

2009. gada 14. jūlijā stājās spēkā jaunais Patvēruma likums, kurš ir jau trešais Patvēruma likums kopš LR neatkarības atjaunošanas. Salīdzinoši biežā likumu nomaiņa ir saistīta ar ES pieaugošajiem centieniem izveidot Vienoto Eiropas patvēruma sistēmu.⁴⁸

⁴⁵ **EK 2008.gada priekšlikums Direktīvai** nosaka, ka Dalībvalstīs, kur nepieciešams, nodrošina sagatavošanas klases, lai veicinātu nepilngadīgo piekļuvi nacionālajai izglītības sistēmai, vai speciālo izglītību, lai palīdzētu bērniem iekļauties attiecīgajā sistēmā. Tāpat jaunā Direktīvas redakcijā ir svītrots noteikums, ka piekļuves ilgums speciālajai izglītībai var tikt pagarināts līdz vienam gadam. Direktīvas projekts arī nosaka, ka Dalībvalstīm jānodrošina darba tirgus pieejamība pēc 6 mēnešiem kopš patvēruma iesnieguma iesniegšanas. Sk.: Commission of the European Communities, *Proposal of a Directive of the European Parliament and the Council laying down minimum standards for the reception of asylum seekers* (Recast), Brussels, 3.12.2008, COM (2008) 815 final, 2008/0244 (COD), 14. un 15. pants.

⁴⁶ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0083:LV:HTML> (resurss skatīts 13.06.2011.)

⁴⁷ **EK 2009.gada priekšlikums Direktīvai** nosaka, ka Dalībvalstīm jāpieliek pūles, lai nodrošinātu, ka personai, kura bauda starptautisko aizsardzību un kura nevar sagādāt dokumentālu pierādījumu attiecībā par viņas kvalifikāciju, ir piekļuve atbilstoši viņu iepriekšējās izglītības atzīšanas sistēmai. Sk. Commission of the European Communities, *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on minimum standards for the qualification and status of third country nationals or stateless persons as beneficiaries of international protection and the content of the protection granted* (Recast), Brussels, 23.10.2009. COM (2009) 551 final/2, 2009/0164 (COD), 28.panta 2.punkts. [http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52009PC0551R\(01\):EN:HTML](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52009PC0551R(01):EN:HTML) (resurss skatīts 13.06.2011.)

⁴⁸ J.Gromovs Patvēruma likuma komentāri, Rīga, 2009, 8.lpp.

Iesniegumu par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu personai ir jāiesniedz personīgi Valsts robežsardzei (turpmāk tekstā – VR), attiecīgi – robežkontroles punktā pirms ieceļošanas Latvijā vai VR teritoriālajā struktūrvienībā, ja persona atrodas LR.⁴⁹

Lēmumu patvēruma lietā pieņem PMLP priekšnieka pilnvarota amatpersona (Patvēruma lietu nodaļa). Izskatot iesniegumu, vispirms tiek lemts par bēgļa statusa piešķiršanu patvēruma meklētājam atbilstoši Patvēruma likuma noteikumiem. Gadījumā, ja uz patvēruma meklētāju neattiecas bēgļa statusa piešķiršanas nosacījumi, amatpersona lemj par alternatīvā statusa piešķiršanu (sk. 1. atsauci bēgļa un personas ar alternatīvo statusu definīcijas, kā arī Patvēruma likuma 20.un 23. pantu).

Lēmumu par bēgļa statusa vai alternatīvā statusa piešķiršanu vai atteikumu to piešķirt var pārsūdzēt Administratīvajā rajona tiesā patvēruma meklētājs vai viņa pilnvarota persona desmit darba dienu laikā no lēmuma spēkā stāšanās dienas.⁵⁰ Administratīvās rajona tiesas spriedums ir galīgs un nav pārsūdzams.

Ja tiesas spriedums ir labvēlīgs personai, tad alternatīvo statusu ieguvusi persona saņem termiņuzturēšanās⁵¹, bet bēgļa statusu ieguvusi persona - pastāvīgās uzturēšanās atļauju⁵². Ja tiesas spriedums ir negatīvs, sākas personas piespiedu izraidīšanas procedūra. Atsevišķos gadījumos personai tiek dota iespēja brīvprātīgi izceļot no ES vai atgriezties savā izcelsmes valstī brīvprātīgās atgriešanās programmu ietvaros.

3.2.2. Tiesību uz izglītību regulējums Latvijā

Saskaņā ar Izglītības likumu, LR izglītības sistēma paredz **četras izglītības pakāpes** – pirmsskolas izglītība, pamatizglītība, vidējā izglītība un augstākā izglītība,⁵³ un **trīs izglītības veidus** – vispārējā izglītība (kurā ietilpst pirmsskolas, pamatskolas un vidējā izglītība), profesionālā izglītība (pamatizglītība, vidējā un augstākā izglītība⁵⁴) un akadēmiskā (augstākā) izglītība.⁵⁵

Vispārējā izglītība

Ikviens tiesības uz izglītību nosaka **LR Satversmes**⁵⁶ 112. pants. Atbilstoši Satversmē noteiktajam, valstij ir jānodrošina iespēja bez maksas iegūt pamatizglītību un vidējo izglītību, turklāt, pamatizglītība ir obligāta.

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 11. panta pirmā daļa paredz, ka “valsts nodrošina visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām”.⁵⁷ “Bērnam ir tiesības uz bezmaksas pirmsskolas sagatavošanu, pamata un vidējo izglītību, kā arī arodizglītību”.⁵⁸

⁴⁹ 15.06.2009. Patvēruma likums (Latvijas Vēstnesis, 100 (4086), 30.06.2009.) [spēkā ar 14.07.2009.], 6.pants pirmā daļa.

⁵⁰ Patvēruma likums, 30.panta otrā daļa

⁵¹ Patvēruma likums, 36.panta otrā daļa.

⁵² Patvēruma likums, 36.panta pirmā daļa.

⁵³ 29.10.1998. Izglītības likums (Latvijas Vēstnesis, 343/344 (1404/0405), 17.11.1998.) [spēkā ar 01.06.1999.] (redakcijā ar grozījumiem līdz 01.01.2011.), 5.panta pirmā daļa,

⁵⁴ 10.06.1999. Profesionālās izglītības likums (Latvijas Vēstnesis, 213/215 (1673/1675), 30.06.1999.) [spēkā ar 14.07.1999] (redakcijā ar grozījumiem līdz 01.01.2011.), 4.panta pirmā daļa.

⁵⁵ Izglītības likums, 6.pants.

⁵⁶ 15.02.1922. Latvijas Republikas Satversme (Latvijas Vēstnesis, 43, 01.07.1993.) [spēkā ar 07.11.1922.] (Satversmes 8.nodaļa „Cilvēka pamattiesības” stājās spēkā 06.11.1998.) (redakcijā ar grozījumiem līdz 02.11.2010.)

⁵⁷ 19.06.1998. Bērnu tiesību aizsardzības likums (Latvijas Vēstnesis, 199/200, (1260/1261), 08.07.1998.) [spēkā ar 22.07.1998.]. (redakcijā ar grozījumiem līdz 01.01.2011.)

⁵⁸ Bērnu tiesību aizsardzības likums, 11.panta otrā daļa.

Izglītības likums paredz, ka Latvijā obligāta ir bērnu sagatavošana pamatizglītības ieguvei no piecu gadu vecuma, pamatizglītības iegūšana vai pamatizglītības turpināšana līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai.⁵⁹ Maksu par pirmsskolas izglītības, pamatizglītības un vidējās izglītības ieguvi valsts vai pašvaldību dibinātā izglītības iestādē sedz no valsts budžeta vai pašvaldību budžetiem Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Privātā izglītības iestādē var tikt noteikta maksa par izglītības ieguvi.⁶⁰

2010. gada 26. martā stājās spēkā grozījumi Izglītības likumā, ar kuriem tika noteiktas patvēruma meklētāju, bēgļu un personu, kuras ieguvušas alternatīvo statusu tiesības uz izglītību. Izglītības likums paredz patvēruma meklētāju nepilngadīgo bērnu un nepilngadīgo patvēruma meklētāju tiesības uz pamatizglītību un vidējo izglītību, kā arī tiesības pēc pilngadības sasniegšanas turpināt iesākto izglītību.⁶¹ Ar augstāk minētajiem grozījumiem Izglītības likumā tika noteikts, ka maksa par pamatizglītības un vidējās izglītības ieguvi nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem vai patvēruma meklētāju nepilngadīgiem bērniem, bēgļiem un alternatīvo statusu ieguvušām personām tiek noteikta un segta tādā pašā kārtībā kā Latvijas pilsonim un Latvijas nepilsonim.⁶² Līdz 2010. gada 26. martam Izglītības likuma 12. pants paredzēja, ka ārvalstnieks vai bezvalstnieks maksā par izglītības ieguvi saskaņā ar noslēgto līgumu ar attiecīgo izglītības iestādi.

Izglītības likums paredz tiesības uz pamatizglītību arī nepilngadīgiem trešās valsts valstspiederīgajiem vai bezvalstniekiem, kuriem nav likumīga pamata uzturēties Latvijas Republikā, laika posmā, kas noteikts brīvprātīgai izceļošanai, vai laika posmā, uz kādu izraidīšana atlikta, kā arī viņa aizturēšanas laikā.⁶³ Tādējādi, šis noteikums var skart personas, kuru patvēruma iesniegums ir ticis noraidīts. Tomēr jāatzīmē, ka likums negarantē vidējās izglītības iegūšanas iespējas attiecīgajā laika posmā.

Saskaņā ar Izglītības likuma 3¹. panta pirmo daļu, patvēruma meklētājiem, bēgļiem un alternatīvo statusu ieguvušām personām ir tiesības iegūt izglītību neatkarīgi no mantiskā un sociālā stāvokļa, rases, tautības, etniskās piederības, dzimuma, reliģiskās un politiskās pārliecības, veselības stāvokļa, nodarbošanās un dzīvesvietas.

Nepilngadīgo patvēruma meklētāju izglītības nodrošināšanas kārtība

Saskaņā ar 2010. gada **MK noteikumiem Nr. 174 „Kārtība, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas”**,⁶⁴ 2. punktu, patvēruma meklētājiem ir jānodrošina sagatavošana pamatizglītības ieguvei no piecu gadu vecuma, iespēju iegūt pamatizglītību un vispārējo vidējo izglītību. Vispārējās izglītības ieguves uzsākšanu (arī attiecībā uz speciālajām izglītības programmām) nodrošina triju mēnešu laikā no dienas, kad ir iesniegts iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu.⁶⁵ PMLP (vai VR, gadījumā, ja patvēruma meklētājs izmitināts VR teritoriālajā struktūrvienībā), ne vēlāk kā mēnesi no dienas, kad iesniegts iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, rakstiski informē IZM par patvēruma meklētāja izmitināšanas vietu.⁶⁶

⁵⁹ Izglītības likums, 4.pants.

⁶⁰ Izglītības likums, 12.panta pirmā daļa.

⁶¹ Izglītības likums, 3.panta pirmā daļas 7.punkts, 3.panta otrā daļa.

⁶² Izglītības likums, 12.panta piektā daļa.

⁶³ Izglītības likums, 3.panta trešā daļa.

⁶⁴ 23.02.2010. Ministru kabineta Noteikumi Nr.174 „Kārtība, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas” (Latvijas Vēstnesis, 33 (4225), 26.02.2010.) [spēkā ar 27.02.2010.] (redakcijā ar grozījumiem līdz 01.01.2011.)

⁶⁵ Ministru kabineta Noteikumi Nr.174, 3.punkts.

⁶⁶ Ministru kabineta Noteikumi Nr.174, 4.punkts.

Vispārējā izglītība patvēruma meklētājam tiek nodrošināta atbilstoši viņa izmitināšanas vietai, t.i., patvēruma meklētāja izmitināšanas centra, dzīvesvietas, bāriņtiesas iecelta aizbildņa dzīvesvietas, bērnu aprūpes iestādes vai VR teritoriālās struktūrvienības tuvumā esošās akreditētās izglītības iestādēs, kas īsteno licencētas izglītības programmas attiecīgā vispārējās izglītības pakāpē.⁶⁷

Izglītības iestādes, kas sniedz vispārējās izglītības ieguves iespējas patvēruma meklētājiem nosaka IZM, saskaņojot to ar izglītības iestādes dibinātāju. Saskaņojums nav nepieciešams, ja vispārējo izglītību sniedz valsts izglītības iestādē.⁶⁸

Patvēruma meklētājam ar speciālām vajadzībām tiek nodrošinātas vispārējās izglītības ieguves iespējas speciālās izglītības iestādēs vai vispārējās izglītības iestādēs, kas īsteno licencētu speciālās izglītības programmu. Šādos gadījumos nepieciešams Valsts pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinums.⁶⁹

Lai nodrošinātu vispārējo izglītību patvēruma meklētājam, izglītības iestāde slēdz līgumu par finansējuma piešķiršanu ar IZM. Līguma ietvaros ir iekļauti izdevumi pedagogu atalgojuma nodrošināšanai un mācību literatūras iegādei.⁷⁰

Nepilngadīgie patvēruma meklētāji tiek nodrošināti ar izglītību sekojošā kārtībā:⁷¹

- Lai pieteiktu patvēruma meklētāju vispārējās izglītības ieguvei, vecākiem, bāriņtiesas pilnvarotam pārstāvim vai bērnu aprūpes iestādes vadītājam jāiesniedz PMLP vai VR iesniegums, patvēruma meklētāja personu apliecinoša dokumenta kopija un patvēruma meklētāja izglītību apliecinoši dokumenti (ja tādi ir);
- Pēc augstākminēto dokumentu saņemšanas PMLP vai VR par to rakstveidā informē IZM;
- IZM mēneša laikā pēc iesnieguma saņemšanas rakstveidā informē iesniedzēju par izglītības iestādi, kas nodrošinās patvēruma meklētājam vispārējās izglītības ieguvi;
- Mēneša laikā pēc informācijas (par izglītības iestādi) saņemšanas no IZM, patvēruma meklētāja vecākiem vai bāriņtiesas pilnvarotam pārstāvim jāiesniedz attiecīgs iesniegums izglītības iestādes vadītājam par patvēruma meklētāja uzņemšanu izglītības iestādē;
- Iesniegumu par patvēruma meklētāja uzņemšanu izglītības iestādē, kā arī patvēruma meklētāja apgūtās izglītības atbilstību Latvijas vispārējās izglītības programmu prasībām izvērtē izglītības iestādes vadītājs. Ja nepieciešams, tiek pieaicināts patvēruma meklētājs, mācību priekšmeta skolotāji, patvēruma meklētāja vecāki vai bāriņtiesas pilnvarots pārstāvis.

Patvēruma meklētājiem pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas ir paredzēts nodrošināt iespēju pabeigt uzsākto vispārējās izglītības ieguvi.⁷²

MK noteikumi Nr. 586, kas bija spēkā pirms MK noteikumu Nr. 174 stāšanās spēkā, paredzēja termiņu, līdz kuram patvēruma meklētājiem nodrošināma izglītība, t.i., „līdz bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanas vai atteikuma dienai”.⁷³ Šobrīd spēkā esošajos MK noteikumos šāds termiņš nav paredzēts.

⁶⁷ Ministru kabineta Noteikumi Nr.174., 5.punkts.

⁶⁸ Ministru kabineta Noteikumi Nr.174., 6.punkts.

⁶⁹ Ministru kabineta Noteikumi Nr.174., 3.punkts.

⁷⁰ Ministru kabineta Noteikumi Nr.174., 9.punkts.

⁷¹ MK noteikumi Nr. 174 „iespējas, 11.-14.punkts.

⁷² Ministru Kabineta noteikumi Nr. 174, 10.punkts.

⁷³ 09.08.2005. Ministru kabineta noteikumi Nr. 586 „Kārtība, kādā nodrošināma izglītība atvēruma meklētāju nepilngadīgajiem bērniem vai nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem”, (Latvijas Vēstnesis, 126 (3284), 11.08.2005.) [spēkā ar 12.08.2005.; zaudēja spēku ar 14.01.2010.], 3.punkts.

Mācību saturu un mācību līdzekļu normatīvie regulējumi

Padziļināts mācību priekšmetu apguves plāns ir jāizstrādā izglītības iestādei,⁷⁴ savukārt IZM organizē „izglītības programmām atbilstošu mācību līdzekļu izstrādi un izdošanu latviešu valodas apguvei”.⁷⁵

Atšķirībā no spēkā esošajiem MK noteikumiem, iepriekšējie MK noteikumi Nr. 586 uzlika IZM atbildību arī izstrādāt nepieciešamo mācību priekšmetu programmu paraugus un metodiskos ieteikumus.⁷⁶ Tāpat bija paredzēts, ka izglītības iestādes saskaņo izstrādāto mācību stundu plānu ar izglītības iestādes dibinātāju un iesniedz apstiprināšanai IZM (saskaņojums nebija nepieciešams, ja izglītības pakalpojumu sniedz valsts izglītības iestāde).⁷⁷ Atšķirībā no iepriekšējiem noteikumiem Nr. 586,⁷⁸ MK noteikumi Nr. 174 neparedz pienākumu patvēruma meklētājiem pamatizglītības posmā (vismaz, atbilstoši iespējām) nodrošināt dzimtās valodas apguvi.

Pedagogu atalgojumu patvēruma meklētāju vispārējās izglītības ieguves nodrošināšanai un IZM apstiprinātu mācību procesā izmantojamo mācību literatūru vispārējās izglītības programmu apguvei finansē no ministrijas pamatbudžetā kārtējam gadam paredzētajiem valsts budžeta līdzekļiem.⁷⁹

Profesionālā pamatizglītība un vidējā izglītība

Profesionālās izglītības likums nosaka, ka „profesionālās pamatizglītības un arodizglītības programmās persona tiek uzņemta bez iepriekšējās izglītības ierobežojuma un ne agrāk kā tajā kalendārajā gadā, kurā tai aprit 15 gadi.”⁸⁰ Savukārt „profesionālās vidējās izglītības programmās persona tiek uzņemta pēc vispārējās pamatizglītības vai profesionālās pamatizglītības ieguves.”⁸¹ Saskaņā ar **Izglītības likumu**, patvēruma meklētāju nepilngadīgajiem bērniem un nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem ir tiesības uz pamatizglītību un vidējo izglītību. Vidējā izglītība ir izglītības pakāpe, kurā notiek daudzpusīga personības pilnveide, mērķtiecīga un padziļināta izaugsme apzināti izraudzītā vispārējās vai profesionālās izglītības vai vispārējās un profesionālās izglītības virzienā, [...].⁸² Tādējādi, vidējā izglītība var tikt organizēta gan kā vispārējā vidējā izglītība, gan kā profesionālā vidējā izglītība. Tomēr, **MK noteikumi Nr. 174** paredz tikai kārtību, kādā patvēruma meklētājam nodrošināma vispārējā vidējā izglītība.

Personu, attiecībā uz kurām netiek piemēroti MK noteikumi Nr.174, iespējas iegūt bezmaksas profesionālo pamatizglītību un vidējo izglītību, ir atkarīgas no konkrētās skolas uzņemšanas nosacījumiem. Valsts finansēto vietu skaitu valsts, pašvaldību un privāto izglītības iestāžu akreditētajās profesionālajās izglītības programmās nosaka IZM un nozaru ministrijas.⁸³ Izglītības likums nosaka, ka „pašvaldība saistošajos noteikumos

⁷⁴ Ministru kabineta Noteikumi Nr. 174, 15.punkts

⁷⁵ Ministru kabineta Noteikumi Nr. 174, 7.punkts

⁷⁶ Ministru kabineta Noteikumi Nr. 586, 8.punkts.

⁷⁷ Ministru kabineta Noteikumi Nr. 586, 16.punkts

⁷⁸ Ministru kabineta Noteikumi Nr. 586, 17.punkts.

⁷⁹ Ministru kabineta noteikumi Nr 174, 8.punkts.

⁸⁰ Profesionālās izglītības likums, 27.panta pirmā daļa.

⁸¹ Profesionālās izglītības likums, 27.panta pirmā daļa.

⁸² Izglītības likums, 1.panta 28.punkts.

⁸³ Profesionālās izglītības likums, 31.panta otrā daļa. Šī panta ceturtā daļa nosaka, ka profesionālās izglītības un profesionālās kvalifikācijas ieguvi Ministru kabineta noteiktajā kārtībā no valsts budžeta sedz divām izglītojamo kategorijām – 1) izglītojamajiem ar speciālām vajadzībām, ja viņi atrodas speciālās izglītības vai sociālās un pedagoģiskās korekcijas iestādē; 2) notiesātajiem, ja viņi atrodas brīvības atņemšanas vietā

var paredzēt daļēju maksu kā līdzfinansējumu par izglītības ieguvu pašvaldības dibinātajās profesionālās ievirzes izglītības iestādēs.”⁸⁴

Augstākā izglītība

Augstākās izglītības programmās valsts sedz maksu par izglītības ieguvu noteiktam studiju vietu skaitam atbilstoši attiecīgajā gadā noteiktajam valsts pasūtījumam. Pārējām studiju vietām katra augstākās izglītības iestāde var noteikt maksu par izglītības ieguvu.⁸⁵ Uzņemšana valsts finansētajās studiju vietās notiek konkursa kārtībā.

Izglītības likums nosaka, ka ārvalstnieks vai bezvalstnieks maksā par augstākās izglītības programmas apguvi saskaņā ar noslēgto līgumu ar attiecīgo izglītības iestādi.⁸⁶ Augstskolu likuma 45.pants nosaka, ka „tiesības studēt augstskolā un koledžā ir katram Latvijas pilsonim un personām, kurām ir izsniegta pastāvīgās uzturēšanās atļaujas. Lai studētu augstskolās un koledžās, nepieciešams vidējo izglītību apliecinošs dokuments”. Savukārt, ārvalstniekus, kuriem nav izsniegta pastāvīgās uzturēšanās atļauja, var uzņemt Latvijas augstskolās un koledžās par pilna laika studējošajiem saskaņā Augstskolu likuma 83.pantā paredzēto kārtību. Ja starptautiskie līgumi neparedz citu kārtību, uzņemot ārzemniekus Latvijas augstskolās un koledžās, jāievēro sekojošus noteikumus:

- ārzemnieku vidējās izglītības dokumentiem jāatbilst Latvijas standartiem;
- ārzemnieku zināšanām jāatbilst attiecīgās augstskolas vai koledžas noteikumu prasībām;
- ārzemniekiem pietiekami labi jāprot valodas, kurās notiek mācības;
- mācību maksu ārzemnieki maksā augstskolai vai koledžai atbilstoši līgumam, ko augstskola vai koledža noslēgusi ar viņiem, taču tā nedrīkst būt zemāka par mācību izdevumiem.”⁸⁷

No Augstskolu likuma izriet, ka personas, kuras ieguvušas alternatīvo statusu ir tiesīgas tikt uzņemtas augstskolās un koledžās par pilna laika studējošajiem, ja tiek izpildīti Augstskolu likuma augstāk minētie nosacījumi. Mācību maksu ārzemnieki maksā augstskolai vai koledžai atbilstoši līgumam, kas noslēgts starp viņiem un augstskolu. Konkrēts mācību maksas apmērs normatīvajos aktos nav noteikts, taču tā nedrīkst būt zemāka par mācību izdevumiem.⁸⁸

Izglītības likums nenosaka patvēruma meklētāju tiesības uz augstāko izglītību.

Ārvalstīs izsniegto izglītības dokumentu atzīšana

Izglītības likums nosaka, ka ārvalstīs izsniegto izglītības dokumentu, kā arī ārvalstīs iegūtos akadēmiskos grādus apliecināšanu dokumentu ekspertīze tiek veikta, pamatojoties uz: 1) izglītības dokumentu vai akadēmiskos grādus apliecināšanu dokumentu īpašnieka, 2) attiecīgo izglītības iestāžu, 3) valsts institūciju, 4) darba devēju vai 5) profesionālo organizāciju iesniegumu. Ekspertīzi veic Akadēmiskās informācijas centrs.⁸⁹ Atbilstoši Augstskolu likuma 85.panta ceturtajai daļai, izdevumi, kas saistīti ar ārvalstīs iegūtā akadēmiskā grāda vai izglītības dokumenta ekspertīzi ir jāsedz izglītības dokumenta īpašniekam.

⁸⁴ Izglītības likums, 12.panta 2¹.daļa.

⁸⁵ Izglītības likums 12.panta 2.daļa.

⁸⁶ Izglītības likums, 12.panta 4.daļa.

⁸⁷ 02.11.1995. Augstskolu likums (Latvijas Vēstnesis, 179, (462), 17.11.1995.) [spēkā ar 01.12.1995.]. (redakcijā ar grozījumiem līdz 01.01.2011.),83.panta pirmā daļa.

⁸⁸ Augstskolu likums, 83.panta pirmās daļas 4.punkts.

⁸⁹ Izglītības likums, 11.¹ panta pirmā daļa.

Uz bēgļiem un personām, kurām piešķirts alternatīvais statuss, attiecas likuma **Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu** noteikumi.⁹⁰ Likums attiecas uz fiziskajām personām, kuras vēlas uzsākt darbu reglamentētajās profesijās vai darboties tajās patstāvīgi kā pašnodarbinātas personas vai darbinieki (2. panta trešā daļa). Latvijas normatīvie akti neparedz patvēruma meklētāju tiesības uz darbu.

Profesionālā apmācība, pārkvalifikācija, kvalifikācijas paaugstināšana un neformālā izglītība⁹¹

Bēglim un alternatīvo statusu ieguvušai personai ir tiesības uz atbalstu Nodarbinātības valsts aģentūras (turpmāk tekstā - NVA) īstenotajos nodarbinātības pasākumos **Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likuma**⁹² kārtībā. Šie noteikumi attiecas arī uz bēgļa ģimenes locekli, kuram ir piešķirta pastāvīgās uzturēšanas atļauja, kā arī uz alternatīvo statusu ieguvušās personas ģimenes locekli, kuram ir piešķirta termiņuzturēšanas atļauja. Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums citu aktīvo nodarbinātības pasākumu starpā paredz profesionālo apmācību, pārkvalifikāciju un kvalifikācijas paaugstināšanu, pasākumus konkurētspējas paaugstināšanai, ieskaitot valsts valodas apguvi veicinošos pasākumus, u.c.

Pabalsts bēgļiem valsts valodas apguvei

Patvēruma likuma 37. panta pirmā daļa paredz, ka gadījumā, ja bēglim nav cita iztikas avota, pirmos 12 mēnešus pēc bēgļa statusa iegūšanas viņam tiek maksāts pabalsts, kas sedz uzturēšanās izmaksas, kā arī valsts valodas apguvei nepieciešamās izmaksas. Pabalsta apmēru, piešķiršanas un izmaksas kārtību reglamentē **Ministru kabineta noteikumi Nr. 23 „Noteikumi par pabalstu bēglim un personai, kurai piešķirts alternatīvais statuss”**. Atbilstoši šo noteikumu 2.2. punktam, pabalstu nosaka apmērā, kas sedz valsts valodas mācību faktiskās izmaksas, bet ne vairāk kā 35 latus mēnesī. Pabalstu valsts valodas apguvei piešķir bēglim no septiņu gadu vecuma⁹³ un pabalsts tiek maksāts līdz laikam, kad bēglis ir apguvis valsts valodu pirmajā valsts valodas prasmes līmenī un saņēmis apguvi apliecinājošu dokumentu. PMLP pieņem lēmumu par pārtraukšanu izmaksāt pabalstu arī tad, ja bēglis neattaisnotu iemeslu dēļ nav apmeklējis vismaz pusi nodarbību, par kurām ir bijis pārskaitīts pabalsts, ir zaudējis bēgļa statusu vai ir miris vai izsludināts par mirušu ar tiesas spriedumu.⁹⁴

Pieaugušajiem patvēruma meklētājiem un personām ar alternatīvo statusu īpašs valsts atbalsts valsts valodas apmācībai likuma kārtībā netiek sniegts.

⁹⁰ 20.06.2001. likums „Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu” (Latvijas Vēstnesis, 105, (2492), 06.07.2001.) [spēkā ar 20.07.2001.]. (redakcijā ar grozījumiem līdz 11.05.2011.)

⁹¹ **Formālā izglītība** ir sistēma, kas ietver pamatizglītības, vidējās izglītības un augstākās izglītības pakāpes, kuru programmu apguvi apliecina valsts atzīts izglītības vai profesionālās kvalifikācijas dokuments, kā arī izglītības un profesionālās kvalifikācijas dokuments. Izglītības likums, 1.panta 22¹.punkts. **Neformālā izglītība** ir ārpus formālās izglītības organizēta interesēm un pieprasījumam atbilstoša izglītojoša darbība. Izglītības likums, 14¹.pants.

⁹² 09.05.2002. Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums (Latvijas Vēstnesis, 80, (2655), 29.05.2002.) [spēkā ar 01.07.2002.]. (redakcijā ar grozījumiem līdz 01.07.2010.)

⁹³ 12.01.2010. Ministru kabineta noteikumi Nr. 23 „Noteikumi par pabalstu bēglim un personai, kurai piešķirts alternatīvais statuss” (Latvijas Vēstnesis, 8 (4200), 15.01.2010.) [spēkā ar 16.01.2010.], 2.2.punkts.

⁹⁴ Ministru kabineta noteikumi Nr. 23, 11.punkts.

3.2.3. Secinājumi

LR normatīvie akti garantē bēgļiem un alternatīvo statusu ieguvušām personām tiesības uz sagatavošanu pamatizglītības ieguvei, pamatizglītību un vidējo izglītību par valsts vai pašvaldību budžeta līdzekļiem atbilstoši starptautiskajiem un ES standartiem. Tāpat patvēruma meklētāju nepilngadīgajiem bērniem un nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem tiek garantētas tiesības uz bezmaksas sagatavošanu pamatizglītības ieguvei, pamatizglītību un vidējo izglītību. Patvēruma meklētājiem tiek nodrošināta iespēja pabeigt uzsāktu vispārējās izglītības ieguvi arī pēc 18 gadu sasniegšanas. Tomēr Latvijas likumdošana neparedz iespēju patvēruma meklētājiem, kuri ir sasnieguši pilngadību, t.sk. atrašanās laikā Latvijā, bet dažādu iemeslu dēļ nav uzsākuši mācības, tiesības uzsākt izglītības ieguvi. Līdz ar to nav mehānismu kā veicināt pieaugušo piekļuvi vispārējai izglītības sistēmai, ieskaitot lasītprasmes un rakstītprasmes, kā arī dzīves prasmju apguvi. Savukārt piekļuve vispārējai izglītībai veido būtisku mērķgrupu tiesību un specifisko vajadzību sastāvdaļu.

Kaut arī IZM nosaka izglītības iestādes, kuras nodrošina izglītības ieguvi nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem, kā arī organizē mācību līdzekļu izstrādi latviešu valodas apguvei, skolas pašas ir atbildīgas par programmu un mācību plāna izstrādi attiecībā uz patvēruma meklētājiem. Normatīvie akti neparedz izglītības programmu paraugus un vadlīnijas skolām mācību plānu izstrādē šīm personu kategorijām. Tāpat normatīvie akti neparedz valsts atbalsta piešķiršanu un mācību līdzekļu izstrādi, kā arī mācību programmu izstrādi nepilngadīgajiem bēgļiem un alternatīvo statusu ieguvušajām personām.

Latvijā patvēruma meklētājiem, bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu ir tiesības uz profesionālo izglītību. MK noteikumi Nr. 174 paredz kārtību, kādā nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem nodrošina sagatavošanu pamatizglītības ieguvei no piecu gadu vecuma, iespēju iegūt pamatizglītību un vispārējo vidējo izglītību. Līdz ar to nav skaidras garantijas, ka nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem, kuri vēlas iegūt vidējo profesionālo izglītību, tiks nodrošinātas bezmaksas izglītības iespējas. Savukārt iespējas iegūt profesionālo izglītību par valsts līdzekļiem lielā mērā ir atkarīgas no attiecīgās ministrijas noteiktā budžetu vietu skaita konkrētajā skolā un citiem konkrētās izglītības iestādes uzņemšanas nosacījumiem – gadījumā, ja izglītību šāda veida skolā vēlas apgūt bēglis vai alternatīvo statusu ieguvusī persona.

LR normatīvie akti skaidri nenosaka iespējas bēgļiem iegūt bezmaksas augstāko izglītību uz līdzīgiem noteikumiem kā Latvijas pilsoņiem un nepilsoņiem. Personām, kurām ir piešķirts alternatīvais statuss, ir tiesības iegūt augstāko izglītību Latvijā tikai par maksu, pamatojoties uz līgumu, kas noslēgts starp konkrēto personu un augstskolu. Savukārt mācību maksa, kā arī nepieciešamība veikt izglītību apliecinājošu dokumentu, kurus gan bēgļiem, gan personām ar alternatīvo statusu nereti nav iespējams apliecināt dēļ nepieciešamības bēgt no vajāšanas vai citu smagu cilvēktiesību pārkāpumu,⁹⁵ ekspertīzi potenciāli var radīt būtiskus šķēršļus mērķgrupu piekļuvei izglītībai. Lai gan pati ārvalstīs iegūto akadēmisko grādu un izglītības apliecinājošu dokumentu ekspertīze nav maksas pakalpojums, taču, izdevumi, kas saistīti ar šīs ekspertīzes veikšanu, piemēram, izglītības dokumenta tulkošana valsts valodā, ir jāsedz izglītības dokumenta īpašniekam.

Uz bēgļiem un alternatīvo statusu ieguvušām personām ir attiecināmi NVA īstenotie aktīvie nodarbinātības pasākumi, ieskaitot profesionālās kvalifikācijas kursus un neformālo izglītību, t.sk. valsts valodas apguvi. Taču pabalstu valodas apgūšanai

⁹⁵ Sk. UN General Assembly, *The right to education of migrants, refugees and asylum-seekers...*, 15.lpp

sākuma līmenī ir paredzēts piešķirt tikai bēgļiem. Patvēruma meklētājiem un personām ar alternatīvo statusu šāda palīdzība nav paredzēta.

4. TIESĪBAS UZ IZGLĪTĪBU PRAKSĒ

Šī sadaļa galvenokārt balstīta uz intervijām ar patvēruma meklētājiem, bēgļiem un alternatīvo statusu ieguvušām personām, ka arī atbildīgajām valsts iestādēm, pašvaldību, skolu un NVO pārstāvjiem. Padziļinātākas situācijas izpētei tika izvēlētas četras skolas (tekstā tās ir apzīmētas kā Skola A, Skola B, Skola C un Skola D). Intervijas tika papildinātas ar informāciju par atsevišķiem projektiem izglītības nodrošināšanā, kā arī ar statistikas datiem.

4.1. Piekļuve vispārējai izglītībai

4.1.1. Skolu pieredze uzņemt mērķgrupu pārstāvjus

Mērķgrupu pārstāvji skolās

Attiecībā uz patvēruma meklētāju, bēgļu un personu ar alternatīvo statusu piekļuvi izglītībai, ir pieejami tikai IZM statistikas dati par nepilngadīgo patvēruma meklētāju iesaisti vispārīzglītojošajās skolās pamatizglītības un vidējās izglītības līmenī. Sistemātiska statistikas apkopošana šajā jomā tika sākta tikai 2008. gadā.⁹⁶ Taču pieejamā informācija liecina, ka 1999. gadā Latvijas skolās mācījās 2, bet 2005.gadā 3 nepilngadīgie patvēruma meklētāji. Kopumā pēdējos gados Latvijas skolās ir pieaudzis nepilngadīgo patvēruma meklētāju skaits (sk. 1. tabulu un 3. tabulu Pielikumā Nr.1). Jāatzīmē, ka kopš 1998. gada Latvijā kopumā bija 92 nepilngadīgie patvēruma meklētāji.

Latvijā nav pieejama statistika par bēgļu un alternatīvo statusu ieguvušo personu skaitu vispārējā izglītībā. Taču ir zināms, ka Cēsu rajona Rāmuļu pamatskolā mācījās trīs patvēruma meklētāji no Somālijas, kuriem pēc aizturēšanas termiņa izbeigšanas PMLP piešķīra bezvalstnieka statusu, personas apliecību un termiņuzturēšanās atļauju, un kuriem tika „nodrošināti izglītības ieguvei nepieciešamie mācību materiāli, uzskates un tehniskie līdzekļi atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām”.⁹⁷ Pēc bērnu aizbildnes sniegtās informācijas, šie bērni ieguva pamatskolas izglītību, divi no viņiem iestājās vakarskolā un viens bērns vienlaicīgi apguva arī profesiju. 2010.-2011. gadā vairāki nepilngadīgie bēgļi un personas ar alternatīvo statusu ir mācījušies Rīgas 15. vidusskolā.

1. tabula. Nepilngadīgo patvēruma meklētāju skaits Latvijas izglītības iestādēs 2008.-2011.gadā

Gads	Kopējais bērnu skaits	Skolas	Bērnu skaits skolā	Mācību valoda
2008	4	Pļavnieku ģimnāzija	2	latviešu
		Zaķumuižas pamatskola	1	latviešu
		Pirmsskolas izglītības iestāde „Auseklītis”	1	latviešu

⁹⁶ Informācija ir iegūta no IZM Vispārējās izglītības nodaļas vecākās referentes Olitas Arkles 7.06.2011.

⁹⁷ Ziņojums par nacionālo sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas stratēģiju 2008.-2010.gadam. Ziņojums par nacionālo sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas stratēģiju 2008.-2010.gadam, 12.lpp.

2009	8	15.vsk.	4	krievu
		Purvcieņa amatu skola	1	latviešu
		Rīgas speciālā internātskola	1	krievu
		Zaķumuižas pamatskola	1	latviešu
		62.vsk.	1	latviešu
2010	6	15.vsk.	5	krievu
		51.vsk.	1	krievu
2011 1.cet.	7	15.vsk.	6	krievu
		51.vsk.	1	krievu

Avots: IZM dati

Kopumā Latvijas skolu pieredze uzņemt patvēruma meklētājus, bēgļus un alternatīvo statusu ieguvušas personas Latvijā ir neliela. No apzinātajām četrām skolām, tikai vienā skolā kopš 2010. gada ir mācījušies vismaz desmit patvēruma meklētāji, bēgļi un alternatīvo statusu ieguvušas personas. Skolām ir pieredze ar izglītības nodrošināšanu pārsvarā pamatizglītības līmenī, jo arī vidusskolas vecumam atbilstošo jauniešu priekšzināšanas bieži vien ir pamatskolas līmenī. Ir vairāki pamatskolas beigšanas gadījumi, kā arī pāriešana uz vidusskolas līmeni, kā arī atsevišķos gadījumos - uz profesionālās izglītības programmām.

Skola A (pamatskola, ārpus Rīgas, mācību valoda – latviešu)	2009/2010 – 1 patvēruma meklētājs 2009/2010 – 1 patvēruma meklētājs 2010 – 1 persona netika uzņemta skolā
Skola B (vidusskola, Rīgā, mācību valoda - krievu)	Kopš 2010.gada – 12 patvēruma meklētāji; 10 no tiem ir ieguvuši alternatīvo statusu.
Skola C (pamatskola, ārpus Rīgas, mācību valoda - latviešu)	2006/2007 – 3 patvēruma meklētāji 2007/2008 – 1 patvēruma meklētājs 2011 – 1 alternatīvo statusu ieguvusī persona
Skola D (vidusskola, Rīgā, mācību valoda - krievu)	2010/2011 – 1 patvēruma meklētājs

Avots: apzināto skolu sniegtā informācija

Mācību programmas

Individuālā darba pakāpe ir atkarīga no bērna mācību valodas priekšzināšanām, kā arī no īpašajām vajadzībām, ja tādas ir. Piemēram, bērnus, kuri ir dzīvojuši vairākus mēnešus latviskā vidē un iemācījušies latviešu valodu, varēja ievietot latviešu skolas parastā klasē ar papildus latviešu valodas stundām. Savukārt bērni, kuri zina krievu valodu, arī ir iekļauti parastajā klasē, bet „*papildnodarbības nepieciešamas latviešu valodas apguvei*”. Citos gadījumos, kad bērns nezina mācību valodu, vai prot to minimāli, skolotāji paši izstrādā individuālo mācību programmu katram bērnam. Skolā, kur mācās vairāki mērķgrupu pārstāvji, šādi bērni ir ievietoti vienā klasē. IZM pārstāvis atzīmē, ka skolas parasti nekonsultējas ar IZM mācību programmu izstrādē, taču IZM apmeklē skolas (reizi pusgadā).

Skolas izstrādāto mācību programmas piemērs

Katram skolēnam ir sastādīta adaptācijas mācību programma ar mērķi apgūt krievu un latviešu valodu, izmantojot katra mācību priekšmeta iespējas, lai turpmāk varētu sekmīgi iekļauties LR vispārējās izglītības apgūvē. Mācību priekšmetu skolotāji, izmantojot savu mācību priekšmetu iespējas (eksperimenti, kartes, attēli, praktiskā darbība, daturs u.c.) pirmkārt apgūst tēmas leksiku, jēdzienus, lai tālāk varētu pilnvērtīgi apgūt mācību vielu. (Skolas direktors).

IZM un LVA izstrādātie adaptācijas materiāli

2010. gada jūnijā IZM sadarbībā ar Latviešu valodas aģentūru Eiropas integrācijas fonda atbalstītā projekta „Adaptācijas programmu un materiālu izveide trešo valstu valstspiederīgo bērniem vecumā no 6 līdz 12 gadiem” ietvaros izstrādāja adaptācijas programmas trešo valstu valstspiederīgo bērniem, vadlīnijas pedagogiem, kā arī informatīvu materiālu vecākiem.⁹⁸ Materiāli ir paredzēti zināšanu par Latviju un latviešu valodas pamatzināšanu apguvei. Pēc IZM pārstāvja sniegtās informācijas, šie materiāli, kurus var uzskatīt par programmu un vadlīnijām, tika nosūtīti katrai skolai Latvijā. No apzinātajām skolām tikai viena ir izmantojusi šos materiālus savā darbā.

4.1.2. Skolu izvēles kritēriji

Skolu, kurā mācīsies patvēruma meklētāji, nosaka IZM (gan pēc likuma, gan praksē). Tomēr IZM, PMIC un Rīgas domes pārstāvji atsaucas uz savstarpējo sadarbību, lai atrastu un ieteiktu piemērotu skolu. IZM pārstāve norādīja, ka IZM ļauj mērķgrupai izvēlēties mācību valodu (latviešu vai krievu), kā arī uzklauša patvēruma meklētāju vēlmes attiecībā uz profesijas apgūšanu un ņem vērā speciālās izglītības vajadzības. Ir zināms viens gadījums, kad pēc patvēruma meklētāja vecāku vēlmēm bērns tika nosūtīts uz profesionālās izglītības iestādi (Purvciema arodskolu). Tāpat divās skolās (51. vidusskolā un Rīgas speciālā internātskolā) pēc medicīniskās komisijas slēdziena ir mācījušies divi bērni ar īpašajām vajadzībām.

Skolu sadarbība ar IZM

Divas no intervētajām skolām patvēruma meklētājiem 2010. gadā ir noteikusi IZM. Taču citas skolas atrada paši patvēruma meklētāju vecāki vai aizbildņi. Viena no skolām līgumu ar IZM noslēdza 2008. gadā ar novēlošanos informācijas trūkuma dēļ: „Mēs viņu pieņemām nezinādami ne likumus, kā bēgļus pieņem, mēs neko nezinājām. [...] Kad jau bijām pieņēmuši, tad [...] bēgļu centram [...] jautāju, kas un kā būtu bijis jārikojas.” (Skolas direktors). Cita skola 2006. gadā saņēma no IZM palīdzību materiāli tehniskajam nodrošinājumam (tāfeles, projektoru un citu aprīkojuma un mācību līdzekļu iegādei). Skolas pedagogiem individuālās nodarbības apmaksāja pašvaldība. Divas skolas ir izmantojušas pašas skolas līdzekļus mērķgrupu bērnu apmācībai.

Informācijas pieejamība par skolu patvēruma meklētājiem

Vairāki patvēruma meklētāji, gan vecāki, gan nepilngadīgie bez pavadības, informāciju par skolu ir saņēmuši no PMIC darbiniekiem. Taču viens nepilngadīgais bez pavadības teica, ka pats „uzrakstīja aizbildnim iesniegumu” ka vēlas mācīties. Cits nepilngadīgais atzina, ka informāciju dabūja no „citiem afgāņiem, un arī māte interesējās PMLP”. Ir bijuši gadījumi, kad personas atzīst, ka neizdevās uzzināt informāciju AĀIC „Olainē” ilgstošas aizturēšanas laikā un arī pēc tam no PMIC „Mucenieki”, bet informācija tika vēlāk iegūta no aizbildņa.

Mācību valoda

Pēc IZM, PMIC un Rīgas domes pārstāvju teiktā, tiek ņemta vērā bērnu izvēle mācīties latviešu vai krievu valodā.

- Šie skolēni [kuri pašreiz mācās] nebija izteikuši vēlmi, lai mācītos skolā ar latviešu mācību valodu. Tā skola, kura šobrīd specializējas un mēģina piedāvāt vislabākās iespējas, [...] papildus strādā ar metodiku, kurai jau ir šī metodika (IZM pārstāvis)

⁹⁸ Informāciju par projektu sk. IZM mājas lapā: <http://izm.izm.gov.lv/nozares-politika/izglitiba/vispareja-izglitiba/aktualitates/4719.html> (pēdējo reizi skatīts 3.06.2011)

Savukārt NVO un bāriņtiesas pārstāvji uzskata, ka ne visos gadījumos mērķgrupas bērniem ir iespējams mācīties izvēlētajā valodā. Ir minēti gadījumi, kad ir vēlme mācīties latviešu valodā, bet tāda iespēja netiek nodrošināta.

- *Mīnus ir tas, ka skolā tiek mācīta krievu valoda, tur nav apmācība valsts valodā un ir arī vecāki mums bijuši, kuri gribētu kaut kur citur, bet nav tāda iespēja, jo nekur citur šo apmācību nenodrošina. (NVO pārstāvis)*

Arī vairāki mērķgrupu pārstāvji atzīmē, ka kopumā nav apmierināti, ka IZM noteiktā skola nav ar latviešu valodu. Daži vecāki atzīst, ka lūguši atbildīgās iestādes sūtīt bērnu latviešu skolā.

- *Sākumā iesniedzu pieteikumu Izglītības Departamentam, lai nosūta bērnu latviešu skolā, taču diemžēl bērnu novirzīja uz krievu skolu. Un uzskatu, ka tā ir problēma, jo bērni nevar integrēties. (Bēglis, pieaugušais, vīrietis)*
- *Mans dēls saka, ka viņš vēlas, lai ar viņu runā latviski, bet tur runā krieviski. Viņam tagad māca krievu valodu, bet viņš gribētu mācīt angļu un latviešu valodu... Skola piedāvā tālāk mācīties tādā veidā, lai labāk iemācīties valodu, bet uzskatam, ka tas būs pārāk ilgi. (Persona ar alternatīvo statusu, pieaugušais, vīrietis).*

Skolas interese

Skolas izvēli ietekmējošo institūciju pārstāvji uzskata, ka mērķgrupai tiek ieteiktas skolas, kas izrāda interesi izglītot mērķgrupas skolēnus vai pat vēlas specializēties šādā virzienā. Skolas ieinteresētību un motivāciju strādāt ar mērķgrupu bērniem nosaka dažādi faktori, piemēram, izaicinājums pedagogiem strādāt nestandarta situācijā, gandarījums par darbu, personīgās un profesionālās izaugsmes iespējas, iespēja izmantot jau esošās metodoloģiskās iestrādes, citas kultūras pieredze, skolēnu skaita nodrošinājums skolā. Ka komentēja Rīgas domes pārstāvis, “[b]ija divi kritēriji. Viens kritērijs ir transports. Otrkārt, runājot ar skolām, kuras ir ieinteresētas”.

Vecums un zināšanu līmenis

Skolu izvēlē iesaistītās institūcijas uzskata, ka tiek ņemts arī vērā, vai sakarā ar vecumu un zināšanu līmeni bērnu būs iespējams iekļaut klasē, vai arī vajadzēs pilnīgi individuālu programmu, ko nevar piedāvāt visas skolas.

- *Šai mērķgrupai piedāvā papildus iespējas. Tās ir individuālās nodarbības, skolēni var apmeklēt gan klasi, gan arī strādāt kopā ar savu klasi, bet pamatā, īpaši sākumā, skolotāji un skolas vadība iesaka strādāt individuāli. Tieši šiem skolēniem ir nodrošinātas iespējas visus priekšmetus apgūt padziļināti un vairāk. Īpaši tas attiecas uz latviešu valodu un literatūru, kur grūtības. (IZM pārstāvis)*
- *[b]iju manāmi satraukusies, ja tādi divi lieli vīrieši ies 7., 8.klasē [...].Un viņam pašam kā būs, kā viņš jutīsies. (Pašvaldības pārstāvis)*

Taču pastāv arī viedoklis, ka arī individuālo programmu gadījumā klasē ir atšķirīgs zināšanu līmenis, kas apgrūtina mācību procesu (Aizbildne).

4.1.3. Uzņemšanas ilgums un nosacījumi

Piekluves ilgums

IZM un PMIC pārstāvji uzskata, ka pašreiz ir novērsta situācija, kura bija pirms vairākiem gadiem, kad patvēruma meklētāju piekļuve izglītībai aizņēma ievērojami ilgāku laiku. Valda uzskats, ka šobrīd sistēma ir sakārtota un praksē piekļūt izglītībai patvēruma meklētāji spēj iespējami īsā laikā atbilstoši tam, kā to nosaka likumdošana – trīs mēnešu laikā.

- *Sistēma ir lieliski atstrādāta. Pirms trim gadiem tā absolūti vēl nebija. [...] Tagad IZM informē, kura skola būs pieejama. (PMIC pārstāvis)*

Pastāv arī viedoklis, ka trīs mēneši ir pārāk garš laika posms, un bērniem pēc iespējas ātrāk jānodrošina izglītība, piemēram, sākot ar valodas apguvi vēl pirms skolas.

- *Ja tā būt NVO, tad jau pirmajās nedēļās strādātu brīvprātīgie, kas nodarbotos ar šiem bērniem, jauniešiem un piedāvātu iespējas iepazīt valodu. Šobrīd šādas iespējas nav [...]. (NVO pārstāvis)*

PMIC informē mērķgrupu pārstāvjus, ka rakstiski jāiesniedz prasība par vēlmi iegūt izglītību. Atbilstoši šīm vajadzībām IZM informē PLMP un atsevišķos gadījumos arī pašu prasības iesniedzēju par noteikto skolu. Formalitāšu kārtēšanas laiks ir dažāds atkarībā no konkrētās situācijas, taču institūciju pārstāvji uzskata, ka nav formalitāšu kavēšanās, lai nodrošinātu piekļuvi vispārējai izglītībai. Tomēr IZM atsaucas uz 2010. gadā reģistrēto sūdzību par piekļuves izglītībai novilcināšanu un iespēju zudumu bez maksas iegūt pamatzglītību. Arī NVO pārstāvis atzīmēja vienu gadījumu, kad patvēruma meklētājam „*nedeļa iespēju mācīties un tikmēr pienāca 18 gadi un faktiski gadi nosaka to, ka viņam bija jāiegūst pamata izglītību, un līdz ar to viņam nav iespējas vairs iegūt bezmaksas izglītību.*”

Vairāki mērķgrupu pārstāvji, kuri iesniedza pieteikumu pēc patvēruma 2010. gadā, atzīmē, ka periods līdz bērna nosūtīšanai skolā ilga trīs mēnešus pēc atbraukšanas (vienā gadījumā – pēc diviem mēnešiem, atsevišķos gadījumos – pēc četriem mēnešiem, ja ir vasaras brīvdienas laiks). Taču vienā gadījumā nepilngadīgais bez pavadības atzīmēja, ka gaidīja piekļuvi skolai sešus mēnešus. Arī ģimene ar bērniem, kura lūdza patvērumu 2009. gadā atzina, ka gaidīja skolu pusgadu.

Viena cita persona, kura atbrauca uz Latviju 2008. gadā bez dokumentiem, tika atzīta par nepilngadīgu tikai aptuveni pēc gada kopš viņa iesnieguma pēc patvēruma Latvijā. Līdz ar to šai personai, neskatoties uz viņas lūgumu, netika nodrošinātas pamatzglītības iespējas gan viņa aizturēšanas laikā Aizturēto ārzemnieku izmitināšanas centrā (turpmāk tekstā – AĀIC) „*Olaine*”, gan vēlāk PMIC. Kad persona ieguva alternatīvo statusu, skolas pieprasīja mācību maksu, ko persona nevarēja nodrošināt.

- *Man bija lieli nodomi mācīties. 8 mēnešus es biju aizturēts, un man nedeļa izglītības iespējas. [...] Olaines aizturēšanas centrā es uzrakstīju vēstuli valsts cilvēktiesību aizsardzības organizācijai. [...] Šī organizācija teica, ka viņiem jāvērsas tiesā vai pie robežsardzes ar lūgumu mani atbrīvot un nosūtīt uz skolu, jo biju nepilngadīgs. Bet valsts teica, ka esmu pilngadīgs. [...] Arī tiesa mani neatzina par nepilngadīgu. Tikai pēc 12 mēnešiem Imigrācijas dienests [PMLP] izsniedza dokumentu, ka esmu nepilngadīgs [...]. Pēc Olaines, Muciniekos, visu laiku rakstīju un [...] gāju pie direktora, lai mani sūta uz skolu, jo mācību gads bija sācies. Man teica, ka jāgaida lēmums par manu statusu. 4 mēnešus es gaidīju. Man teica, ka nevar nokārtot skolu. (Pieaugušais, persona ar alternatīvo statusu, vīrietis)*

Zināšanu pārbaude

Intervētie skolu pārstāvji atzīst, ka praksē patvēruma meklētājiem iepriekšējo izglītību apliecinājošu dokumentu parasti nav. Skolas pēc saviem ieskatiem veic pārrunas vai skolotāju kolektīva sastādītus pārbaudes darbus, lai noskaidrotu zināšanu līmeni. Taču citas skolas pārstāvji uzsver, ka zināšanu līmeni noteikt nav iespējams valodas barjeras dēļ. Gadījumā, kad bērniem ir labas krievu valodas zināšanas, viena skola veic zināšanu testēšanu.

- *Pārbaudes notiek pārbaudot prasmes - matemātikas zināšanas, dabas zinības, ģeogrāfijā kā prot orientēties kartē. Matemātika tas ir pats galvenais priekšmets, ko pārbaudām, ko zina un nezina. (Skolotājs)*

- *Pastāv problēmas ar valodas barjeru un tulkošanu. Pirmā saskarsme notiek „uz pirkstiem”, jo pirmajā grupā pat angļiski nerunāja. Tad mums palīdzēja šeit dzīvojošie afgāņi. Viņi palīdzēja ar tulkošanu, dokumentu noformēšanu [...]. Mēs nevaram veikt zināšanu testēšanu. Bet kaut kā mēs uzzinām, kurās klasēs viņi ir mācījušies. (Skolas direktors)*
- *Tajā klasē mācās ne tikai deviņklasnieki, un stundas laikā katram ir sava programma. Un viņa vienai būtu šajā klasē, jo mums citas nav. Ar māti un meiteni bija saruna [par priekšmetiem, kuri jā māca]. (Skolas direktors)*
- *Mēs neveicām prasmju novērtējumi, jo [...] tie bērni bija no inteligentas ģimenes. [...]. Un mēs noticējam arī tiem vecākiem, kas atnāca un stāstīja. (Skolas direktors)*

Bērnu ar īpašām vajadzībām piekļuve izglītībai

Gan skolu, gan IZM, PMIC un NVO pārstāvji uzskata, ka izglītība ir pieejama arī nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem ar īpašām vajadzībām.

Vecums

Attiecībā uz vienu skolu, vecums ir bijis atzīmēts kā viens no kritērijiem uzņemšanai skolā un klasē. Vienā gadījumā skolas attieksme pret patvēruma meklētāju – nepavadītu nepilngadīgo, kura dokumenti (pēc skolas rīcībā esošās informācijas) esot bijuši viltoti – bija skeptiska un skola viņu atteicās uzņemt. Skolas ieskatā persona bija pilngadīga.

- *[a]tkarībā no pabeigtajām klasēm un vecumposmiem skatāmies. Ja ir beidzis 7., 8. klasi, bet ir 16, 17 gadi, tad mēs vairāk skatāmies, lai būtu ar vienaudžiem, jo tās programmas ir ļoti atšķirīgas [...]. Tagad mēs vairāk pēc gadiem liekam pa klasēm, nevis pa izglītības līmeņiem. (Pašvaldības pārstāvis)*
- *Pats puisis atnāca. Man izskatījās, ka viņam ir 18 gadi, viņš teica, ka viņam ir 16. Tad mani brīdināja cita skola, ka viņš ir viltojis dokumentus, ka tas ir zināms. Viņš uzrāda, ka ir 16, bet ir 18. Bet arī tas mums nebija obligāti jādara, jo viņam jau bija 16 gadi. (Skolas direktors)*

Vienas skolas vadība uzskata, ka nākotnē bērni būtu jāliek vispārējā klasē, pēc valodas un pamatzināšanu patvēruma meklētāju klasēs apgūšanas, atbilstoši zināšanām, nevis vecumam.

- *Būtu nepieciešams viens gads, kad šis bērns nav nevienā klasē, bet aktīvi apgūst valodu un pamatzināšanas. Tad tiek testēts un, neskatoties uz vecumu, „ielikts” klasē. (Skolas direktors)*

Maksa par mācībām un citiem izdevumiem skolā

Eiropas bēgļu fonda (EBF) projekti mērķgrupu sociālajai atbalstam

Kopš 2010. gada PMLP projekta ietvaros apmaksā patvēruma meklētāju, kuri apmeklē skolu, pusdienas un braukšanas izdevumus, kā arī mācību līdzekļus. Piemēram, līdz 2011. gada 1. ceturksnim tika nodrošinātas pusdienas skolā 7 nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem un iegādāti mācību līdzekļi diviem patvēruma meklētājiem.⁹⁹ Savukārt NVO "Patvēruma „Drošā māja” kopš 2008.gada EBF projektu ietvaros apmaksā bēgļu un personu ar alternatīvo statusu ēdināšanu skolā, kancelejas preces un sniedz citu atbalstu sociālās palīdzības sniegšanā („ja projekta nav, mēs nevaram sniegt nekādu palīdzību”).¹⁰⁰

⁹⁹ Informācija ir iegūta no PMLP EBF projekta vadītājas Ilvas Leviņas 2011.gada 23.maijā. Informāciju par projektu sk. http://www.pmlp.gov.lv/lv/par_pmlp/projekti/EBF_mucenieki.html (resurss skatīts 14.06.2011)

¹⁰⁰ Informācija ir iegūta no NVO „Patvēruma Drošā māja” valdes priekšsēdētājas Sandras Zalcmānes 2011.gada 28.martā. Informāciju par projektiem sk. <http://www.patverums-dm.lv/index.php?lang=lv&id=25> (resurss skatīts 14.06.2011)

Maksa par mācībām pamatskolā tika prasīta no alternatīvo statusu ieguvušās personas 2010. gadā. Jāatzīmē, ka tajā brīdī vēl nebija pieņemti Izglītības likuma grozījumi, kuri noteica bēgļu un personu ar alternatīvo statusu tiesības uz valsts nodrošināto pamatizglītību un vidējo izglītību.

- *Pēc četriem mēnešiem saņemu atteikumu [no skolas]: skatījās, vai ir uzturēšanas atļauja un pieprasīja maksu par mācībām, ko es nevarēju atļauties [...]. [Cita] skola atteica, jo tur mācās tikai bērni līdz 15 gadiem, bet man bija 17, un tur arī vajadzēja maksāt [...]. Tagad esmu pilngadīgs un mani neņem skolā. Kad paliku pilngadīgs vērsāmies arī arodskolās, bet arī tur man atteica, jo esmu pilngadīgs. (Pieaugušais, persona ar alternatīvo statusu, vīrietis)*

Izglītības turpināšanas iespējas pēc statusa iegūšanas

IZM un Rīgas domes pārstāvji uzskata, ka mainoties bērna statusam, papildus palīdzību iespējams nodrošināt un finansēt caur individuālā darba stundām un fakultatīvajām nodarbībām, kuras domātas visiem bērniem.

- *To, ko skolas var darīt, var izmantot tās nodarbības, kas ir paredzētas individuālajām nodarbībām visiem skolēniem arī fakultatīvajām nodarbībām visiem skolēniem. Šo nodarbību ietvaros vēl ir iespējams sniegt palīdzību ārpus formālās izglītības. (IZM pārstāvis)*

Savukārt skolas, kurā mācās bēgļa un alternatīvo statusu ieguvušās personas, uzskata, ka papildus valsts atbalstam jāturpinās tik ilgi, līdz bērns var bez grūtībām iekļauties klasē.

- *Sarežģījumu rada tas, ka, kad viņi zaudē patvēruma meklētāja statusu, uz viņiem vairs netiek izdalīta noteikta līdzekļu summa, un viņiem jau ir jābūt klasē. Taču tas nav iespējams, jo pēc latviešu valodas un krievu valodas zināšanām man viņi ir jāliek pirmajā vai otrajā klasē. Es uzskatu, šī problēma nav pārdomāta, nav risināta vai apspriesta nekādā līmenī. Un mēs turpinām viņus apmācīt individuāli. (Skolas direktors)*

NVO pārstāve uzsver, ka valstij ir jānodrošina iespēja iegūt pamatizglītību arī tiem statusu ieguvušajām personām, kuras ir sasniegušas pilngadību.

- *Īpašā grupa, kuru vajadzētu izdalīt atsevišķi, būtu tie, kuri jau ir pārsnieguši 18. gadu vecumu, dodot iespēju viņiem iegūt pamatizglītību neskatoties uz viņu vecumu. Ja viņam būs vēlēme iegūt tālāku izglītību, piemēram, proftehnisko, tad viņam vismaz būs bāze, uz kuras pamata to darīt, neatkarīgi no viņa vecuma. (NVO pārstāvis)*

4.1.4. Apmeklējums, sekmes un mācīšanās motivācija

Gan skolas, gan pārējo institūciju pārstāvji uzskata, ka skolas aktīvi seko līdzi gan apmeklējumam, gan sekmēm un par to atskaitēs un klātienē tiek informēta arī IZM. Savukārt pašvaldības seko līdzi tikai konkrēto skolu vispārējam skolēnu sasniegumu līmenim.

Apmeklējums

Lai arī skolas norāda, ka bērni skolu apmeklē regulāri, gadās arī kavējumi. Apmeklējuma problēmas skolas risina sazinoties ar kādu no iesaistītajām institūcijām, atkarībā no tā, ar ko izveidojusies labāka sadarbība, piemēram, ar IZM, PMIC, NVO vai vecākiem un aizbildņiem, lai noskaidrotu kavējuma iemeslus.

Paši mērķgrupu pārstāvji atzīmē, ka skolu apmeklē regulāri, izņemot atsevišķus priekšmetus, piemēram, matemātiku („ir pārāk garlaicīgi, trīs stundas dienā un grūti to saprast”) un sportu („ar sportu nodarbojos pats”). Jāatzīmē gadījums, kad alternatīvo

statusu ieguvušās personas atsaucas uz sava mazgadīgā bērna pieredzi, kas skolu neapmeklē, jo klasē palika viens pēc tam, kad citi viņa vecuma bērni aizbrauca prom no Latvijas.

- *Ar [...] dēlu ir liela problēma, jo viņš palika viens un nevēlas mācīties. Skolotāju viņš nesaprot, jo ar viņu runā krieviski. Un pa cik viņš ir vientuļš skolā un mājās, viņš kļūst nesabiedrīks. (Persona ar alternatīvo statusu, pieaugušais, vīrietis)*

NVO un skolas pārstāvji atzīmē, ka personām no Afganistānas bieži vien ir vēlme mācīties vienā klasē neatkarīgi no vecuma. Savukārt skolā bērnus parasti liek vienā klasē atkarībā no vecuma.

Sekmes

Intervēto skolu pārstāvji mērķgrupu sekmju līmeni raksturo kā „normālu” vai „labu”. Zemākas sekmes ir mācību priekšmetos, kuru apguvi apgrūtina valodas barjera – matemātika, ķīmija, fizika. Latviešu valodā un literatūrā ir progress, tomēr skolotāji norāda, ka zināšanu un prasmju līmenis parasti neatbilst vienaudžu vai klases biedru līmenim.

Formālās vērtēšanas sistēmas, kur pārbaudījumos atzīmes jāliek par konkrētām zināšanām un prasmēm, dēļ bieži ir problēmas mērķgrupas skolēnus vērtēt pozitīvi un mācības motivējoši. Skolotāji izvēlas atzīmes likt diferencēti, salīdzinot ar konkrētā bērna progresu mācībās un ieguldīto darbu. Daži skolotāji izvēlas vērtēt aprakstoši. Ir gadījumi, kad skolotājiem ir jāieliek neatbilstošs, augstāks vērtējums, lai bērns varētu formāli turpināt mācības un pāriet nākamā klasē (īpaši tas attiecas uz latviešu valodu un literatūru).

Paši mērķgrupu pārstāvji atzīmē, ka sekmes ir vai nu viduvējas, vai labas. Taču ir uzsvērts latviešu valodas zināšanu trūkums. Piemēram, no bērna, kuram dzimtā valoda ir krievu, un kurš no paša sākuma tika ielikts parastajā klasē, ir prasītas tādas pašas latviešu valodas zināšanas, kā no pārējiem bērniem.

- *Latviešu valodas stundas nepietiek, lai apgūtu valodu. Viss notiek krievu valodā. Taču 9. klasē būs eksāmens latviešu valodā. Bērns tam nav gatavs. (Bēglis, pieaugušais, vīrietis)*

Mācīšanas motivācija

No vienas puses, skolu pārstāvjiem ir iespaids, ka bērni ir motivēti, viņiem ir interese un „*patīk viss, ko mēs piedāvājam*”. No otras puses, dažu institūciju pārstāvju vidū ir izskanējis arī viedoklis, ka bērniem neinteresē apgūt latviešu valodu, jo nav motivācijas palikt Latvijā, vai viņi vēlas apgūt angļu valodu.

Pašu mērķgrupu pārstāvju viedokļi attiecībā par mācīšanās motivāciju dalās. Daži vecāki atzīst, ka bērniem nav intereses par mācībām mazā stundu skaita dēļ, vai arī tāpēc, ka bērns neredz perspektīvas Latvijā latviešu valodas un svešvalodas zināšanu trūkuma dēļ. Vecāki kopumā vēlas, lai bērni mācās Latvijā, taču izjūt nedrošību par savu un viņu nākotni šeit. Intervētie bērni atzīmē, ka kopumā vēlas mācīties Latvijā (vienā gadījumā vēl nezina).

Mācīšanās motivāciju mazinošie faktori

- Bērns ir viens klasē
- Nav pietiekošas iespējas mācīties latviešu valodu
- Grūtības apgūt priekšmetus latviešu valodā vai krievu valodā
- Mazs stundu skaits skolā
- Stress
- Vecāku un pašu bērnu nedrošība par nākotni, materiālo drošību (pabalsts alternatīvo statusu ieguvušajām personām beidzas pēc 9 mēnešiem)
- Citu klases biedru disciplīnas trūkums (skolu kavējums)

- Grāmatu trūkums
- Vietējo Latvijas jauniešu vēlme aizbraukt un aizbraukšana prom no Latvijas

Avots: secinājumi no intervijām ar mērķgrupu pārstāvjiem.

4.1.5. Izglītības kvalitāte

Tikai daži bērni uzreiz tika ielikti parastajā klasē, kamēr bērni adaptācijas klasēs vēl nebija pārgājuši parastajā klasē. Tādēļ par izglītības kvalitāti var spriest visai ierobežotā veidā.

IZM pārstāvis uzskata, ka izglītības kvalitāti garantē skola. IZM kontrolē mērķgrupu bērnu mācību kvalitāti, ierodoties skolā un izskatot skolu atskaites par katra skolēna mācībām (priekšmetiem, stundām, mācību vielu) un sekmēm.

- *Mēs uzskatām, ka nodrošinot skolu, mēs rūpējamies par kvalitāti, ka mēs zinām, ko skola piedāvā. Otrkārt, mēs pārliecināmies arī klātienē paši, apmeklējot skolas, runājot ar skolēniem. Ja mēs piedāvājam sākotnējā posmā individuālas nodarbības, arī iespējas apmeklēt mācības kopā ar klasi, mēs nodrošinām kvalitāti visaugstākajā mērā. (IZM pārstāvis)*

Skolu pārstāvji un pašvaldības sociālie darbinieki uzskata, ka valodas barjera, mācību materiālu, mācību programmas un papildus finansējuma trūkuma dēļ, mācību kvalitāte mērķgrupu bērniem samazinās (sk. nākamo sadaļu).

- *Skolotāji spētu strādāt mērķtiecīgāk, ja būtu atsevišķa programma šai mērķa grupai, un viņi no paša sākuma nebūtu piesaistīti konkrētai klasei, kamēr nav apguvuši krievu un latviešu valodu. (Skolas direktors).*

4.1.6. Galvenie šķēršļi piekļuvei izglītībai un vajadzības

Valodas barjera

Visu intervēto institūciju, skolu un NVO pārstāvji uzskata, ka valodas barjera ir galvenais šķērslis mērķgrupu piekļuvei izglītībai. Skolu un NVO pārstāvji uzskata, ka vieglāk valodas barjeru ir pārvarēt bērniem, kam ir krievu vai angļu valodas zināšanas, jo to var izmantot kā starpniekvalodu latviešu valodas un citu mācību priekšmetu apguvei. Bērniem, kuri pārvalda krievu un angļu valodu, valodas barjera ir mazāks šķērslis piekļuvei izglītībai arī tāpēc, ka viena mazākumtautību skola strādā ar pašu pielāgotām programmām, kuru pietrūkst latviešu skolām. Tomēr NVO un bāriņtiesas pārstāvis kritiski vērtē faktu, ka latviešu valoda kā valsts valoda, nav mācību valoda, un valodas barjera turpina būt aktuāla plašākā vajadzību kontekstā.

- *[Ņ]emot vērā to, ka latviešu valoda Latvijā būs tā valoda, ar kuru būs jādzīvo, tad es domāju, ka jebkurā gadījumā, pat ja pēc gada cilvēkam būs jābrauc projām, vajadzētu būt iespēja iemācīties kaut ko latviešu valodā. (NVO pārstāvis).*

IZM pārstāvis arī atzīst, ka pastāv valodas barjera, kura traucētu arī iegūt profesionālo izglītību latviešu valodā. Taču IZM atsaucas uz valsts atbalstu šī šķēršļa pārvarēšanai.

- *Šiem skolēniem ir nodrošinātas iespējas visus priekšmetus apgūt padziļināti vai vairāk. Īpaši tas attiecas latviešu valodu un literatūru, kur ir grūtības. Šis atbalsts ir ļoti nepieciešams gan mums, gan skolēniem, lai mēs varētu nodrošināt to, ka gadījumā, ja tiek mainīts statuss un skolēns turpina mācīties Latvijā, lai tas brīdis, kad mēs varam palīdzēt pašā sākumā, lai tas būtu motivējoši un lai nebūtu nekādi šķēršļi. (IZM pārstāvis)*

Gandrīz visi intervētie vecāki un nepilngadīgie izteica vēlmi pēc lielāka latviešu valodas stundu skaita vai mācībām latviešu skolā. Valodas barjera ievērojami apgrūtinā

priekšmetu apguvi gan krievu valodā, gan latviešu valodā. Ir gadījums, kad bērns ar krievu valodas priekšzināšanām tika ielikts latviešu skolā, kur viņš nevarēja saprast skolotājus, kuri nerunāja krievu valodā.

- *Bērns būtu jāliek vienā klasē ar pārējiem bērniem, jo savādāk neko neiemācīsies. Ir pagājis gads, bet viņš neko nemāk pateikt latviski. (Persona ar alternatīvo statusu, pieaugušais, vīrietis)*
- *Man patika mācīties angļu valodu, latviešu valodu, bet tas bija reizi nedēļā, gribētos vairāk. (Persona ar alternatīvo statusu, nepilngadīgais)*
- *Mācāmies latviešu valodā un es nesaprotu priekšmetus. Mācos kopā ar visiem. Skolotāji slikti runā krieviski, lai man paskaidrotu. (Persona ar alternatīvo statusu, nepilngadīgais bez pavadības)*
- *Kopumā neesmu apmierināts. Galvenā problēma ir tas, ka skolotāji runā tikai krieviski un netulko angļu valodā, un tas apgrūtina saprašanu. (Patvēruma meklētājs, nepilngadīgais)*
- *Diemžēl latviešu valodu māca vienu reizi nedēļā. Skola ir krievu, un krievu valoda ir 4 dienas nedēļā. (Patvēruma meklētājs, nepilngadīgais bez pavadības)*

Pielāgotu mācību programmu un vadlīniju trūkums

Intervēto skolu un citu institūciju pārstāvji atzīst, ka individuālais darbs, vismaz sākumposmā, ir visai svarīgs darbā ar mērķgrupu pārstāvjiem. Liela loma individuālās programmas plānošanā ir pašiem skolotājiem. Patvēruma meklētāju bērnu izglītības līmenis, uzsākot mācības Latvijas skolās, ir ļoti dažāds. Lielākoties zināšanu līmenis ir zemāks nekā vienaudžiem Latvijā, atsevišķi priekšmeti nav mācīti vispār, tāpat mērķa grupas bērniem nav latviešu valodas zināšanu. Intervētie skolu pārstāvji uzskata, ka ir nepieciešams papildus darbs un individuāla pieeja, lai, pirmkārt, noskaidrotu bērna zināšanu līmeni, un pēc tam pēc pielāgota mācību plāna pasniegtu mācību vielu kādas atbilstošas klases līmenī, kā arī iegūtu valodas pamatzināšanas. Pēc skolu pārstāvju domām, individuālas nodarbības un vēlāk arī papildus uzmanība strādājot klasē kopā ar pārējiem bērniem ir priekšnosacījums mērķgrupas bērnu iekļaušanai izglītības sistēmā, „jo bez individuālā darba arī nevar dabūt nekādus rezultātus”. Vairāku skolu pārstāvji ir vienprātīgi, ka atbalstu individuālajām nodarbībām vajadzētu turpināt arī pēc statusa iegūšanas.

Tomēr vairums skolu, bāriņtiesas un pašvaldības pārstāvji norāda, ka Latvijā nav izstrādātas programmas, pēc kuras apmācīt mērķgrupu bērnus vispārējās izglītības dažādos posmos. Intervētie skolu pārstāvji īpaši uzsver, ka nav pielāgotu mācību priekšmetu programmu un nav arī vadlīniju, kā tās pielāgot, lai skolēni varētu apgūt mācību priekšmetu standarta saturu šajās nestandarta situācijās. Skolotāji nezina, kā strādāt ar bērniem, kam ir cita kultūras pieredze, valodas zināšanu trūkums, iepriekšējo zināšanu fragmentāra atbilstība un iekavēta mācību satura apguve.

Daži pedagogi uzskata, ka ir nepieciešami mācību programmu paraugi, kurus varētu izmantot, pielāgojot programmas individuālajiem gadījumiem, kamēr programmai, programmas paraugiem vai vadlīnijām būtu jābūt jau izstrādātām un pieejamām IZM. Skolu pārstāvji min, ka vadlīnijas, programmu paraugus un mācību materiālus varētu izstrādāt pedagogu grupa, kam ir bijusi pieredze mērķgrupas izglītošanā, sadarbībā ar IZM un ārvalstu speciālistiem. Tāpat viena no skolām uzsver, ka valstī netiek risināts jautājums par mērķgrupu bērniem, kuri ieguvuši bēgļa vai alternatīvo statusu.

- *Būtu jābūt šai adaptācijas programmai, ar ko sākt [...]. Vajadzīga sakārtota vide, skaidras prasības, ko vajadzētu. (Skolotājs)*
- *Principā ir jābūt programmai kaut kādai. Programmas nav, skolas, kur mācīties nav, tiem kas te. Latviešu valodā nav nevienas programmas, nevienas skola. (Bāriņtiesas pārstāvis)*
- *Ir jābūt speciālajai programmai, speciālajiem pedagoģiskajiem līdzekļiem. Mēs izmantojam materiālu, kuru izstrādāja IZM un LVA, taču daži aspekti neder no saturiskās puses. [...]. Es izstrādātu mācību līdzekļus ne tikai valodas, bet arī matemātikas*

apgušanai kaut kādā mērā. Ir jāizmanto mūsu pieredze un šīs programmas, lai kaut ko izstrādātu. Mums nav starpniekvalodas. (Skolas direktors)

IZM pārstāvis atzīst, ka vadlīniju nav, bet par tādām ierosina uzskatīt LVA izstrādāto adaptācijas programmu. IZM uzskata, ka esošās vispārīgā izglītībā mācību programmas ir piemērotas visiem. Tāpat tajās ir pietiekami akcentēts daudz kultūru aspekts, ko iespējams izmantot, strādājot multikulturālā klasē.

- *Gribētu teikt, ka izglītības programmas ir atbilstīgas visiem... Arī mūsu izglītības programmas ir veidotas tā, [...] lai mācību priekšmetu programmās un standartos katrā ieviestu daudz kultūru aspektu, mēs varam būt lepni, ka mums ir izdevies katrā mācību priekšmetu programmā ietvert šīs iespējas. Ka skolotāji var, ja uzskata, ka ir jāpievērš uzmanība vairāk šim aspektam, tad var droši to darīt. (IZM pārstāvis)*

Intervētie skolu pārstāvji uzskata, ka būtu nepieciešams metodiskais centrs (kādā no specializētajām skolām vai arī IZM), kurš darbotos pastāvīgi un kurā būtu pieejamas speciālistu konsultācijas un uz nepieciešamo laiku varētu aizņemt mācību materiālus. IZM uzskata, ka šo jautājumu varētu risināt pašvaldības. Savukārt pašvaldības norāda, ka šobrīd nav tādu iespēju, bet „nākotnē” varētu.

- *Būtu ļoti labi ja IZM vai citur būtu kāds speciālists, pie kura varētu vērsties ar šīm problēmām. (Skolotājs)*
- *Ja būtu kaut kāda vieta vai bibliotēka, kaut kas, metodiskais centrs, kur es varētu griezties. Lai es zinātu, ja šāds bērns man būs, kur es varu aizbraukt un paņemt kādu metodisko materiālu uz gadu. (Skolotājs)*
- *Mēs izmantojam jebkuru uzskatāmo līdzekli. Bijām priecīgi, kad saņēmām grāmatas krievu valodas apguvei ar bildēm no Krievijas. Ja mums tas būtu pastāvīgi, mēs varētu izveidot metodisko centru. (Direktors)*

Bērnu vecāks, kura bērni bija uzreiz ielikti klasē, jo krievu valoda viņiem bija dzimtā valoda, uzskata, ka vajadzētu būt adaptācijas programmai pirms vispārējo mācību uzsākšanas: „Man pašreiz ir vissvarīgākā integrācijas problēma, un bērni to izjūt un pārdzīvo.” (Bēglis, pieaugušais, vīrietis)

Piemērotu mācību līdzekļu trūkums

Dažas skolas, īpaši skolas ar mazākumtautību izglītības programmu, izmanto bilingvālos mācību materiālus uz krievu valodas bāzes. Parasti šīs skolas ir noslēgušas arī līgumu ar IZM par patvēruma meklētāju bērnu apmācību, saņemot papildus finansējumu šo materiālu iegādei. Intervētās skolas, kurām trūkst informācijas par līguma slēgšanas iespējām, kā arī nav papildus finanšu līdzekļu bilingvālo materiālu iegādei, tos izmanto minimāli vai neizmanto nemaz. Skolotāji, kas strādā ar bērniem, kam nav ne latviešu, ne citas starpniekvalodas zināšanu, paši veido savus mācību līdzekļus un praksē izmanto daudz vizuālo materiālu: „Es strādāju tikai caur vizualizāciju, rādot biles, filmas.” (Skolotājs).

Arī tās skolas, kas izmanto bilingvālos mācību materiālus, uzskata, ka tie ir jāuzlabo un jāpaplašina. Skolotāji uzskata, ka šie materiāli ir piemēroti tikai tad, ja bērnam ir krievu valodas zināšanas, un ka ir vajadzīgi bilingvāli mācību materiāli arī uz citu valodu bāzes (piemēram, angļu vai vācu). Tāpat tos nepieciešams saturiski pielāgot dažādiem vecumiem.

Skolu pārstāvju ieteikumi piemērotu mācību līdzekļu veidošanai

- Veidot bilingvālos līdzekļus uz citu valodu bāzes, izņemot krievu
- Veidot speciālos mācību līdzekļus dažādos priekšmetos (bioloģija, matemātika u.c.)
- Piemērot mācību līdzekļus atbilstoši dažādiem vecuma posmiem
- Veidot „kultūrēntrālus” mācību līdzekļus (piemēram, jautājumā par dzimteni, tautas tradīcijām)

- Izplatīt vārdnīcas ar mērķgrupu lietotajām valodām

Avots: situācijas izpēte skolās.

IZM uzskata, ka esošie mācību materiāli ir piemēroti mērķgrupas izglītības vajadzībām, jo to izstrādē ņemti vērā noteikti starpkultūru un tolerances kritēriji.

- *Ir noteikti kritēriji mācību līdzekļu izstrādei, un viens no kritērijiem ir tolerances un starpkultūru jautājums. Tas ir ļoti pozitīvi un labi, ka varam būt droši, ka attiecīgie recenzenti pievērš šim apstāklim uzmanību, ka mācību līdzekli būtībā nemaz nevar apstiprināt, ja ir neatbilstība šim. (IZM pārstāvis)*

Pedagogu prasmju trūkums strādāt ar mērķgrupu bērniem

Daļa skolu pārstāvju atzīst, ka skolotāji nav gatavi vai ir daļēji gatavi darbam ar mērķgrupu pārstāvjiem, bet daļa skolotāju esot pieredzējuši un sagatavoti šādam darbam. Tomēr nevienā no apzinātajām skolām nav bijuši minēti gadījumi, kad skolotāji būtu piedalījušies kādos speciālajosursos darbam ar mērķgrupu pārstāvjiem vai starpkultūru izglītībasursos. Vienas skolas vadība ir veikusi mācību vizītes, kuru laikā iepazinās ar Skandināvijas valstu pieredzi šādu bērnu uzņemšanā skolā.

Intervijās daži skolu pārstāvji min „*stipri atšķirīgo kultūras izpratni*”, „*citu mentalitāti*” kā šķērslī darbam ar mērķgrupām, kas var liecināt par nepietiekošām prasmēm strādāt daudz kultūru vidē un dažkārt arī par tolerances trūkumu. Tomēr visu intervēto skolu pārstāvji uzskata, ka skolotāji labprāt strādātu ar mērķgrupu bērniem. Skolas pārstāvji un pašvaldības uzskata, ka ir svarīgi paaugstināt skolotāju starpkultūru kompetenci, informētību par jautājumiem, kas saistīti ar mērķgrupām, kā arī apgūt svešvalodas.

Pedagogu vajadzības un ieteikumi kompetences celšanai

- Skolotājiem apgūt angļu valodas un krievu valodas pamatzināšanas
- Vienam skolotājam skolā apgūt dažādas svešvalodas
- Skolotājiem apgūt valodas, kurās parasti runā patvēruma meklētāji un bēgļi Latvijā
- Apgūt zināšanas par mācību metodēm, kad bērns nesaprot mācību valodu
- Apgūt prasmi, kā iemācīt Latvijas kultūras vērtības
- Apgūt zināšanas par mērķgrupu bērnu kultūru un reliģiju
- Psiholoģiski sagatavoties darbam multikulturālā vidē
- Kursi par darbu ar mērķgrupu bērniem
- Apgūt zināšanas par mērķgrupām: bēgļiem, patvēruma meklētājiem, personām ar alternatīvo statusu, viņu ierašanās iemesliem un situāciju

Avots: secinājumi no situācijas izpētes skolās.

Izskanēja viedoklis, ka ir svarīgi nodrošināt, ka dažās skolās pastāvīgi darbotos klases ar speciāli sagatavotiem skolotājiem un metodisko literatūru, lai nodrošinātu mērķgrupu piekļuvi izglītībai.

- *Ir nepieciešams, lai būtu pastāvīgi strādājošie skolotāji. Visam jādarbojas konceptuāli, kā skolas sastāvdaļai. Es izveidotu kaut kādās skolās pastāvīgās klases ar pastāvīgu finansējumu šādiem bērniem. Ja mēs varētu noālgot skolotājus šim nolūkam, tad varētu izveidot klasi ar metodisko literatūru. Un cilvēki, kuri šeit uzturas īslaicīgi, varētu mācīties atsevišķi. Kaut 2-3 cilvēkiem Latvijā ar to jānodarbojas pastāvīgi. Bet vēlētos, lai [...] kaut vai 2-3 skolas ar no nodarbotos. (Skolas direktors)*

IZM un Rīgas domes pārstāvji uzskata, ka pedagogi ir sagatavoti, bet, ja nepieciešams vēl pedagogus sagatavot, tad tas ir pašas skolas uzdevums ierosināt to darīt, jo pašvaldība var nodrošināt tālākizglītības kursus. IZM atbalsta domu par skolotāja palīga nepieciešamību, ko arī var risināt pašvaldība.

- Pašvaldība var piedāvāt pedagogiem kursus vai konsultācijas, tāda tipa pasākumus organizēt, jo mums ir pedagogu izglītības centrs, kur pēc tām vajadzībām, kādas ir, tiek veidotas apmācību grupas. (Rīgas domes pārstāvis)
- Esam strādājuši un runājuši ar pašvaldībām, lai motivētu pašvaldības atļaut skolotāja palīga amatu ieviest, jo tas ir sakarā ar budžeta samazinājumu [oti būtiski pārrunāt šos jautājumus. Bet tāda iespēja ir. Mēs noteikti motivējam pašvaldības šajā ziņā. (IZM pārstāvis)

Vispārējās integrācijas politikas trūkums

Intervētie bāriņtiesas, sociālā dienesta, NVO un PMIC pārstāvji uzskata, ka valsts atbalsts mērķgrupu integrācijai vispār ir visai ierobežots, kā arī nav sakārtota integrācija politika. NVO pārstāvis norāda, ka „atbalsta sistēma pamatojas tikai uz projektiem”. Bāriņtiesas pārstāvis ir norādījis uz problēmām iecelt aizbildņus nepilngadīgajiem patvēruma meklētājiem bez pavadības pēc tam, kad viņi iegūst alternatīvo statusu.

Mērķgrupu finanšu trūkums izglītībai

Skolas, kurās iepriekšējos gados mācījās mērķgrupu pārstāvji, norādīja uz šo personu līdzekļu trūkumu aizbraukt līdz skolai, samaksāt par ēšanu skolas laikā un nodrošināt mācību piederumus un mācību līdzekļus. Šobrīd problēma tiek risināta, izmantojot skolas resursus, PMLP un NVO piedāvāto palīdzību projektu ietvaros (piemēram, ēdināšanas, transporta izmaksu segšana) (sk. augstāk).

Skolu finanšu trūkums

Visu institūciju pārstāvji norāda, ka finansējums ir nepietiekams. Pašvaldību pārstāvji norāda, ka finansējums izglītībai valstī vispār ir visai ierobežots – zems pedagogu atalgojums un neliela summa mācību līdzekļu iegādei. IZM norādīja uz līdzekļu nepieciešamību LVA izstrādātās adaptācijas programmas pabeigšanai un izplatīšanai.

Vairākās skolās pedagogi nesaņem samaksu par individuālajām nodarbībām ar personām, kuras ir ieguvušas alternatīvo statusu, tā ir skolas un skolotāju iniciatīva. IZM atzīst, ka ir informēti „par to nelielo neatbilstību un šoku zināmā mērā, ka ir bijis tik liels atbalsts un pēkšņi šī atbalsta nav”. IZM iesaka individuālā darba nepieciešamību risināt ar skolotāja palīga palīdzību vai izmantojot visiem bērniem paredzētās fakultatīvās nodarbības. Dažas pašvaldības ir atbalstījušas individuālās stundas mērķgrupu apmācībai, taču izskanēja viedoklis, ka to ir iespējams ieplānot finansēšanas kārtībā tikai tad, ja bērns skolā ierodas mācību gada sākumā.

Dažām apzinātajām skolām trūkst piemēroti mācību materiāli un nav paredzēti papildus līdzekļi to iegādei. Skolas ne vienmēr ir informētas par papildus finansējumu, kas paredzēts patvēruma meklētāju izglītībai. Reizēm vecāki vai aizbildņi paši vēršas pie skolas bez IZM starpniecības.

Tomēr ir iespējams, ka mērķgrupu uzņemšana var kļūt par skolas papildus attīstības stimulu. Pašvaldības pārstāvis, raksturojot skolu izvēles kritērijus, atzīst, ka daudzas skolas ir gatavas uzņemt mērķgrupas bērnus, jo „daudzām skolām tas ir arī izdzīvošanas jautājums, piesaistīt finansējumu un bērnus. Bet ne katra skola vēlas uzņemties [...]. Jo tur tomēr vajag papildus darbu”.

Sociālo pedagogu un psihologu trūkums

Ne visās intervētajās skolās (sevišķi, kuras atrodas ārpus Rīgas) ir pieejams psihologs un sociālais pedagogs, bet skolu pārstāvji un sociālie darbinieki uzskata, ka būtu nepieciešams nodrošināt piekļuvi šiem speciālistiem, lai veicinātu mācību procesu,

ko šobrīd, iespējams, kavē bērnu psiholoģiskās problēmas. Intervētais skolas sociālais pedagogs atzīst, ka viņam nav tik cieša kontakta ar bērniem, lai viņi atklāti runātu par savām problēmām skolā.

- *Nav skolā tādas štatā vienības. Vajag papildus finansējumu, visas šīs lietas vajadzētu sakārtot. [viņam bija depresija] varētu būt, ka psihologs varētu būt palīdzējis. (Skolas direktors)*

Pašvaldības pārstāvji uzskata, ka būtu nepieciešams psihologs un/vai sociālais pedagogs uz vietas PMIC, kas skaidrotu mērķgrupu tiesības, pienākumus, informētu par iespējām, asistētu dažādu formalitāšu kārošanu saistībā ar savu un/vai bērnu izglītību.

Ierobežotie kontakti skolās un aizspriedumi

Kopumā intervijās nav izskanējusi informācija par iespējamiem konfliktiem uz etniskā pamata vai neiecietību skolā. Skolās tika uzsvērts, ka bērni un vecāki, kā arī pedagogi ir saprotoši un skolas cenšas iekļaut šos bērnus gan ārpusklases nodarbībās, gan dažādos skolās rīkotos pasākumos (piemēram, ekskursijās). Tomēr vienā gadījumā atšķirīgā kultūra ir bijis viens no iemesliem, kāpēc skola atteicās uzņemt personu ar alternatīvo statusu.

- *Es baidījos, ka viņš ir citas mentalitātes cilvēks, es nezināju, kā es ar viņu tikšu galā, ja viņš, piemēram, varētu būt agresīvs [...]. Es piezvanīju, ka es [...] negribu tādu cilvēku. (Skolas direktors)*

Intervētie bērni (afgāņi) norādīja uz skolotāju labo attieksmi skolās, taču atzīmēja ierobežotus kontaktus ar vienaudžiem. Iemesli tam ir atšķirīgs stundu saraksts, kā dēļ pārtraukumi starp stundām nesakrīt, vai arī valodas barjera.

- *Skolotāju attieksme ir laba. Bet es jūtu, ka pārējie skolēni uz mums ne tā skatās. Bet nekādu aizvainojumu nav bijis. (Patvēruma meklētājs, nepilngadīgas bez pavadības).*
- *Direktora un skolotāju attieksme ir ļoti laba un es pat aizmirstu par nepilnībām. (Persona ar alternatīvo statusu, nepilngadīgais bez pavadības)*
- *Ar skolotāju bija labas attiecības. (Persona ar alternatīvo statusu, nepilngadīgais)*
- *Sēžu viens pats. Ar citiem nerunāju valodas dēļ. (Persona ar alternatīvo statusu, nepilngadīgai bez pavadības)*

Kopsavilkums: mērķgrupu un skolu galvenās vajadzības

- Skolotāju svešvalodu zināšanas
- Vairāk latviešu valodas apguves iespēju skolā
- Iespēja mācīties skolā ar latviešu mācību valodu un skolā ar citu mācību valodu
- Iespējas iemācīties mācību valodu pirms priekšmetu apgūšanas
- Individuālā pieeja mācību nodrošināšana pirms un pēc statusa iegūšanas
- Jauni mācību līdzekļi dažādos priekšmetos, ņemot vērā valodas, kultūras un vecuma dažādību
- Vadlīnijas/paraugi skolotājiem mācību plānu izstrādei
- Skolu finanšu nodrošinājums mācību līdzekļu iegādei, skolotāju individuālajam darbam, skolotāju palīgiem
- Institūciju un sabiedrības informētības paaugstināšana par mērķgrupām
- Sociālo pedagogu, sociālo darbinieku un psihologu pieejamība

Avots: Secinājumi no situācijas izpēti un intervijām ar mērķgrupu pārstāvjiem.

4.1.7. Pirmsskolas izglītība

Izm dati liecina tikai par vienu gadījumu, kad patvēruma meklētājs tika nosūtīts uz pirmsskolas izglītības iestādi (sk. tabulu Pielikumā Nr.1). Citā gadījumā bēgļa statusu ieguvusi persona intervijā ziņoja, ka pati atrada bērnudārzu savam bērnam, kad ģimene

ieguva statusu un pārcēlās no PMIC uz Rīgu. Viņš atzina, ka Muceniekos bērnudārzs nebija, un bija problēmas vest bērnu ar sabiedrisko transportu. Maksa par bērnudārzu ir noteikta līdzīgā apjomā kā pārējiem vecākiem, un pašvaldība lūgumu pēc finansiālā atbalsta neapmierināja. Bērns apmeklēja tikai vispārējo programmu, jo individuālās nodarbības, ieskaitot papildus latviešu valodas stundas, un pulciņi ir par maksu.

- *Patstāvīgi griezāmie pie vairākiem bērnudārziem [...]. Pēc bērnudārziem stāv rindas, kas ir pārāk garas, un tāpēc to mums atteica [...]. Bērnudārzs faktiski nav pieejams [...]. Mums ir deklarācija Rīgas rajonā, bet cilvēki, kuri ir deklarēti Rīgā, ir privilģētākā pozīcijā [...]. [m]ūs paņēma, dodot atvieglojumus, jo atbrīvojās vieta. (Bēglis, pieaugušais, vīrietis)*

4.1.8. Bērnu neformālā izglītība skolā

Skolu pārstāvji norāda, ka bērniem ir iespējams apmeklēt fakultatīvās nodarbības, pulciņus, sporta aktivitātes skolās. Taču intervētie vecāki ir atzīmējuši, ka viņu bērni papildus nodarbības skolā nav apmeklējuši. Daži intervētie nepilngadīgie atzīmē, ka dažkārt spēlē futbolu skolā, taču velētos vairāk ārpusklases nodarbību.

4.1.9. Izglītības politika: sadarbība un līdzdalība

Vairākām institūcijām, skolām un NVO jau ir izveidojušies savi sadarbības tīkli (skola, IZM, PMIC, NVO, atsevišķos gadījumos – pašvaldība, vecāki un aizbildņi, etniskā kopiena) (sk. arī iepriekšējās sadaļas). Tomēr intervēto institūciju un organizāciju vidū tieši skolu pārstāvji visbiežāk izjūt sadarbības trūkumu. Arī citu institūciju pārstāvji uzskata, ka sadarbība būtu jāuzlabo. Izskanēja viedokļi, ka ir jāveido ciešāka sadarbība starp institūcijām, kas šobrīd vēl nesadarbojas, piemēram, NVO sadarbību ar skolām un IZM, kā arī starp skolām, kas izglīto mērķgrupas bērnus, un pārējām.

- *Es velētos, lai dažas organizācijas Latvijā, kuras ir ieinteresētas, izveidotu koncepciju un būtu struktūru mijiedarbība. Lai skola būtu kā šīs ķēdes sastāvdaļa. Tā tas ir citās attīstītajās valstīs. (Skolas direktors)*

Dažas skolas atzīmē, ka ir cieši sadarbojušās ar vecākiem un aizbildņiem, sekojot līdzi bērnu sekmēm, kā arī latviešu valodas apgūvē. Tomēr intervētie vecāki atzīmē, ka no skolas puses nebija iesaistīti bērnu izglītības jautājumu risināšanā un mācību programmu plānošanā.

- *Skolai ir jākontaktē vecāki [...]. Skolai jādod labāka izglītība, nekā tagad (Patvēruma meklētājs, pieaugušais, sieviete)*

- *Es domāju, ka ja skolotājs redz, ka bērnam ir problēma vai talants, viņam kaut kas jāpiedāvā. Bet nekas pašlaik nenotiek. (Bēglis, pieaugušais, vīrietis)*

4.2. Piekļuve profesionālajai, akadēmiskajai un neformālajai izglītībai

4.2.1. Profesionālā izglītība

Ir zināms tikai viens gadījums, kad nepilngadīgais patvēruma meklētājs pēc vecāku vēlmēm tika novirzīts uz profesionālās izglītības iestādi (sk. 3.tabulu Pielikumā Nr.3). Tāpat ir arī zināms, ka nepilngadīgais patvēruma meklētājs, kuram tika piešķirts bezvalstnieka statuss un termiņuzturēšanas atļauja, pabeidza profesionālās kvalifikācijas kursus (informācija iegūta no aizbildnes). Pastāv viedoklis, ka daudzi

mērķgrupu pārstāvji ir visai motivēti iegūt profesionālo izglītību vai apgūt profesiju. Arī daži intervētie mērķgrupu pārstāvji ir izteikuši vēlmi apgūt profesiju, vai viņu bērniem iegūtu profesionālo izglītību.

- *Bija ļoti svarīgi mācīties klāt profesiju, jo.. un tur ir tās zemju īpatnības, ka ir svarīgi, ka viņiem jau ir 16, 17, 18 gadi un viņi savā zemē šādā vecumā pelna iztiku un strādā. Viņi īsti nesaprata, kāpēc viņiem vēl divi gadi jāsež skolas skolā, ka viņi grib strādāt. (Skolotāja)*
- *Es vēlētos, lai viņš [bērns] te turpinātu mācīties, taču neredzu tam jēgu, jo vēlos, lai viņš apgūtu kādu arodu pēc 9.klases. Taču es vēl nezinu par tādām skolām. (Bēglis, pieaugušais, vīrietis)*

IZM pārstāvis uzskata, ka būtu jāveicina profesionālās izglītības pieejamība vai profesionālās kvalifikācijas iegūšana patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā vai sadarbībā ar profesionālajām mācību iestādēm. Tomēr tiek norādīts, ka profesionālās izglītības iegūvi varētu apgrūtināt valodas barjera, tāpēc vispirms būtu jāmeklē iespēja atbilstošā līmenī apgūt valodu. Problemātiska varētu būt arī diplomu pielīdzināšana, ja tas iegūts kādā no trešajām valstīm, kuras faktiski arī ir tās valstis, no kurām Latvijā ierodas patvēruma meklētāji. Tāpat problemātiska varētu būt pilngadību sasniegušo jauniešu, kuriem nav personu apliecinošo dokumentu, piekļuve profesionālajai izglītībai. IZM iesaka ņemt vērā MK noteikumus 822,¹⁰¹ kuri nosaka skolas pedagogu tiesības veikt zināšanu testēšanu. Tomēr jāatzīmē, ka šie noteikumi attiecas uz vispārējās, nevis profesionālās izglītības iestādēm.

- *Gadījumā, ja skolas administrācija nav pārliecināta par zināšanu līmeni, ja atnāk skolēns, kam nav identificējama iepriekšējā izglītība un līmenis, tad skolas vadība ar pedagogiem ir tiesīga veidot kādu pārbaudes darbu un identificēt situāciju un atrast labāko šim gadījumam, lai nodrošinātu izglītību. (IZM pārstāvis)*

4.2.2. Augstākā izglītība

Ir pieejama informācija par vienu gadījumu, kad persona ar alternatīvo statusu iegūst augstāko akadēmisko izglītību Latvijas augstskolā. Kamēr mācības (angļu valodā) kopumā nesagādā grūtības, intervētā persona izteica sūdzību par to, ka maksa par studijām ir lielāka nekā vietējiem studentiem. Persona ir varējusi studēt tikai pateicoties savu vecāku finansiālajam atbalstam.

- *Es sagaidīju, ka mācību maksa būs līdzīga kā vietējiem studentiem, jo es lūdzu patvērumu Latvijā, un domāju, ka pēc diviem gadiem es saņemšu Latvijas pasi. Bet man saka, ka nekā nevarēs man palīdzēt. (Persona ar alternatīvo statusu, pieaugušais, vīrietis)*

4.2.3. Pieaugušo neformālās izglītības iespējas

IZM nevāc datus par pieaugušo patvēruma meklētāju, bēgļu un personu, kurām piešķirts alternatīvais statuss, izglītības aktivitātēm. Arī NVA, atsaucoties uz īpaši

¹⁰¹ MK Noteikumi Nr. 822 „Noteikumi par obligātajām prasībām izglītojamo uzņemšanai un pārceļšanai nākamajā klasē vispārējās izglītības iestādēs (izņemot internātskolas un speciālās izglītības iestādes)” (stājās spēkā 01.01.2006). Noteikumu 28.nosaka “Ja citas valsts izglītojamais, kurš līdz šim Latvijā nav dzīvojis, tiek pieteikts uzņemšanai izglītības iestādē, direktors: 28.1. pieaicinot mācību priekšmetu skolotājus, izvērtē izglītojamā apgūtās izglītības atbilstību Latvijas vispārējās izglītības programmu prasībām, valodu prasmes un iepriekšējās izglītības dokumentus un pieņem lēmumu par uzņemšanu. Par lēmumu direktors informē izglītojamo un viņa vecākus; 28.2. pēc vienošanās ar izglītojamā vecākiem nosaka papildu pasākumus, kas veicami izglītojamā sekmīgas izglītības turpināšanai Latvijā (piemēram, individuālas konsultācijas latviešu valodā, individuāls mācību plāns noteiktam laikposmam), un termiņus to izpildei.” Sk. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=120648> (resurss skatīts 14.06.2011)

sensitīviem datiem, neiekļauj statistikā datus par bēgļu un alternatīvo statusu ieguvušo personu aktīvajiem nodarbinātības pasākumiem.¹⁰²

A/S Datorzinību centra aktivitātes

Kopš 2006. gada A/S Datorzinību centrs ir realizējis projektus, lai veicinātu mērķgrupu latviešu valodas apguvi. Pirmā iniciatīva skāra elektroniskā mācību kursu servera izstrādi PMIC „Mucenieki”. Taču latviešu valodas apguves kursi pirmo reizi tika noorganizēti 2010. gadā EBF projekta ietvaros. Laika periodā no februāra līdz aprīlim latviešu valodu apguva 10 patvēruma meklētāji, bēgļi un personas ar alternatīvo statusu. Aprīlī - maijā mērķgrupu pārstāvjiem tika piedāvāti profesionālie kursi metālapstrādē un floristikā, kurus apguva kopumā 5 personas. Kursi notika Jelgavā.¹⁰³

PMIC sniedz palīdzību bēgļiem latviešu valodas apmācību iespēju apzināšanā (*„ieteic skolotājus, sniedz informāciju, palīdz aizpildīt anketu”*).

Gandrīz visi intervētie pieaugušie mērķgrupu pārstāvji īsāku vai garāku brīdi ir mācījušies latviešu valodu. Daži no viņiem paši interesējušies par iespējām apgūt latviešu valodu, vai nu uzreiz pēc tam, kad pieprasīja patvērumu, vai kad ieguva statusu. Vairākas personas ir mācījušās Datorzinību centra organizētajosursos, dažas statusu ieguvušās personas ir apmeklējuši NVA rīkotos latviešu valodas kursus; viena persona apmeklēja kursus PMIC Mucenieki. Bēgļu statusu ieguvusī persona un tās ģimenes locekļi apguva latviešu valodu individuāli ar skolotāju, saņemot bēgļiem paredzēto pabalstu. Kopumā lielākā daļa intervēto vēlētos mācīties Latvijā, apgūstot latviešu valodu, profesiju vai augstāko izglītību.

4.2.4. Pieaugušo neformālās izglītības ieguves šķēršļi

Ierobežotās iespējas apgūt latviešu valodu un profesiju

Vairāku intervēto institūciju pārstāvji atzīmē, ka mērķgrupu pārstāvjiem ir jāpaplašina iespējas iegūt profesiju un apgūt latviešu valodu. NVO pārstāvis uzskata, ka šobrīd mērķgrupu piekļuve izglītībai ir visai ierobežota. PMIC pārstāvji, pašvaldības sociālie darbinieki un NVO pārstāvji uzskata, ka pieaugušajiem valodas barjeras un minimālo valodas mācīšanās iespēju dēļ, ir grūtības iegūt profesiju, kā arī pelnīt iztiku. Tomēr tā ir bēgļa vai alternatīvo statusu ieguvušo pieaugušo un pusaudžu vecuma nepavadītu nepilngadīgo prioritāte. Situāciju sarežģī tas, ka personām ar alternatīvo statusu pēc 9 mēnešiem beidzas sociālais pabalsts.

- *[Personām ar alternatīvo statusu] nav iespēja bez maksas apgūt latviešu valodu. Pēc 9 mēnešiem viņš nav paspējis izmācīties valodu, jo pabalsts galvenokārt tiek novirzīts mājokļu jautājumam un iztikai. Valodai viņam neatliek nekādas naudas. Nav valodas, nav iespēju strādāt. (NVO pārstāvis)*

Bāriņtiesas un IZM pārstāvji ierosina organizēt uz vietas PMIC apmācību gan bērniem, gan pieaugušajiem.

- *Būtu labi, ja būtu [...] profesionālās izglītības kursi, kurus varētu piedāvāt gan patvēruma meklētāju centrā, gan sadarbībā ar kādu no profesionālajām skolām. (IZM pārstāvis)*

Informācijas trūkums par bezdarbnieku tiesībām un NVA piedāvātajām iespējām

Pašvaldības sociālie darbinieki norāda, ka bēgļiem un alternatīvo statusu ieguvušajiem ir tiesības pieteikties un apmeklēt NVA profesionālās kvalifikācijas

¹⁰² Informācija ir iegūta no telefonsarunas ar NVA Statistikas nodaļas vadītāju Ilzi Bērziņu 2011.gada 20.maijā.

¹⁰³ Informācija ir iegūta no projekta vadītājas Ilonas Gehtmanes, 23.05.2011

celšanas un citus kursus valsts noteiktajā kārtībā. Taču šīs iespējas izmantot traucē informācijas trūkums par kārtību kādā iegūstams bezdarbnieka statuss, kā arī bezdarbnieka tiesībām un pienākumiem. Galvenais informācijas ieguves šķērslis - valodas barjera.

Bāriņtiesas pārstāvis un pašvaldības sociālie darbinieki uzskata, ka PMIC ar patvēruma meklētājiem vajadzētu strādāt psihologam un sociālajam darbiniekam, kā arī tulkam. Gan bērniem, gan vecākiem nepieciešama palīdzība, lai orientētos Latvijas kultūras un sociālajā telpā.

- *Man liekas, ka vajag uz vietas Muceniekos sociālo darbinieku ar tulkiem un psihologu. [...] Lai viņiem izskaidro, kas pēc tam jādara. Ja noreģistrējas bezdarbniekos, labi, ja kāds aiziet, kaut ko runā, kur viņam jāiet tālāk, kas jādara - viņš nevar to uztvert [...]. (Pašvaldības pārstāvis)*

Pielāgotu mācību programmu trūkums latviešu valodā

Arī kursu apmeklēšanā galvenās problēmas rada valodas barjera. Nepietiekamu latviešu valodas zināšanu dēļ ir grūtības saprast sistēmu un kārtību, komunicēt ar pašvaldību, kā arī saņemt šo izglītību.

- *Kad viņš ierodas, vajag, lai ir cilvēks, kas ar viņu strādā, māca intensīvi latviešu valodu. Tad skatīsimies, kādas ir prasmes, ko pats stāsta par izglītības līmeni, ko savā valstī ir darījis, varbūt kaut ko piemērot, novirzīt uz turieni vai turieni. Ja ir iemaņas un valsts valoda un varbūt kādus kursus, tad attiecīgi kā tas ir valstī, kaut kā palīdzētu. (Pašvaldības pārstāvis)*

Arī pati izglītības apgūšana ir problemātiska šī iemesla dēļ. NVO pārstāvis norāda, ka problēmas sagādā nelielais šāda tipa interesentu skaits, jo nav iespējams nokomplektēt grupu ar līdzīgu valodas līmeni.

- *Šobrīd ir daudz mums iesaistīti NVA, kas piedāvā viņiem iespēju apgūt latviešu valodu, bet viņa līmenis ir 0, faktiski - nav nekāds. Lai no pilnīga pamata grupu veidot, nav tādu grupu. Šobrīd mēs risinām jautājumu ar NVA, lai viņiem veidotu atsevišķu apmācību, jo viņu sāk palikt pietiekami daudz un viņiem varētu veidot atsevišķu grupu. (NVO)*

Paši mērķgrupu pārstāvji (tikai vīrieši), kuri ir mācījušies NVA piedāvātajosursos, atzīmē, ka NVA rīkotie kursi, kurus viņi ir apmeklējuši, nebija domāti personām bez latviešu valodas priekšzināšanām, kā rezultātā viņiem neizdevās nokārtot latviešu valodas eksāmenu uz kategoriju.

- *Kursi nebija tādi, kā es biju gaidījis. Bija grūti, jo nebija no sākuma līmeņa, bet vidējais, tas bija pārāk sarežģīti. Pasniedzēji skaidroja visu angļu vai krievu valodā. Mācību grāmatu nebija, deva tikai kopijas. Skolotāji nebija uzstājīgi. Grupā bija daudz cilvēku [...] Eksāmenu uz kategoriju es kārtāju, taču nenoliku sekmīgi. (Persona ar alternatīvo statusu, pieaugušais, vīrietis)*

Attiecībā uz citiem kursiem, iebildumi skāra nepietiekošo stundu skaitu, nesaprašanu, ko saka skolotājs, kā arī līmeņa neatbilstību vajadzībām.

- *Latviešu valodas kursi bija pietiekoši labi. Bet klasē bija 4, vai pat 1 cilvēks. [...] Latviešu valodas kursu skolotāja ļoti centās skaidrot. Bet runāja tikai latviski, bet es piedāvāju, lai viņa skaidro arī angļiski. (Patvēruma meklētājs, pieaugušais, vīrietis)*
- *Kopumā kursi ir lietderīgi, labs skolotājs, kas labi mācīja un atkārtāja. Taču, ja tie turpinātos 8-9 mēnešus, varētu labi iemācītos valodu. Tas atrisinātu daudzas problēmas... Es saprotu daudzas lietas latviešu valodā, bet nevaru runāt, ir vajadzīga praktika. (Patvēruma meklētājs, pieaugušais, vīrietis)*
- *Neredzu no tiem jēgas [...]. Mācības sākās no vidējā līmeņa, bet man vajag no nulles. (Persona ar alternatīvo statusu, pieaugušais, vīrietis)*

- Skolotāja patika, bija saprotoša. Taču viņa tulkoja pamatā angļiski, bet krieviski – tikai pēc pieprasījuma. [...] Mums deva parakstīt papīru, kur bija atzīmētas tikai dienas. Un mēs parakstījāmies vairāk nekā īstenībā nodarbību notika. (Bēglis, pieaugušais, vīrietis)
- Tie bija pamata kursi. Bet tie nebija īpaši noderīgi. Es sagaidīju vairāk profesionālisma no skolotājiem. Grupā bija dažāda vecuma cilvēki, ar dažādu zināšanu līmeni. Vēlējot apgūt runāt prasmi, bet tur pārāk daudz gramatikas un pārāk vienkāršas lietas... (Persona ar alternatīvo statusu, pieaugušais, vīrietis)
- [n]evarēju apmeklēt kursus darba dēļ. (Persona ar alternatīvo statusu, pieaugušais, vīrietis)
- Par individuālo apmācību - tas bija 1 reizi nedēļā, gan pieaugušajiem, gan bērniem. Tas ir par maz. (Bēglis, pieaugušais, vīrietis)

Vispārējās integrācijas politikas trūkums valstī

Intervētie bāriņtiesas, PMIC pārstāvji, pašvaldības sociālie darbinieki un NVO pārstāvis uzskata, ka valsts atbalsts mērķgrupas integrācijai vispār, t.sk. iesaistei izglītības sistēmā, ir visai ierobežots, kā arī nav sakārtotas integrācijas politikas. NVO un sociālie darbinieki uzsver, ka šobrīd ļoti neizdevīgā un bezcerīgā situācijā ir alternatīvā statusa ieguvēji, jo viņiem nav pabalsta latviešu valodas apguvei.

- Mums nav integrācijas programmas. Ja būtu tad mēs piedalītos. Ir tikai pabalsts un latviešu valodas apguve, nekas vairs nav. „Drošā māja” realizē projektus. Bet problēmas ir valstiski jārisina. Jāizveido, piemēram, integrācijas centrs [...]. (PMIC Mucenieki pārstāvis)
- Pieaugušo izglītība: ir tā, ka šobrīd visa atbalsta sistēma pamatojas tikai uz projektiem – Eiropas Bēgļu fonda. (NVO pārstāvis)
- Gada laikā valstiskā līmenī vajadzētu būt smalki izstrādātai programmai, ja viņi grib viņu integrēt, gada laikā viņu maksimāli apmācīt, lai tad, kad beidzas gads, viņš varētu mēģināt pats ar saviem spēkiem meklēt darbu. Šobrīd ir diezgan nereāli un bezcerīgi viņam. (Bāriņtiesas pārstāvis)

Bāriņtiesas un sociālā dienesta pārstāvji uzskata, ka jāveido atbalsta sistēma pašvaldībām, kas uzņem bēgļu un alternatīvo statusu ieguvušās personas. Šobrīd sociālo palīdzību jāsniedz pašvaldībai, kurā ir PMIC un kur visbiežāk deklarējas bēgļi un alternatīvā statusa ieguvēji.

- Jābūt valstiskai programmai pirmajā gadā, bet pēc tam varētu uzņemties pašvaldības, bet arī ar valsts atbalstu. Pašvaldības ar valsts atbalstu varētu kaut kādas darba vietas organizēt vai kaut ko. (Pašvaldības pārstāvis)

Dažu personu mācīšanās motivācijas trūkums

Kā jau tika iepriekš minēts, izskanēja doma, ka ne visiem mērķgrupu pārstāvjiem ir motivācija mācīties latviešu valodu, kā arī palikt uz dzīvi Latvijā (sk. augstāk). Taču dažas personas, kuras nevēlējās lūgt patvērumu Latvijā, jo brauca uz citu valsti, tomēr atzīmē, ka vēlas mācīties un strādāt, ja iegūs statusu.

- Ja iegūšu statusu, gribētu turpināt mācīties datorus un strādāt, kamēr mana izcelsmes valsts neatgūs neatkarību. (Patvēruma meklētājs, pieaugušais, vīrietis)

Dažas sievietes uzsvēra, ka jūtas visai vientuļas Latvija. Tāpat tika minēts, ka nepieciešamība pieskatīt bērnus nedod sievietei iespēju apmeklēt kursus.

- Manā kultūrā nav pieņemts dzīvot vienatnē, tas ir visai grūti. Vēlos braukt tur, kur dzīvo mani tuvinieki. (Persona ar alternatīvo statusu, pieaugušais, sieviete)
- Nav izdevies apmeklēt nekādus kursus mazā bērna dēļ. (Persona ar alternatīvo statusu, pieaugušais, sieviete)

Stress, nedrošība un rūpes par ģimenes nākotni

Atsevišķās situācijās izglītības ieguvī traucē stress, nedrošība un rūpes par ģimenes nākotni. Līdz ar to daudziem mērķa grupas pārstāvjiem primārais ir darba un izdzīvošanas jautājums.

- *Kursus nepabeidzu, jo nevarēja apmeklēt stundas: galvā ir problēmas ar bērnu un nākotni. Kad ir tik daudz problēmu ir grūti mācīties. (Persona ar alternatīvo statusu, pieaugušais, vīrietis)*
- *Domāju, ka sākumā jārisina problēmas ar bērniem. [e]s negāju, neinteresējos, man arī nav cilvēku, ar ko es par to varētu runāt. (Persona ar alternatīvo statusu, pieaugušais, sieviete)*
- *Man bija interese par izglītību, par universitāti, un ja tas nav iespējams, tad par kursiem. Bet kad atbraucu, sāku domāt par to, kā izdzīvot un dabūt iztiku [...] Pašreiz par to nedomāju. (Persona ar alternatīvo statusu, pieaugušais, sieviete)*
- *Nezinu ko tālāk darīt, ja iegūšu statusu: es nestrādāju. Pēc 9 mēnešiem nebūs pabalsts, un nevaru strādāt un esmu slima. Man bērns ir nepilngadīgs [...]. Nav zināms, kas tālāk ar mums notiks. (Patvēruma meklētājs, pieaugušais, sieviete)*

Kopsavilkums: galvenās vajadzības profesionālajā un neformālajā izglītībā

- iespējas iegūt profesionālo izglītību pēc pilngadības sasniegšanas
- iespējas sākt mācīties latviešu valodu īsā laikā pēc atbraukšanas Latvijā
- iespējas apgūt neformālo izglītību PMIC
- Informācijas pieejamība personai saprotamā valodā par bezdarbnieku tiesībām un NVA sniegtajiem pakalpojumiem
- Tulku pakalpojumi personām pašvaldības sniegtās informācijas un sociālās palīdzības jautājumos
- Sociālo darbinieku un psihologu pieejamība darbam ar mērķgrupu pārstāvjiem
- Pielāgotas mācību programmas latviešu valodas apguvei, ieskaitot iespēju iegūt valsts valodas prasmes kategoriju
- Valsts integrācijas programmas nepieciešamība ar skaidru valsts un pašvaldības lomas sadalījumu

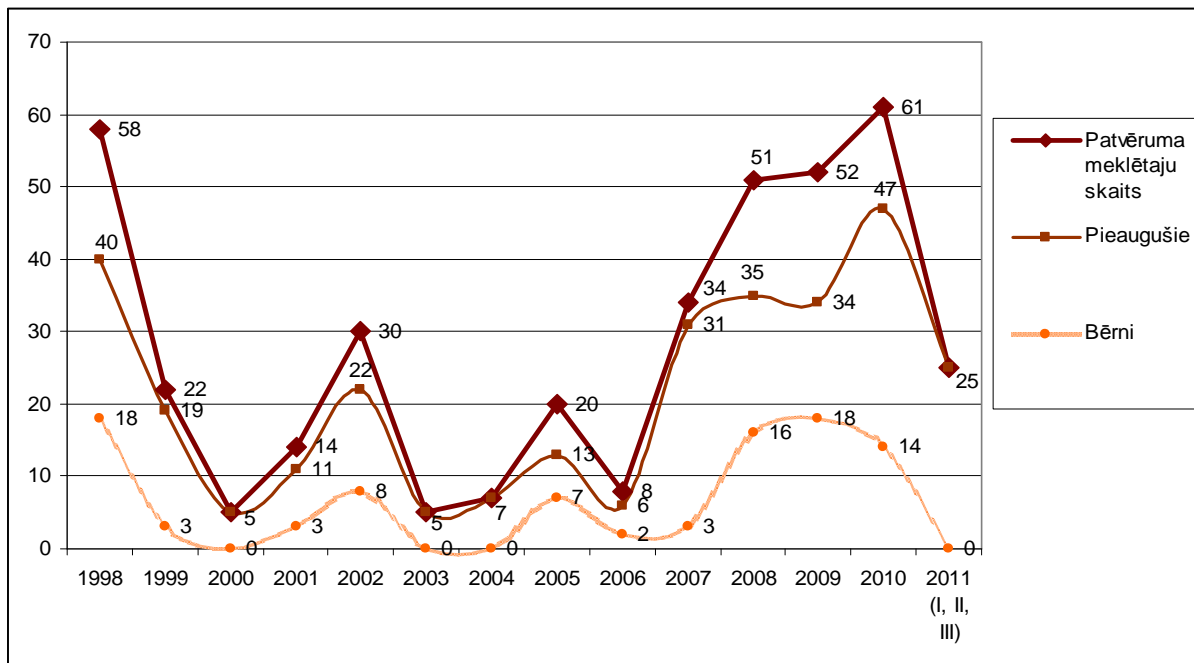
Avots: secinājumi no intervijām ar valsts, pašvaldību iestāžu un NVO pārstāvjiem, kā arī ar mērķgrupu pārstāvjiem.

Kopumā var secināt, ka Latvijā līdz šim bijusi neliela pieredze mērķgrupu iekļaušanā izglītībā. Tomēr statistikas dati rāda mērķgrupu pārstāvju skaita pieaugumu Latvijā. Līdz ar to jautājuma aktualitāte ar laiku arvien pieaugs. Pētījums liecina, ka valodas barjera, pielāgotu mācību programmu un mācību līdzekļu trūkums, nepietiekošās latviešu valodas apguves iespējas, kā arī vispārējās integrācijas politikas trūkums, ierobežo gan bērnu, gan pieaugušo sekmīgu iekļaušanos Latvijas izglītības sistēmā.

5. PIELIKUMI

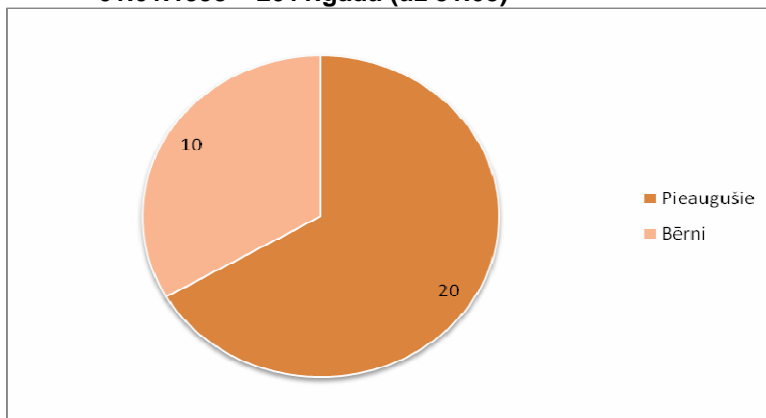
Pielikums Nr. 1. Statistika par patvēruma meklētājiem, bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu Latvijā

1.attēls. Patvēruma meklētāju skaits Latvijā 1998.-2011. gadā (uz 31.03.)

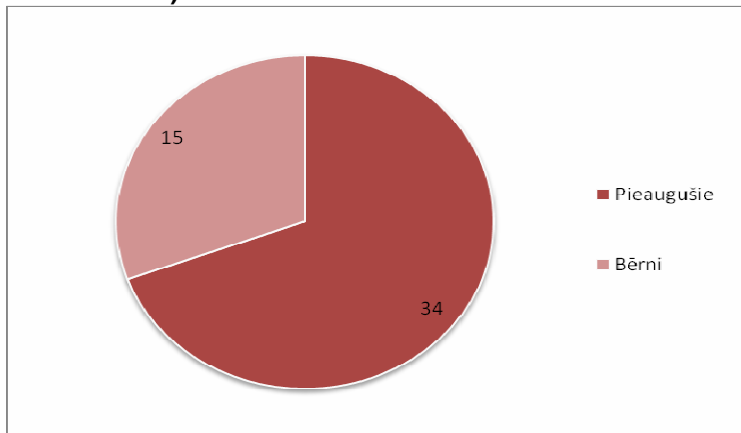
Avots: Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes dati.

2.attēls. Personu skaits, kurām piešķirts 1951.gada Ženēvas konvencijas statuss 01.01.1998 – 2011.gadā (uz 31.03)

Avots: Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes dati.

3. attēls. **Personu skaits, kurām ir piešķirts alternatīvais statuss 2002.-2011.gadā (uz 31.03.)**

Avots: Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes dati.

2. tabula. **Nepilngadīgie bez pavadības 1999.-2011.gadā (uz 31.03)**

Izcelsmes valsts	1999.	2005.	2008.	2010.	2011.
Nigērija	2				
Somālija*		3			
Afganistāna			4	4	
Gvineja				1	
Kopā:	2	3	4	5	0

Avots: Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes dati.

3.tabula. **Nepilngadīgie patvēruma meklētāji Latvijas vispārizglītojošajās izglītības iestādēs 2008.- 2010.gadā un 2011.gada 1.ceturksnī**

Patvēruma meklētājs	Dzimums	Izglītības pakāpe	Vecums/g adi	Izglītības iestāde	Gads
1.	Vīr.	pamatizglītība	12	Pļavnieku ģimnāzija	2008
2.	Siev.	pirmsskolas	6*	Pirmsskolas izglītības iestāde „Auseklītis”	2008
3.	Siev.	pamatizglītība	13*	Zaķumuižas pamatskola	2008
4.	Siev.	pamatizglītība	15*	Pļavnieku ģimnāzija	2008
5.	Siev.	profesionālā izglītība	16**	Purviema amatu skola	2009
6.	Vīr.	pamatizglītība	9*	Zaķumuižas pamatskola	2009
7.	Siev.	pamatizglītība	7	62.vsk.	2009
8.	Siev.	pamatizglītība	14**	15.vsk	2009
9.	Vīr.	pamatizglītība	9	Rīgas speciālā internātskola	2009
10.	Siev.	pamatizglītība	11	15.vsk.	2009
11.	Vīr.	pamatizglītība	6	15.vsk.	2009
12.	Vīr.	pamatizglītība	9**	15.vsk.(pārgāja no Zaķumuižas)	2009
13.	Vīr.	pamatizglītība	14*	15.vsk.	2010
14.	Siev.	pamatizglītība	6	15.vsk.	2010
15.	Vīr.	vidējā	17*	15.vsk.	2010
16.	Siev.	Vidējā	16*	51.vsk.	2010
17.	Vīr.	vidējā	17*	15.vsk.	2010
18.	Vīr.	pamatizglītība	16*	15.vsk.	2010
29.	Siev.	Vidējā	17**	51.vsk.	2010
20.	Vīr.	vidējā	16	15.vsk.	2011

21.	Vīr.	pamatizglītība	15**	15.vsk.	2011
22.	Vīr.	pamatizglītība	15	15.vsk.	2011
23.	Vīr.	vidējā	17**	15.vsk.	2011
24.	Vīr.	vidējā	18**	15.vsk.	2011
25.	Vīr.	pamatizglītība	14**	15.vsk.	2011

** tie paši skolēni, kuri iepriekš norādīti ar*

Avots: Izglītības un zinātnes ministrijas dati

4.tabula. Patvēruma meklētāju izcelsmes valstis 2010. gadā

Valsts	Pieteikumu skaits	Personas	
		Pieaugušie	Bērni
Afganistāna	23	15	8
Krievija	7	5	2
Kirgizstāna	7	4	3
Kongo DR	4	4	
Gana	3	3	
Baltkrievija	2	2	
Kamerūna	2	2	
Uzbekistāna	2	2	
Angola	1	1	
Gruzija	1	1	
Gvineja	1		1
Haiti	1	1	
Irāna	1	1	
Kolumbija	1	1	
Lībija	1	1	
Maroka	1	1	
Nepālas FDR	1	1	
Nigērija	1	1	
Palestīna	1	1	
Kopā:	61	47	14
Kopā: 61 persona			

5.tabula. Patvēruma meklētāju izcelsmes valstis 2011. gadā (uz 31.03.)

Valsts	Pieteikumu skaits	Personas	
		Pieaugušie	Bērni
Gruzija	6	6	
Kongo DR	5	5	
Pakistāna	4	4	
Bangladeša	2	2	
Irāka	2	2	
Irāna	1	1	
Kamerūna	1	1	
Krievija	1	1	
Libāna	1	1	
Srilanka	1	1	
Ukraina	1	1	
Kopā:	25	25	0
Kopā: 25 personas			

Pielikums Nr. 2. Pētījuma metodoloģijas apraksts

Pētījumā tika izmantotas sekojošās metodes:

- 1. Normatīvo aktu analīze.** LCC juristes veica LR normatīvo aktu, kas attiecas uz projekta mērķgrupu piekļuvi izglītībai, analīzi. Normatīvo aktu analīzē tika pētītas arī starptautiskās un ES tiesību normas, kuras nosaka projekta mērķgrupu piekļuvi izglītībai.
- 2. Intervijas ar mērķgrupu pārstāvjiem.** Tika veiktas 16 daļēji strukturētas padziļinātas intervijas ar projekta mērķgrupu pārstāvjiem. Septiņas intervijas notika PMIC Mucenieki telpās, bet deviņas intervijas tika veiktas LCC telpās. Pētījuma dalībnieki tika identificēti caur esošajiem LCC kontaktiem (klientiem), kā arī caur klientu kontaktiem. Intervijas tika veiktas ievērojot socioloģisko pētījumu veikšanas ētikas principus, ieskaitot pētījuma dalībnieku informēšanu par pētījuma mērķiem un to rezultātu izmantošanu, informācijas konfidencialitāti un citus.¹⁰⁴ Intervijas ar bērniem tika veiktas, saņemot viņu vecāku vai aizbildņu piekrišanu. Dažas intervijas ar bērniem notika vecāku klātbūtnē. Papildus informācijas ieguvei tika intervēti divi aizbildņi. Intervijas tika veiktas 2011. gada aprīlī.

Pētījuma dalībnieku atsaucību var raksturot kā labu, bet intervijas tika veiktas uzticības un konfidencialitātes atmosfērā. Intervijas ar intervējamo personu piekrišanu tika ierakstītas diktofonā. Diktoфона ieraksti tika atšifrēti un tika sagatavots katras intervijas apkopojums, sagrupējot atbildes un informāciju pa atbildēm.

6.tabula. Intervējamo personu raksturojums

	Kopā	Pieaugušie		Bērni		Dzimums		Izcelsmes valstis
		18* – 30 gadi	Vairāk par 30 gadiem	7-13 gadi	14-17** gadi	Vīr.	Siev.	
Patvēruma meklētāji	7	3	2	-	2	6	1	Afganistāna (4) Irāna (1) Libāna (1)
Bēgļi	1	-	1	-	-	1	-	Uzbekistāna
Personas, kurām piešķirts alternatīvais statuss	8	3	3	1	1	7	2	Afganistāna (8) Šrilanka (1)
Kopā	16	6	6	1	3	14	3	-

3. *Viena 18 g.v. persona (nesen bijušais nepilngadīgais bez pavadības) mācījās vispārīgglītojošā skolā.

** Nepilngadīgie bez pavadības

¹⁰⁴ Sk. Latvijas Sociologu asociācijas (LSA) profesionālās darbības kodekss sociālo un tirgus pētījumu veikšanai (2008.gads); BERA British Educational Research Association Revised Ethical Guidelines for Educational Research (2004)

4. Situācijas izpēte skolās.

Intervijas tika veiktas ar sekojošu valsts un pašvaldību iestāžu, kā arī NVO pārstāvjiem:¹⁰⁵

- IZM (Vispārējās izglītības nodaļa)
- PMIC Mucenieki
- Rīgas dome (Vispārējās izglītības skolu nodaļa)
- Ropažu bāriņtiesa
- Ropažu novada domes sociālais dienests (notika grupas intervija ar trim personām)
- NVO "Patvērums "Drošā māja"
- NVO "Zvanenieku mājas"

Tāpat, izmantojot IZM sniegto informāciju par skolām, kurās mācās vai pēdējo trīs gadu laikā ir mācījušies mērķgrupu pārstāvji, tika atlasītas četras skolas. Kā galvenie atlasē kritēriji bija mērķgrupu mācības skolā pētījuma veikšanas brīdī, kā arī skolu izvietojums (iekļaujot skolas Rīgā un ārpus Rīgas) un mācību valoda (skolas ar latviešu mācību valodu un skolas ar krievu mācību valodu).

- Skola A: notika intervija ar skolas direktori un grupas intervija ar trim skolotājiem.
- Skola B: notika intervija ar skolas direktori un grupas intervija ar četriem skolotājiem.
- Skola C: notika intervija ar skolas direktori un skolotāju.
- Skola D: notika intervija ar skolas direktores vietnieci.¹⁰⁶

Kopumā tika veiktas 21 intervijas. Kopumā intervētās personas bija ieinteresētas pētījuma veikšanā un izrādīja vēlmi iepazīties ar tā rezultātiem, uzsverot šādu pētījumu nepieciešamību. Intervijas notika laika periodā no 2011. gada marta beigām līdz maija sākumam.

Analizējot situāciju skolās tika intervēti skolu pārstāvji, intervijas tika transkribētas un analizētas ar socioloģiskām metodēm, izmantojot kvalitatīvo pētījumu datorprogrammu NVivo, kas palīdz efektīvāk organizēt pētniecības procesu.¹⁰⁷ Tika izmantota analītiska kodēšana, atvasinot kategorijas gan no izpētes jautājumiem, gan transkribētajām intervijām, kā arī atvērtā kodēšana sākuma posmā, kas ir ieteicamā kodēšanas secība.¹⁰⁸ Analīze un rezultātu atspoguļojums tika organizēts izmantojot kategorizēšanu pēc tēmu un jautājumu principa, kas ļauj vienkopus apvienot informāciju no intervijām, novērojumiem, piezīmēm un nezaudēt atbilžu skaidrību.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Lai nodrošinātu augstu datu ticamību un, ņemot vērā to, ka ar mērķgrupu izglītību saistītās problēmas tikai sāk aktualizēties, intervijas ar valsts un pašvaldību iestāžu, skolu un NVO pārstāvjiem notika ievērojot konfidencialitātes principu.

Ņemot vērā nelielo intervējamo cilvēku skaitu un viņu vieglas identificēšanas iespējas, personu vārdi šajā sarakstā netiek minēti.

¹⁰⁶ Intervijas iespēja ar skolotājiem netika piedāvāta no skolas vadības puses, atsaucoties uz skolas direktores vietnieces vislielāko kompetenci pētījuma jautājumā.

¹⁰⁷ Sh.B., Merriam *Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*. San Francisco: Jossey-Bass, 2009, 194.-196.lpp.

¹⁰⁸ L.Cohen, M.Lawrence, M.Keith. *Research Methods in Education*. 7th Edition. NY: Routledge, 2011, 561.lpp.

¹⁰⁹ Turpat, 552.lpp.

Pielikums Nr. 3. Izvilkumi no normatīvajiem aktiem

STARPTAUTISKĀS TIESĪBU NORMAS

Vispārējā Cilvēktiesību deklarācija

26. pants

1. Katram cilvēkam ir tiesības uz izglītību. Izglītībai, vismaz pamata un vispārējai izglītībai, ir jābūt bezmaksas. Pamatizglītībai ir jābūt obligātai. Tehniskajai un profesionālajai izglītībai ir jābūt visiem pieejamai, un augstākai izglītībai jābūt vienādi pieejamai visiem atbilstoši katra spējām.

2. Izglītības mērķim jābūt pilnīgai personības attīstībai, un tai jāstiprina cilvēktiesību un pamatbrīvību ievērošana. Izglītībai ir jāveicina savstarpējā saprašanās, iecietība un draudzība starp visām tautām, rasu un reliģiskajām grupām un Apvienoto Nāciju Organizācijas darbība miera uzturēšanā.

<http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm>

ANO Starptautiskais pakts par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām

6. pants

1. Šā pakta dalībvalstis atzīst tiesības uz darbu, kuras ietver katra cilvēka tiesības uz to, lai viņam būtu iespēja pelnīt sev iztiku ar darbu, ko viņš brīvi izvēlas vai pieņem, un veiks attiecīgos pasākumus, lai šīs tiesības garantētu.

2. To pasākumu vidū, kas šā pakta dalībvalstīm jāveic, lai pilnīgi īstenotu minētās tiesības, ir tehniskās un profesionālās orientācijas un mācību programmu, kā arī stratēģijas un metodoloģijas izstrāde, lai panāktu nemitīgu ekonomisko, sociālo un kultūras attīstību un pilnīgu un produktīvu nodarbinātību apstākļos, kas garantē cilvēka politiskās un ekonomiskās pamatbrīvības.

13. pants

1. Šā pakta dalībvalstis atzīst katra cilvēka tiesības uz izglītību. Tās piekrīt tam, ka izglītības mērķim jābūt personības vispusīgai attīstībai un izpratnes veidošanai par cieņu pret cilvēku un ka izglītībai jāveicina cilvēktiesību un pamatbrīvību respektēšana. Turklāt tās piekrīt tam, ka izglītībai jānodrošina iespēja visiem cilvēkiem būt pilnvērtīgiem brīvas sabiedrības locekļiem, jāsekmē sapratne, iecietība un draudzīgums starp visām nācijām un visiem rasu, etniskajiem un reliģiskajiem grupējumiem un jāveicina Apvienoto Nāciju Organizācijas darbs miera uzturēšanā.

2. Šā pakta dalībvalstis atzīst, ka, lai panāktu minēto tiesību pilnīgu īstenošanu:

a) pamatzglītībai jābūt visiem obligātai un bez maksas;

b) izmantojot visus attiecīgos līdzekļus, jo īpaši – pakāpeniski ieviešot bezmaksas izglītību, jāpanāk, lai vidējā izglītība visos tās dažādajos veidos, tostarp vidējā tehniskā un profesionālā izglītība, būtu vispārēja un visiem pieejama;

c) izmantojot visus attiecīgos līdzekļus, jo īpaši – pakāpeniski ieviešot bezmaksas izglītību, jāpanāk, lai augstākā izglītība būtu visiem vienādi pieejama atkarībā no katra cilvēka spējām;

d) pēc iespējas jāveicina vai jāintensificē elementārās izglītības sniegšana tiem, kam nav pamatzglītības vai kas nav saņēmuši pilnu pamatzglītību;

e) aktīvi jāturpina attīstīt skolu sistēma visos līmeņos, jāizveido atbilstoša stipendiju sistēma un pastāvīgi jāuzlabo pedagogu materiālie apstākļi.

3. Šā pakta dalībvalstis apņemas respektēt vecāku un likumīgo aizbildņu brīvību izvēlēties saviem bērniem ne vien valsts iestāžu dibinātās skolas, bet arī citas skolas, kas atbilst obligātajiem izglītības standartiem,

kādus var noteikt vai apstiprināt valsts, un brīvību nodrošināt savu bērnu reliģisko un tikumisko audzināšanu saskaņā ar savu pārliecību.

4. Nevienam šā panta daļu nedrīkst interpretēt tā, lai mazinātu atsevišķu personu un iestāžu brīvību dibināt mācību iestādes un vadīt tās, konsekventi ievērojot šā panta 1. punktā minētos principus un prasības par to, ka izglītībai, kas tiek sniegta šādās mācību iestādēs, jāatbilst obligātajiem standartiem, ko var noteikt valsts.

14. pants

Ikviena šā pakta dalībvalsts, kas līdz brīdim, kad tā pievienojās šim paktam, nav spējusi ieviest savas valsts pamatteritorijā vai citās tās jurisdikcijā esošajās teritorijās obligātu bezmaksas pamatizglītību, apņemas divu gadu laikā sagatavot un pieņemt sīki izstrādātu pasākumu plānu, lai pieņemamā laika posmā, kas jānorāda šajā plānā, īstenotu vispārējās obligātās bezmaksas izglītības principu.

http://www.vvc.gov.lv/export/sites/default/docs/STA/Tulkojumi_no_angļu_val/Dazhaadi/International_Covenant_on_Economic_Social_and_Cultural_Rights.doc

Konvencija par bērna tiesībām

2.pants

1. Dalībvalstis respektē un nodrošina visas šajā konvencijā paredzētās tiesības katram bērnam, uz kuru attiecas to jurisdikcija, bez jebkādas diskriminācijas, neatkarīgi no rases, ādas krāsas, dzimuma, valodas, reliģijas, politiskās vai citas pārliecības, nacionālās, etniskās vai sociālās izcelsmes, mantiskā stāvokļa, veselības stāvokļa un bērna, viņa vecāku vai likumīgo aizbildņu dzimšanas apstākļiem vai jebkādiem citiem apstākļiem.

2. Dalībvalstis veic visus nepieciešamos pasākumus, lai nodrošinātu bērna aizsardzību pret visām diskriminācijas vai soda formām, kas pamatotas uz bērna, bērna vecāku, likumīgo aizbildņu vai citu ģimenes locekļu statusu, darbību, paustajiem uzskatiem vai pārliecību.

28.pants

1. Dalībvalstis atzīst bērna tiesības uz izglītību, un nolūkā pakāpeniski panākt šo tiesību realizēšanu uz vienādu iespēju pamata tās konkrēti:

a) ievieš bezmaksas un obligātu pamatizglītību;

b) stimulē vidējās izglītības - tiklab vispārīgās, kā arī profesionālās - dažādu formu attīstību, nodrošina tās pieejamību visiem bērniem un veic tādus nepieciešamos pasākumus kā bezmaksas izglītības ieviešana un, ja nepieciešams, finansiālās palīdzības sniegšana;

c) nodrošina augstākās izglītības pieejamību visiem atbilstoši katra spējām, izmantojot visus nepieciešamos līdzekļus;

d) nodrošina informācijas un materiālu pieejamību izglītības un profesionālās sagatavošanas jomā visiem bērniem;

e) veic pasākumus, lai sekmētu skolu regulāru apmeklēšanu un samazinātu to skolēnu skaitu, kuri atstāj skolu.

2. Dalībvalstis dara visu nepieciešamo nolūkā nodrošināt, lai skolas disciplīna tiktu uzturēta ar tādu metožu palīdzību, kuras liecina par bērna cilvēciskās pašcieņas respektēšanu un atbilst šai konvencijai.

3. Dalībvalstis stimulē un attīsta starptautisko sadarbību jautājumos, kas saistīti ar izglītību, it īpaši lai sekmētu izglītības trūkuma un analfabētisma likvidēšanu visā pasaulē un atvieglotu pieeju zinātniski tehniskajām zināšanām un mūsdienīgām mācību metodēm. Šai sakarā sevišķa uzmanība jāvelta jaunattīstības valstu vajadzībām.

29.pants

1. Dalībvalstis vienojas par to, ka bērna izglītošanas mērķim jābūt šādam:

- a) attīstīt bērna personību, talantus un intelektuālās un fiziskās spējas to vispilnīgākajā apjomā;
- b) ieaudzināt cieņu pret cilvēka tiesībām un pamatbrīvībām, kā arī Apvienoto Nāciju Organizācijas Statūtos pasludinātajiem principiem.
- c) ieaudzināt cieņu pret bērna vecākiem, viņa kultūras savdabīgumu, valodu un vērtībām, pret valsts, kurā bērns dzīvo, un viņa izcelsmes valsts nacionālajām vērtībām un pret civilizācijām, kas atšķiras no viņa paša civilizācijas;
- d) sagatavot bērnu apzinīgai dzīvei brīvā sabiedrībā saprašanās, miera, iecietības, vīriešu un sieviešu līdztiesības un visu tautu, etnisko, nacionālo un konfesijālo grupu, kā arī pamatiedzīvotāju skaitā ietilpstošo personu draudzības garā;
- e) ieaudzināt cieņu pret apkārtējo dabu.

2. Nekādu šā panta vai 28.panta daļu nedrīkst interpretēt tādējādi, ka tā ierobežo atsevišķu personu vai orgānu brīvību dibināt mācību iestādes un vadīt tās, ja tiek pastāvīgi ievēroti šā panta 1.punktā izklāstītie principi un izpildītas prasības par to, lai šādās mācību iestādēs iegūstamā izglītība atbilstu minimālajām normām, ko var noteikt valsts.

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=85620&from=off>

Konvencija par bēgļa statusu

22.pants Izglītība

1. Dalībvalstī bēgļiem jānodrošina tādu pašu iespēju iegūt pamatizglītību, kā šīs valsts pilsoņiem.

2. Dalībvalstīm jāattiecinā uz bēgļiem vislielākās labvēlības režīms, kas katrā gadījumā ir ne sliktākās, kā parasti pret ārzemniekiem šajā valstī šajos pašos apstākļos, lai šie bēgļi varētu iegūt vēl kādu citu izglītību, neskaitot pamatizglītību, īpaši tas attiecināms uz iespēju studēt, ārvalstu skolu atestātu, diplomu un zinātnisko grādu atzīšanu, mācību maksas samazināšanu un stipendiju piešķiršanu.

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=210690&from=off>

Konvencija pret diskrimināciju izglītībā

1.pants

1. Šajā konvencijā termins "diskriminācija" ietver jebkuru atšķiršanu, izslēgšanu, ierobežošanu vai priekšrocības došanu, kādēļ saistībā ar rasi, ādas krāsu, dzimumu, valodu, reliģisko pārliecību, politiskajiem vai citiem uzskatiem, valsts vai sociālo piederību, ekonomiskajiem apstākļiem vai izcelšanos netiek radīta vienlīdzīga attieksme izglītības jomā vai tā tiek vājināta, jo īpaši:

- a) liedzot jebkurai personai vai personu grupai pieeju jebkura veida un līmeņa izglītībai;
- b) ierobežojot jebkuras personas vai personu grupas iespējas iegūt labāku izglītību;
- c) atbilstoši šīs konvencijas 2.panta noteikumiem, izveidojot vai uzturot atsevišķas izglītības sistēmas vai iestādes personām vai personu grupām, vai
- d) radot personām vai personu grupām apstākļus, kas nav atbilstoši cieņai pret cilvēku.

2. Šajā konvencijā termins "izglītība" attiecas uz visu veidu un līmeņu izglītību, un ietver izglītības pieejamību, izglītības standartus un kvalitāti, kā arī apstākļus, kādā tā tiek sniegta.

3.pants

Lai šīs konvencijas izpratnē izskaustu un novērstu diskrimināciju, Puses apņemas:

a) atcelt jebkuras tiesību normas un administratīvos norādījumus, kā arī pārtraukt jebkuru administratīvo praksi, kas ietver diskrimināciju izglītībā;

b) ja nepieciešams ar tiesību aktiem, nodrošināt praksi, kas nav diskriminējoša, skolēnu pieņemšanā izglītības iestādēs;

c) neatļaut nekādu valsts iestāžu atšķirīgu attieksmi dažādu valstspiederīgo vidū, izņemot nopelnu un vajadzību dēļ, attiecībā uz skolas apmaksu un stipendiju piešķiršanu vai jebkura cita veida skolēnu atbalstīšanu un nepieciešamajām atļaujām, kā arī atvieglojumiem mācībām ārvalstīs;

d) jebkurā sabiedrisko iestāžu sniegtajā palīdzībā izglītības iestādēm, neatļaut nekādus ierobežojumus vai priekšrocības, pamatojoties vienīgi uz skolēnu piederību kādai konkrētai grupai;

e) nodrošināt ārvalstniekiem, kas apmetušies Puses teritorijā, tādu pašu izglītības pieejamību kā Puses valstspiederīgajiem.

4.pants

Šīs konvencijas Puses apņemas turpmāk noteikt, attīstīt un piemērot valsts politiku, kas, izmantojot valsts apstākļiem un izmantojumam piemērotas metodes, veicinās iespēju un attieksmes vienlīdzību izglītības jautājumos, jo īpaši:

a) noteikt bezmaksas un obligātu pamatzglītību, vidējo izglītību tās dažādajos veidos vispārpieejamu visiem, augstāko izglītību padarīt vienlīdz pieejamu visiem, pamatojoties uz katra individuālajām spējām, pārliecināties par tiesību aktā noteiktās skolas apmeklējuma ievērošanu;

b) nodrošināt līdzvērtīgus izglītības standartus visās vienāda līmeņa sabiedriskās izglītības iestādēs, kā arī pārliecināties, ka sniegtās izglītības kvalitātes nosacījumi ir līdzvērtīgi;

c) ar attiecīgām metodēm veicināt un stiprināt to personu izglītību, kuri nav saņēmuši pamatzglītību vai kuri nav pabeiguši visu pamatzglītības kursu, un turpmāku izglītošanos atbilstoši viņu individuālajām spējām;

d) skolotājiem nodrošināt apmācību, kas nav diskriminējoša.

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=205041>

EIROPAS PADOMES TIESĪBU AKTI

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija

14. pants

Šajā Konvencijā minēto tiesību un brīvību īstenošana tiek nodrošināta bez jebkādas diskriminācijas - neatkarīgi no dzimuma, rases, ādas krāsas, valodas, reliģijas, politiskajiem vai citiem uzskatiem, nacionālās vai sociālās izcelsmes, saistības ar kādu nacionālo minoritāti, mantiskā stāvokļa, kārtas vai cita stāvokļa.

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=43859>

Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas Pirmais protokols.

2. pants

Nevienam cilvēkam nedrīkst liegt tiesības uz izglītību. Veicot jebkuras funkcijas, kuras tā uzņemas attiecībā uz izglītību un mācībām, valsts ievēro vecāku tiesības nodrošināt tādu izglītību un mācības, kas ir saskaņā ar viņu reliģisko pārliecību un filozofiskajiem uzskatiem.

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=43859>

ES TIESĪBU AKTI

ES Pamattiesību harta

14. pants

Tiesības uz izglītību

1. Ikvienai personai ir tiesības uz izglītību, kā arī uz pieeju arodmācībām un tālākizglītībai.
2. Šīs tiesības ietver iespēju saņemt bezmaksas obligāto izglītību.
3. Brīvība dibināt mācību iestādes, ievērojot demokrātiskus principus, kā arī vecāku tiesības nodrošināt savu bērnu audzināšanu un izglītību saskaņā ar savu reliģisko, filozofisko un pedagoģisko pārliecību tiek ievērotas saskaņā ar valstu tiesību aktiem, kas nosaka šādas brīvības un tiesību izmantošanu.

<http://eur-lex.europa.eu/lv/treaties/dat/32007X1214/hm/C2007303LV.01000101.htm>

Direktīva 2003/9/EK ar ko nosaka obligātos standartus patvēruma meklētāju uzņemšanai

10. pants

Nepilngadīgo skološana un izglītošana

1. Dalībvalstis garantē patvēruma meklētāju nepilngadīgajiem bērniem vai nepilngadīgiem patvēruma meklētājiem izglītības iespējas, ievērojot līdzīgus nosacījumus kā uzņēmējas dalībvalsts pilsoņiem, kamēr viņi vai viņu vecāki faktiski nav izraidīti. Šādu izglītību var nodrošināt izmitināšanas centros.

Attiecīgā dalībvalsts var paredzēt, ka šādas izglītības iespēja jāattiecina tikai uz valsts izglītības sistēmu.

Nepilngadīgie ir personas, kas ir jaunākas par tajā dalībvalstī tiesību aktā noteikto pilngadības vecumu, kurā iesniegts vai ir izskatīts patvēruma pieteikums. Dalībvalstis neliedz iespēju iegūt vidējo izglītību tikai tā iemesla dēļ, ka nepilngadīgais kļuvis pilngadīgs.

2. Iespēju izglītoties neatliek ilgāk par trim mēnešiem pēc datuma, kad nepilngadīgais vai viņa vecāki iesnieguši patvēruma pieteikumu. Ja sniedz speciālu izglītību, minēto termiņu, lai nodrošinātu izglītības iespējas, var pagarināt līdz vienam gadam.

3. Ja 1. punktā noteiktās izglītības iespējas nav iespējams nodrošināt nepilngadīgā īpašās situācijas dēļ, dalībvalsts var piedāvāt citas izglītības iespējas.

11. pants

Nodarbinātība

1. Dalībvalstis nosaka laika posmu pēc patvēruma pieteikuma iesniegšanas datuma, kurā pieteikuma iesniedzējam ir liegts iesaistīties darba tirgū.

2. Ja lēmums pirmajā instancē nav pieņemts vienu gadu pēc patvēruma pieteikuma iesniegšanas un ja šī novēlošanās nav notikusi pieteikuma iesniedzēja vainas dēļ, dalībvalstis dod atļauju pretendētājam iesaistīties darba tirgū saskaņā ar dalībvalstu paredzētiem nosacījumiem.

3. Ja parasti procesā negatīva lēmuma pārsūdzībai ir atliekošais efekts, atļauju iesaistīties darba tirgū pārsūdzības procedūru laikā neatceļ, kamēr ir paziņots negatīvs pārsūdzības lēmums.

4. Sakarā ar darba tirgus politiku dalībvalstis var paredzēt priekšrocības ES pilsoņiem un tādu valstu pilsoņiem, kuras ir Nolīguma par Eiropas Ekonomikas zonu dalībnieces, kā arī trešo valstu pilsoņiem, kas ir legāli apmetušies uz dzīvesvietu.

12. pants

Profesionālās apmācības

Dalībvalstis var dot patvēruma meklētājiem iespējas uz profesionālo apmācību neatkarīgi no tā, vai viņiem ir atļauts iesaistīties darba tirgū.

Profesionālo apmācību iespējas, kas saistītas ar darba līgumu, atkarīgas no apjoma, kādā pieteikuma iesniedzējam atļauts iesaistīties darba tirgū saskaņā ar 11. pantu.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:06:32003L0009:LV:PDF>

Direktīva 2004/83/EK par obligātajiem standartiem, lai kvalificētu trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kā bēgļus vai kā personas, kam citādi nepieciešama starptautiskā aizsardzība, šādu personu statusu un piešķirtās aizsardzības saturu.

26. pants

Darba iespējas

1. Dalībvalstis bēgļa statusa saņēmējiem uzreiz pēc tam, kad viņiem piešķirts bēgļa statuss, ļauj iesaistīties nodarbinātības vai pašnodarbinātības darbībās, ievērojot noteikumus, kas vispār piemērojami darbam un sadzīves pakalpojumiem.

2. Dalībvalstis nodrošina, ka bēgļa statusa saņēmējiem ar līdzvērtīgiem nosacījumiem kā dalībvalsts valstspiederīgajiem tiek piedāvātas tādas darbības kā, piemēram, ar nodarbinātību saistītas izglītības iespējas pieaugušajiem, arodmācības un praktiskas pieredzes gūšana darbavietā.

3. Dalībvalstis alternatīvā aizsardzības statusa saņēmējiem uzreiz pēc tam, kad viņiem piešķirts alternatīvais aizsardzības statuss, ļauj iesaistīties nodarbinātības vai pašnodarbinātības darbībās, ievērojot noteikumus, kas vispār piemērojami darbam un sadzīves pakalpojumiem. Var ņemt vērā situāciju dalībvalstu darba tirgū, tostarp nosakot iespējamās darba iespēju prioritātes uz ierobežotu laika posmu, kas nosakāms saskaņā ar valsts tiesību aktiem. Dalībvalsti nodrošina, ka alternatīvā aizsardzības statusa saņēmējs saņem amatu, kas viņam piedāvāts, saskaņā ar valsts tiesību normām par prioritāšu noteikšanu darba tirgū.

4. Dalībvalstis nodrošina, ka alternatīvā aizsardzības statusa saņēmējiem ar tādiem nosacījumiem, kā dalībvalsts izlemj, ir pieejamas tādas darbības kā, piemēram, ar nodarbinātību saistītas izglītības iespējas pieaugušajiem, arodmācības un praktiskas pieredzes gūšana darbavietā.

5. Piemēro dalībvalstīs spēkā esošos tiesību aktus, kas attiecas uz darbinieku vai pašnodarbināto atalgojumu un pieeju sociālās nodrošināšanas sistēmai, kā arī citus nodarbinātības nosacījumus.

27. pants

Izglītības pieejamība

1. Dalībvalstis piešķir pilnīgu pieeju izglītības sistēmai visiem nepilngadīgajiem, kam piešķirts bēgļa vai alternatīvais aizsardzības statuss, saskaņā ar tādiem pašiem nosacījumiem kā dalībvalsts valstspiederīgajiem.

2. Dalībvalstis nodrošina pieaugušajiem, kam piešķirts bēgļa vai alternatīvais aizsardzības statuss, pieeju vispārējai izglītības sistēmai, turpmākai apmācībai vai pārkvalifikācijai, ar tādiem pašiem nosacījumiem kā trešo valstu valstspiederīgajiem, kas likumīgi pastāvīgi uzturas dalībvalstī.

3. Dalībvalstis nodrošina vienlīdzīgu attieksmi pret bēgļa vai alternatīvā aizsardzības statusa saņēmējiem un dalībvalsts valstspiederīgajiem attiecībā uz spēkā esošajām ārvalstu diplomu, apliecību un citu oficiālu kvalifikācijas apliecinājumu atzīšanas procedūrām.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004L0083:LV:HTML>

LR NORMATĪVIE AKTI

Latvijas Republikas Satversme

112. Ikvienam ir tiesības uz izglītību. Valsts nodrošina iespēju bez maksas iegūt pamatzglītību un vidējo izglītību. Pamatizglītība ir obligāta.

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=57980>

Patvēruma likums

8.pants. Patvēruma meklētāju izmitināšanas centri

(1) Patvēruma procedūras laikā patvēruma meklētāju izmitina patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, kurā nodrošināti sadzīvei nepieciešamie apstākļi. Nepilngadīgai personai nodrošina tās fiziskajai un garīgajai attīstībai nepieciešamos sadzīves apstākļus. Patvēruma meklētāju var pārvietot no viena patvēruma meklētāju izmitināšanas centra uz citu.

(2) Patvēruma meklētāju var neievietot patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, kamēr viņam ir cits likumīgs pamats uzturēties Latvijā. Mainot dzīvesvietu, patvēruma meklētājs informē Pārvaldi par jaunās dzīvesvietas adresi.

(3) Nepilngadīgu personu bez pavadības izmitina patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, pie bāriņtiesas iecelta aizbildņa vai bērnu aprūpes iestādē. Lēmumu par nepilngadīgas personas bez pavadības izmitināšanu patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, pie aizbildņa vai bērnu aprūpes iestādē pieņem bāriņtiesa, noskaidrojot Pārvaldes viedokli, ņemot vērā nepilngadīgās personas intereses un viedokli atbilstoši šīs personas vecumam un briedumam un ievērojot šādus nosacījumus:

1) nepilngadīgu personu bez pavadības izmitina kopā ar pilngadīgajiem radniekiem;

2) vienas ģimenes bērni nav šķirami, izņemot gadījumu, kad tas tiek darīts bērnu interesēs;

3) nepilngadīgai personai bez pavadības izmitināšanas vietu maina tikai tad, ja tas atbilst šīs personas interesēm.

(4) Ministru kabinets nosaka kārtību, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas.

(5) Patvēruma meklētāju izmitināšanas centri ir Pārvaldes struktūrvienības. Patvēruma meklētāju izmitināšanas centra iekšējās kārtības noteikumus apstiprina Ministru kabinets.

(6) Pašvaldības izdevumus, kas tai radušies, nepilngadīgu personu bez pavadības izmitinot bērnu aprūpes iestādē, Ministru kabineta noteiktajā kārtībā un apmērā sedz no Labklājības ministrijai kārtējam gadam šim mērķim piešķirtajiem valsts budžeta līdzekļiem.

(7) Patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā izmitināta patvēruma meklētāja uzturam, kā arī higiēnas un pirmās nepieciešamības preču iegādei paredzēto izdevumu apmēru un segšanas kārtību nosaka Ministru kabinets.

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=194029&from=off>

Bērnu tiesību aizsardzības likums

11.pants. Bērna tiesības uz izglītību un jaunradi

- (1) Valsts nodrošina visiem bērniem vienādas tiesības un iespējas iegūt izglītību atbilstoši katra spējām.
- (2) Bērnam ir tiesības uz bezmaksas pirmsskolas sagatavošanu, pamata un vidējo izglītību, kā arī arodizglītību.
- (3) Pie Latvijas mazākumtautībām piederošiem bērniem ir tiesības iegūt izglītību dzimtajā valodā atbilstoši izglītības likumam.
- (4) Bērnam ir autortiesības, kā arī patenttiesības uz savu izgudrojumu.
- (5) Bērnam ir tiesības apgūt kultūras mantojumu un piedalīties tā aizsardzībā, kā arī attīstīt savas jaunrades spējas.
(Ar grozījumiem, kas izdarīti ar 09.03.2000. likumu, kas stājas spēkā 11.04.2000. Sk. Pārejas noteikumus.)

74.pants. Bēglis un persona, kurai piešķirts alternatīvais statuss

- (1) Ja saskaņā ar starptautiskajām vai nacionālajām tiesībām bērns ir bēglis vai persona, kurai piešķirts alternatīvais statuss, viņš saņem aizsardzību un palīdzību neatkarīgi no tā, vai ir kopā ar vecākiem vai citiem pieaugušajiem vai viens atbilstoši Patvēruma likumam.
- (2) Bāriņtiesa kopā ar pašvaldības sociālo dienestu un imigrācijas iestādēm veic pasākumus, lai sameklētu bērna vecākus un noskaidrotu, kādas viņam ir iespējas atgriezties ģimenē.
- (3) Ja bērna vecākus neizdodas atrast, bērnam bēglim un bērnam, kuram piešķirts alternatīvais statuss, tiek nodrošināta tāda pati aprūpe kā jebkuram citam bērnam, kas palicis bez vecāku gādības.
(Ar grozījumiem, kas izdarīti ar 15.05.2003. un 08.03.2007. likumu, kas stājas spēkā 10.04.2007.)

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=49096>

Izglītības likums (Nepieciešams skatīt visu likumu)

3.pants. Tiesības uz izglītību

- (1) Tiesības uz izglītību ir:
  - 1) Latvijas pilsonim;
  - 2) Latvijas nepilsonim;
  - 3) Eiropas Savienības pilsonim, Eiropas Ekonomikas zonas pilsonim vai Šveices Konfederācijas pilsonim;
  - 4) Eiropas Kopienas pastāvīgajam iedzīvotājam, kuram ir derīga uzturēšanās atļauja Latvijas Republikā;
  - 5) bezvalstniekam, kuram ir derīgs bezvalstnieka ceļošanas dokuments, kas izsniegts Latvijas Republikā;
  - 6) citas valsts, kas nav Eiropas Savienības, Eiropas Ekonomikas zonas vai Šveices Konfederācijas pilsonis, valstspiederīgajam (turpmāk — trešās valsts valstspiederīgajam) vai bezvalstniekam, kuram ir derīga uzturēšanās atļauja Latvijas Republikā;
  - 7) bēglim vai alternatīvo statusu ieguvušai personai;
  - 8) personai, kura ir saņēmusi pagaidu aizsardzību Latvijas Republikā.
- (2) Patvēruma meklētāja nepilngadīgā bērnam un nepilngadīgā patvēruma meklētājam ir tiesības uz pamatzglītību un vidējo izglītību, kā arī tiesības pēc pilngadības sasniegšanas turpināt iesākto izglītību.

(3) Nepilngadīgam trešās valsts valstspiederīgajam vai bezvalstniekam, kuram nav likumīga pamata uzturēties Latvijas Republikā, ir tiesības iegūt pamatizglītību laika posmā, kas noteikts brīvprātīgi izceļošanai, vai laika posmā, uz kādu izraidīšana atlikta, kā arī viņa aizturēšanas laikā.
(04.03.2010. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 26.03.2010.)

3.¹ pants. Atšķirīgas attieksmes aizliegums

(1) Šā likuma 3.pantā minētajām personām ir tiesības iegūt izglītību neatkarīgi no mantiskā un sociālā stāvokļa, rases, tautības, etniskās piederības, dzimuma, reliģiskās un politiskās pārliecības, veselības stāvokļa, nodarbošanās un dzīvesvietas.

(2) Atšķirīga attieksme pret personu šā panta pirmajā daļā minēto apstākļu dēļ pieļaujama, ja tā ir objektīvi pamatota ar tiesisku mērķi, kura sasniegšanai izraudzītie līdzekļi ir samērīgi.

(3) Reliģiskās organizācijas dibināta izglītības iestāde ir tiesīga balstīties uz personas reliģisko piederību, gatavību un spēju darboties labā ticībā un lojalitātē attiecībā uz konkrētās reliģijas mācību (doktrīnu), kā arī morāles un uzvedības normu, principu un ideālu kopumu, kas ir pamatā tās ticīgo pārliecībai.

(4) Aizliegts tieši vai netieši radīt personai nelabvēlīgas sekas, ja tā aizstāv savas tiesības nolūkā novērst atšķirīgu attieksmi.

(5) Ja strīdus gadījumā persona norāda uz faktoriem, kas varētu būt par pamatu tās tiešai vai netiešai diskriminācijai šā panta pirmajā daļā minēto apstākļu dēļ, izglītības programmas īstenošana pienākums ir pierādīt, ka atšķirīgas attieksmes aizliegums nav pārkāpts.

(6) Ja atšķirīgas attieksmes aizliegums vai aizliegums radīt nelabvēlīgas sekas tiek pārkāpts, personai ir tiesības prasīt pārkāpuma novēršanu, saskaņā ar Tiesībsarga likumu saņemt tiesisko atbalstu, kā arī vērsties tiesā. Personai ir tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību un atlīdzību par morālo kaitējumu. Strīdus gadījumā atlīdzības par morālo kaitējumu apmēru nosaka tiesa pēc sava ieskata.

(7) Atšķirīgas attieksmes aizliegumu attiecībā uz pedagogiem un citām izglītības sistēmā nodarbinātām personām regulē citi likumi.

(8) Šajā pantā lietotais termins "diskriminācija" un tās veidi atbilst Patērētāju tiesību aizsardzības likumā lietotajiem terminiem.
(04.03.2010. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 26.03.2010.)

12.pants. Maksa par izglītības ieguvu

(1) Maksu par pirmsskolas izglītības, pamatizglītības un vidējās izglītības ieguvu valsts vai pašvaldību dibinātā izglītības iestādē sedz no valsts budžeta vai pašvaldību budžetiem Ministru kabineta noteiktajā kārtībā. Privātā izglītības iestāde var noteikt maksu par izglītības ieguvu.

(2) Augstākās izglītības programmās valsts sedz maksu par izglītības ieguvu noteiktam studiju vietu skaitam atbilstoši attiecīgajā gadā noteiktajam valsts pasūtījumam; pārējām studiju vietām katra augstākās izglītības iestāde var noteikt maksu par izglītības ieguvu.

(2¹) Pašvaldība saistošajos noteikumos var paredzēt daļēju maksu kā līdzfinansējumu par izglītības ieguvu pašvaldības dibinātajās profesionālās ievirzes izglītības iestādēs.

(3) Studijām augstākās izglītības programmās studējošais var saņemt valsts kredītu. Saņemtais kredīts atmaksājams vai dzēšams Ministru kabineta noteiktajā kārtībā.

(4) Ārvalstnieks vai bezvalstnieks maksā par augstākās izglītības programmas apguvi saskaņā ar noslēgto līgumu ar attiecīgu izglītības iestādi.

(5) Šā likuma 3.panta pirmās daļas 3., 4., 5., 6., 7. un 8.punktā, kā arī otrajā un trešajā daļā minētajām personām maksa par pamatizglītības un vidējās izglītības ieguvu tiek noteikta un segta tādā pašā kārtībā kā Latvijas pilsonim un Latvijas nepilsonim.

(Ar grozījumiem, kas izdarīti ar 04.03.2010. likumu, kas stājas spēkā 26.03.2010.)

Augstskolu likums

45.pants. Tiesības studēt augstskolā un koledžā

(1) Tiesības studēt augstskolā un koledžā ir katram Latvijas pilsonim un personām, kurām ir Latvijas Republikas izdota nepilsoņa pase, kā arī personām, kurām ir izsniegta pastāvīgās uzturēšanās atļaujas. Lai studētu augstskolās un koledžās, nepieciešams vidējo izglītību apliecinošs dokuments.

(2) To ārvalstnieku tiesības studēt Latvijas augstskolās un koledžās, kuriem nav izsniegta pastāvīgās uzturēšanās atļauja, regulē šā likuma 83. pants.

(Ar grozījumiem, kas izdarīti ar 23.11.2000. un 02.03.2006. likumu, kas stājas spēkā 06.04.2006.)

83.pants. Ārzemnieku studijas Latvijā

(1) Ārzemniekus, kuriem nav izsniegta pastāvīgās uzturēšanās atļauja, var uzņemt Latvijas augstskolās un koledžās par pilnā laika studējošajiem saskaņā ar Latvijas Republikas Izglītības likumu un šo likumu uz vispārējo noteikumu pamata. Ja starptautiskie līgumi neparedz citu kārtību, ārzemniekus var uzņemt Latvijas augstskolās un koledžās, ievērojot šādus noteikumus:

1) ārzemnieku vidējās izglītības dokumentiem jāatbilst Latvijas standartiem. Ārzemnieku vidējās izglītības dokumenti tiek pārbaudīti šā likuma 85.pantā noteiktajā kārtībā;

2) ārzemnieku zināšanām jāatbilst attiecīgās augstskolas vai koledžas uzņemšanas noteikumu prasībām;

3) ārzemniekiem pietiekami labi jāprot valodas, kurās notiek mācības;

4) mācību maksu ārzemnieki maksā augstskolai vai koledžai atbilstoši līgumam, ko augstskola vai koledža noslēgusi ar viņiem, taču tā nedrīkst būt zemāka par mācību izdevumiem;

5) Eiropas Savienības valstu pilsoņiem un viņu bērniem, kas izglītību iegūst Latvijā, maksa par izglītību tiek noteikta un segta tādā pašā kārtībā kā Latvijas Republikas pilsoņiem.

(2) Ārzemnieki, kuriem nav izsniegta pastāvīgās uzturēšanās atļauja, var apgūt daļu studiju programmas Latvijas augstskolās un koledžās saskaņā ar starptautiskajiem (starpaugstskolu) apmaiņas līgumiem vai starptautiskās augstskolu un koledžu sadarbības programmu ietvaros atbilstoši uzņemšanas noteikumiem. Ja ārzemnieku studijas Latvijā notiek starpvalstu apmaiņas ietvaros un ekvivalents studējošo skaits no Latvijas augstskolām un koledžām studē ārvalstīs, ārzemnieku studijas Latvijā finansē no augstskolai vai koledžai piešķirtajiem Latvijas Republikas valsts budžeta līdzekļiem.

(3) Personas, kuras vidējo izglītību ir ieguvušas ārvalstīs, var uzņemt Latvijas augstskolās un koledžās, ievērojot šā panta pirmās daļas 1. un 2.punktu.

(02.03.2006. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 06.04.2006.)

85.pants. Ārvalstīs iegūto akadēmisko grādu un izglītības dokumentu akadēmiskā atzīšana Latvijā

(1) Ārvalstīs iegūto akadēmisko grādu un izglītības dokumentu, kā arī vidējo izglītību apliecinošu dokumentu ekspertīzi veic Akadēmiskais informācijas centrs.

(2) Iesniegto dokumentu ekspertīzes rezultātā tiek noteikts:

1) vai ārvalstīs iegūtais izglītības dokuments atbilst kādam Latvijā piešķirtajam augstākās izglītības dokumentam (turpmāk šajā pantā — diploms);

2) kādam Latvijā piešķirtam akadēmiskajam grādam vai diplomam to var pielīdzināt;

3) kādi papildu nosacījumi jāizpilda, lai ārvalstīs iegūto izglītības dokumentu varētu pielīdzināt kādam no Latvijā piešķirtajiem akadēmiskajiem grādiem vai diplomiem, ja ārvalstīs iegūtais akadēmiskais grāds vai izglītības dokuments neapmierina neviena Latvijā piešķirta akadēmiskā grāda vai diploma prasības.

(3) Izglītības dokumenta ekspertīzes rezultātā tā īpašniekam tiek izsniegta izziņa par to, kādam Latvijā piešķirtam akadēmiskajam grādam vai diplomam atbilst ārvalstīs iegūtais izglītības dokuments.

(4) Izdevumus, kas saistīti ar ārvalstīs iegūtā akadēmiskā grāda vai izglītības dokumenta ekspertīzi, sedz izglītības dokumenta īpašnieks.

(5) Ja izglītība tiek turpināta Latvijā, attiecīgā augstskola uz Akadēmiskās informācijas centra izziņas pamata pieņem lēmumu par ārvalstīs iegūtā akadēmiskā grāda vai izglītības dokumenta atzīšanu studiju turpināšanai.

(23.11.2000. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 26.12.2000.)

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=37967>

Likums „Par reglamentētajām profesijām un profesionālās kvalifikācijas atzīšanu”

2.pants. Likuma mērķis un darbība

(1) Likuma mērķis ir:

1) nodrošināt profesionālās darbības atbilstību noteiktām kvalitātes prasībām un kritērijiem, ja šī darbība ir saistīta ar sabiedrības interešu aizsardzību, tās drošību un veselības aizsardzību;

2) aizsargāt atsevišķas sabiedriski nozīmīgas profesijas pret nekvalificētu personu iesaistīšanu tajās, nosakot šīm profesijām paaugstinātas prasības;

3) nodrošināt iespēju Latvijas Republikā iegūto profesionālo kvalifikāciju atzīt ārvalstīs un ārvalstīs iegūto profesionālo kvalifikāciju atzīt Latvijas Republikā;

4) veicināt personu brīvu pārvietošanos Eiropas Savienības dalībvalstīs un Eiropas Brīvās tirdzniecības asociācijas dalībvalstīs.

(2) Likums nosaka reglamentētās profesijas, kā arī pamatprasības, kas jāievēro Latvijas Republikā un ārvalstīs iegūtās kvalifikācijas atzīšanā šajās profesijās.

(3) Likuma noteikumi par izglītībai un profesionālajai kvalifikācijai izvirzāmajām prasībām attiecas uz fiziskajām personām, kuras vēlas uzsākt darbu reglamentētajās profesijās vai darboties tajās patstāvīgi kā pašnodarbinātas personas vai darbinieki.

(4) Uz Latvijas pilsoņiem un nepilsoņiem, kuri izglītību un profesionālo kvalifikāciju ieguvuši ārvalstīs, attiecas šā likuma noteikumi par attiecīgajās ārvalstīs iegūtās profesionālās kvalifikācijas atzīšanu Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem.

(5) Uz bezvalstniekiem, kas saņēmuši ārvalstīs izsniegtus bezvalstnieka ceļošanas dokumentus, kā arī uz bēgļiem un personām, kurām piešķirts alternatīvais statuss, attiecas šā likuma noteikumi par profesionālās kvalifikācijas atzīšanu.

(6) Uz to valstu pilsoņiem, kurām saskaņā ar Eiropas Ekonomikas zonas līgumu ir minētajā līgumā noteiktās Eiropas Savienības dalībvalstu tiesības profesionālās kvalifikācijas atzīšanas jomā, un uz Šveices Konfederācijas pilsoņiem attiecas tie paši šā likuma noteikumi, kuri attiecas uz Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem.

(7) Šā likuma noteikumi neattiecas:

1) uz gadījumiem, kad darbība reglamentētajās profesijās ir saistīta ar valsts pārvaldes vai tiesu varas funkciju izpildi;

2) uz profesijām, kurām saskaņā ar likumu vai Ministru kabineta noteikumiem izvirzītas kādas no šā likuma 3.panta piektajā daļā minētajām prasībām, bet nav norādīti reglamentētajām profesijām nepieciešamie izglītību vai profesionālo kvalifikāciju apliecinājoši dokumenti.

(8) Uz to valstu pilsoņiem, kurām saskaņā ar Saeimas apstiprinātajiem starptautiskajiem līgumiem ir šajos

līgumos noteiktas Eiropas Savienības dalībvalstu tiesības profesionālās kvalifikācijas atzīšanas jomā, attiecas tie paši šā likuma noteikumi, kuri attiecas uz Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņiem.
(Ar grozījumiem, kas izdarīti ar 04.11.2004., 13.12.2007. un 17.07.2008. likumu, kas stājas spēkā 13.08.2008.)

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=26021>

23.02.2010. Ministru kabineta noteikumi Nr. 174 „Kārtība, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam nodrošina izglītības ieguves iespējas”

Izdoti saskaņā ar Patvēruma likuma 8.panta ceturto daļu

1. Noteikumi nosaka kārtību, kādā nepilngadīgam patvēruma meklētājam (turpmāk – patvēruma meklētājs) nodrošina izglītības ieguves iespējas.
2. Patvēruma meklētājam nodrošina sagatavošanu pamatzglītības ieguvei no piecu gadu vecuma, iespēju iegūt pamatzglītību un vispārējo vidējo izglītību (turpmāk – vispārējā izglītība) normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā.
3. Patvēruma meklētājam vispārējās izglītības ieguves uzsākšanu nodrošina triju mēnešu laikā no dienas, kad iesniegts iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu. Atbilstoši Valsts pedagoģiski medicīniskās komisijas atzinumam patvēruma meklētājam ar speciālajām vajadzībām nodrošina vispārējās izglītības ieguves iespējas speciālās izglītības iestādēs vai vispārējās izglītības iestādēs, kas īsteno licencētu speciālās izglītības programmu.
4. Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde vai Valsts robežsardze, ja patvēruma meklētājs izmitināts Valsts robežsardzes teritoriālajā struktūrvienībā, ne vēlāk kā mēnesi no dienas, kad iesniegts iesniegums par bēgļa vai alternatīvā statusa piešķiršanu, rakstiski informē Izglītības un zinātnes ministriju (turpmāk – ministrija) par patvēruma meklētāja izmitināšanas vietu, kā arī par patvēruma meklētāja izmitināšanas vietas maiņu.
5. Vispārējo izglītību patvēruma meklētājam nodrošina atbilstoši viņa izmitināšanas vietai – patvēruma meklētāja izmitināšanas centra, dzīvesvietas, bāriņtiesas iecelta aizbildņa dzīvesvietas, bērnu aprūpes iestādes vai Valsts robežsardzes teritoriālās struktūrvienības tuvumā esošās akreditētās izglītības iestādēs, kas īsteno licencētas izglītības programmas attiecīgā vispārējās izglītības pakāpē.
6. Tās izglītības iestādes, kas sniedz vispārējās izglītības ieguves iespējas patvēruma meklētājiem, nosaka ministrija, saskaņojot to ar izglītības iestādes dibinātāju. Saskaņojums ar dibinātāju nav nepieciešams, ja vispārējo izglītību sniedz valsts izglītības iestāde.
7. Ministrija organizē izglītības programmām atbilstošu mācību līdzekļu izstrādi un izdošanu latviešu valodas apguvei, lai nodrošinātu vispārējās izglītības ieguves iespējas patvēruma meklētājam.
8. Pedagogu atalgojumu patvēruma meklētāju vispārējās izglītības ieguves nodrošināšanai un ministrijas apstiprinātu mācību procesā izmantojamo mācību literatūru (turpmāk – mācību literatūras saraksts) vispārējās izglītības programmu apguvei finansē no ministrijas pamatbudžetā kārtējam gadam paredzētajiem valsts budžeta līdzekļiem.
9. Lai nodrošinātu vispārējo izglītību patvēruma meklētājam, izglītības iestāde slēdz līgumu par finansējuma piešķiršanu ar ministriju. Līgumam pievieno izglītības iestādes vadītāja apstiprinātu izdevumu tāmi par izdevumu pozīcijām pedagogu atalgojuma nodrošināšanai un mācību literatūras sarakstu.
10. Iespēju pabeigt uzsāktu vispārējās izglītības ieguvi patvēruma meklētājam nodrošina arī pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas.
11. Lai pieteiktu patvēruma meklētāju vispārējās izglītības ieguvei, vecāki, bāriņtiesas pilnvarots pārstāvis vai bērnu aprūpes iestādes vadītājs iesniedz Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē vai Valsts robežsardzē attiecīgu iesniegumu, patvēruma meklētāja personu apliecinoša dokumenta kopiju un patvēruma meklētāja izglītību apliecinošus dokumentus (ja tādi ir). Pēc iesnieguma un tam pievienoto dokumentu saņemšanas Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde vai Valsts robežsardze rakstiski par to informē ministriju.
12. Ministrija mēneša laikā pēc šo noteikumu 11.punktā minētā iesnieguma saņemšanas rakstiski informē iesnieguma iesniedzēju par izglītības iestādi, kas nodrošinās patvēruma meklētājam vispārējās izglītības ieguvi.
13. Patvēruma meklētāja vecāki vai bāriņtiesas pilnvarots pārstāvis, pamatojoties uz ministrijas norādīto izglītības iestādi patvēruma meklētāja vispārējās izglītības ieguvei, mēneša laikā pēc šo noteikumu 12.punktā minētās informācijas saņemšanas iesniedz attiecīgu iesniegumu izglītības iestādes vadītājam par patvēruma meklētāja uzņemšanu izglītības iestādē.
14. Izglītības iestādes vadītājs izvērtē šo noteikumu 13.punktā minēto iesniegumu, patvēruma meklētāja apgūtās izglītības atbilstību Latvijas vispārējās izglītības programmu prasībām, ja nepieciešams, pieaicinot patvēruma meklētāju, mācību priekšmetu skolotājus, patvēruma meklētāja vecākus vai bāriņtiesas pilnvarotu pārstāvi.

15. Izglītības iestāde mēneša laikā izstrādā padziļinātu patvēruma meklētāja mācību priekšmetu apguves plānu laikposmam, kas noteikts šo noteikumu 9.punktā minētajā līgumā par finansējuma piešķiršanu.

Informatīva atsauce uz Eiropas Savienības direktīvu

Noteikumos iekļautas tiesību normas, kas izriet no Padomes 2003.gada 27.janvāra Direktīvas [2003/9/EK](#), kas nosaka obligātos standartus patvēruma meklētāju uzņemšanai.

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=205791>

Noteikumi par pabalstu bēglim un personai, kurai piešķirts alternatīvais statuss

1. Noteikumi nosaka kārtību, kādā bēglim piešķir un izmaksā pabalstu, kas sedz uzturēšanās izmaksas un valsts valodas apguvei nepieciešamās izmaksas, un kārtību, kādā personai, kurai piešķirts alternatīvais statuss, piešķir un izmaksā pabalstu, kas sedz uzturēšanās izmaksas, kā arī minēto pabalstu apmēru.

2. Pabalsta veidi un apmērs:

2.1. personai, kurai piešķirts alternatīvais statuss, un bēglim (turpmāk – persona) izmaksā pabalstu, kas sedz uzturēšanās izmaksas Latvijas Republikā (turpmāk – uzturēšanās pabalsts). Pabalstu nosaka:

2.1.1. pilngadīgai personai – 180 latu mēnesī;

2.1.2. nepilngadīgai personai – 30 % apmērā no šo noteikumu 2.1.1.apakšpunktā minētās summas;

2.2. bēglim no septiņu gadu vecuma piešķir pabalstu valsts valodas apguvei. Pabalstu nosaka apmērā, kas sedz valsts valodas mācību faktiskās izmaksas, bet ne vairāk kā 35 latus mēnesī.

3. Lai saņemtu pabalstu, persona Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē (turpmāk – pārvalde) uzrāda personu apliecinošu dokumentu un iesniedz šādus dokumentus:

3.1. lai saņemtu uzturēšanās pabalstu:

3.1.1. iesniegumu;

3.1.2. aizpildītu iztikas līdzekļu deklarāciju (pielikums);

3.2. lai saņemtu pabalstu valsts valodas apguvei, – iesniegumu.

10. Pabalstu valsts valodas apguvei pārvalde, pamatojoties uz saņemto rēķinu par pakalpojuma sniegšanu, pārskaita tās iestādes vai institūcijas kontā, kurā bēglis apgūst valsts valodu un kura nodrošina valsts valodas apguvi licencētas programmas ietvaros.

11. Pārvalde pieņem lēmumu pārtraukt izmaksāt pabalstu valsts valodas apguvei, ja bēglis:

11.1. apguvis valsts valodu pirmajā valsts valodas prasmes līmenī un saņēmis apguvi apliecinošu dokumentu;

11.2. neattaisnotu iemeslu dēļ nav apmeklējis vismaz pusi nodarbību, par kurām pārvalde pārskaitījusi pabalstu;

11.3. zaudējis bēgļa statusu;

11.4. miris vai izsludināts par mirušu ar tiesas spriedumu.

<http://www.likumi.lv/doc.php?id=203680&from=off>

6. MAIN CONCLUSIONS

This report is the outcome of the „Study on access to education of asylum seekers, refugees and persons with alternative status in Latvia“. The project is co-funded under the European Refugee Fund. The study aims to assess the possibilities, needs and problems of asylum seekers, refugees and persons with alternative status (hereinafter – target groups) to receive education in Latvia. The project addresses the issues of access to education minors and adult persons at various levels, quality of education as well as cooperation among various institutions. The study includes the analysis of national law in light of international and the EU law as well as conclusions from in-depth interviews with representatives of the target groups, national and local authorities, representatives of NGOs and case studies in four schools which have already gained experience in receiving the target groups.

Latvia has a short history of receiving asylum seekers, refugees and persons with alternative status. There is actually no data on the situation of refugees and persons with alternative status in education. The data of the Ministry of Education and Science (hereinafter – MoES) on the enrollment of underaged asylum seekers in general education establishments over the last three years is the only source of information in the relevant area. However, the numbers of the target groups, including minors, have been increasing in Latvia. Therefore, the importance of the education issues are probably to increase in the future.

Since 2008, about 20 minors asylum seekers (including unaccompanied minors) attended general educational establishments. There have also been cases of enrollement of the target groups in schools in professional schools and at the university.

Legal framework on the right to education

The 2010 Education Law amendments have significantly broadened the target groups' right to education, including non-discrimination clause and the right to free primary and secondary education for all the groups. However, the study also reveals several legal gaps listed below.

- There is a lack of legal norms providing for access to basic or fundamental education of those asylum seekers who have not obtained primary education and who have reached the age of majority.
- The legal framework does not stipulate the unified system of testing knowledge of asylum seekers entering general schools.
- There are neither samples of educational programs nor guidelines for their elaboration for teachers.
- No additional support (e.g. funding for teachers' remuneration and teaching materials) for minors are provided after they get the status of international protection.
- The national law does not clearly stipulate provisions for access of asylum seekers to professional schools.
- There are no any reduction or exemption from fees for refugees and persons with alternative status for access to professional schools in which the number of budget places are stipulated by the relevant ministries and municipalities.
- Persons with alternative status have the no opportunity to obtain free higher education and must comply with the requirements provided by the Law on Higher Educational Establishments (the correspondence of certificate on secondary

- education to the Latvian standards, correspondence of knowledge to the requirements of the concrete university or college, sufficiently good knowledge of the language of instruction).
- There are no legal norms providing for the right of asylum seekers and persons with alternative status to receive a benefit for the Latvian language training. Only refugees are entitled to state financial support in learning the state language.

The right to education in practice

Some general educational establishments have made efforts to elaborate individual educational programmes to meet the needs of the target groups. The interviews and case studies allow to make several conclusions on both the positive developments and shortcomings.

Access to general education

- Although some schools in cooperation with the MoES have gained experience to receive minors asylum seekers, the cooperation of other schools with the MoES has not been systematic mainly due to a lack of information of schools on such cooperation (signing an agreement on additional state funding for teachers' remuneration and teaching materials).
- According to some institutions (MoES, Reception centre for asylum seekers Mucenieki (hereinafter – RCAS) and NGOs, the availability of information for asylum seekers on education opportunities have improved over the recent years. However, minors asylum seekers mentioned several examples when they tried to get information about education in Latvia. Therefore, it may be assumed that minors did not have such information due to various reasons.
- Several responsible institutions believe that the choice of language of instruction of asylum seekers is usually taken into account when assigning schools. However, NGOs and parents stressed that their willingness to send their children to schools with Latvian language of instruction has not been met, but schools with Russian language of instruction were provided instead.
- Although most of the representatives of the target groups claimed that the period between submitting asylum application and access to school lasted 3-4 months, some of them told that such period exceeded the maximum length provided by the law (3 months) up to half a year.
- Minors asylum seekers usually do not have documents on previous education. Teachers conduct testing of children's knowledge themselves. Language barrier is a significant obstacle to testing the knowledge.
- The level of knowledge differs a lot among asylum seekers and is usually lower than among local students. Some subjects have not been taught at all in the states of origin. A lack of knowledge of language of instruction (Latvian or Russian) hampers the study process. In such cases, teachers prepare an individual program for each asylum seeking student.
- Since 2010, minors asylum seekers of approximately similar age have usually been put into separate adaptation classes with a view to their further transferring to mainstream classes. However, no practice of such students' movement to mainstream classes has developed so far.
- No practice has developed for organisation of study process for students who cannot be included into a separate adaptation class according to their age.

- Several representatives of schools believe that individual programs should be continued also after a minor asylum seeker gets the status of refugee or alternative status. According to teachers, children are still not prepared for study in mainstream classes. However, the state provides additional support only for asylum seekers.
- Language barrier, both in schools with Latvian and in schools with Russian language of instruction, is an important obstacle to effective access to quality education. Due to the language barrier, students have lower achievement in subject with complex terminology (e.g., mathematics, chemistry and physics) and also limited contacts at schools.
- Most of interviewed parents and minors expressed their willingness to attend more Latvian language courses at school.
- Children with good knowledge of Russian successfully learn various subjects. However, a lack of Latvian language basic skills is a barrier for meeting the state requirements in the Latvian language training.
- The MoES in cooperation with the Latvian Language Agency has elaborated the adaptation programme designed for Latvian language training and learning about Latvia for children of third country nationals and their parents. However, several representatives of schools and municipalities point to the fact that no adapted programmes in various subjects are elaborated for the relevant target groups. There are also no guidelines how to elaborate such programmes. Representatives of schools believe that there is the need for a methodological centre or several centres working on permanent basis and where teachers could get consultations and teaching materials.
- Representatives of schools also point to the lack of adapted teaching materials. Some schools use bilingual text books on the basis of the Russian language. However, teachers, who work with children without knowledge of intermediary language, create teaching materials themselves. Teachers recommend, for example, to create new bilingual materials on the basis of other languages, adapted text books in various subjects, as well as materials for different age groups.
- The interviewed school representatives expressed their willingness to work with the relevant target groups. However, educators recognise the need for better preparation for such work. In particular, learning of foreign languages, teaching methods in case if a child does not know a language of instruction as well as obtaining knowledge about the target groups, their culture and religion, are needed. Municipality, for example, could organise such trainings. There has also been a recommendation to hire teacher assistants at schools.
- Representatives of several institutions and NGOs have pointed to a lack of general state integration policy. Additional needs of children (lunches at schools and travel expenses) are supported in the framework of the ERF projects on a periodic basis.
- Representatives of schools and municipalities believe that a social worker and psychologist could play an important role in work with minors asylum seekers and refugees and their parents, both at schools and in the RCAS.
- Some schools point to their close cooperation with parents and guardians. However, interviewed parents say that they have not been involved in discussing education issues and planning educational programmes of their children.

Access to professional, academic and nonformal education

- Almost all interviewed representatives of the target groups told that they attended some language courses. Several persons learned Latvian at courses in the framework of the ERF project. Some persons with alternative status attended language courses organised by the State Employment Agency (hereinafter - SEA) for unemployed persons. However, most of the interviewed representatives of institutions and NGOs point to the need to broaden possibilities of the target groups to obtain professional skills and to learn Latvian.
- Language barrier limits opportunities to obtain profession and to earn means for subsistence which is of primary importance of persons who have been granted international protection. Language barrier also makes an obstacle to effective access to information on the SEA's services, including training, for unemployed persons. Representatives of municipalities believe that there is the need for the work of social worker, psychologist and translator in the RCAS; Latvian language training in the RCAS is also important.
- There is also a lack of adapted Latvian language training programmes for adults who have no background knowledge. Therefore, the interviewed persons with alternative status failed to pass Latvian language exam for attestation (necessary to perform professional duties) after attending courses offered by the SEA.
- In respect to other courses, interviewed representatives of the target groups pointed to insufficient number of lessons, inability to understand teachers due to language barrier as well as different levels of knowledge among the students.
- Representatives of several institutions and NGOs believe that there is the need for integration programmes. Representatives of municipalities emphasise that the state should provide support to municipalities dealing with refugees and persons with alternative status.
- Most of the interviewed representatives of the target groups are willing to learn Latvian and/or to obtain profession or higher education in Latvia. However, stress, financial insecurity and the need to take care of children decrease motivation of adults, particularly women, to get education in Latvia.

Izmantotās literatūras saraksts

1. A.Lulle, I. Brands-Kehre, L.Geidāne and L.Ose, *Rekomendācijas bēgļu integrācijai*, Rīga, IOM Riga Office, 2008
2. A.Kosowicz *Access to Quality Education by Asylum-Seeking and Refugee Children*, Poland Country Report, http://ec.europa.eu/ewsi/en/resources/detail.cfm?ID_ITEMS=14260
3. A.-R.Kuyini Alhassan *Unaccompanied Minor Asylum Seekers in Norway. Educational Needs and Adapted Education*, LAP LAMBERT Academic Publishing, 2011
4. Commission of the European Communities, Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of Regions, Policy Plan on Asylum. An integrated approach to protection across the EU, Brussels, 17.06.2008, COM (2008) 360 final
5. Commission of the European Communities, Green paper *Migration & Mobility: challenges and opportunities for EU education systems*, Brussels, 3.7.2008, COM(2008) 423 final
6. European Commission *Communication from the European Commission from the Commission to the European Parliament and the Council Action Plan on Unaccompanied Minors (2010 – 2014)*, Brussels, 6.5.2010, COM(2010)213 final, SEC(2010)534
7. *Education and migration. Strategies for integrating migrant children in European schools and societies. A synthesis of research findings for policy-makers*. An independent report submitted to the European Commission by the NESSE network of experts, European Commission, 2008
8. J. Gromovs Patvēruma likuma komentāri, Rīga, 2009
9. J. Smith (ed.) *World education report 2000, The rights to education. Towards education for all through life*. UNESCO
10. H.Pinson, M. Arnot and M. Candappa *Education, Asylum and „Non-Citizen” Child. The Politics of Compassion and Belonging*, Palgrave Macmillan, 2010
11. L.Cohen, M.Lawrence, M.Keith. *Research Methods in Education*. 7th Edition. NY: Routledge, 2011
12. L.Doyle, M.McCorrison *Refugee Council: Beyond the school gates: supporting refugees and asylum seekers in secondary school*, KPMP Foundation, Refugee Council, May 2008
13. M.Arnot, H.Pinson, *The education of asylum seeker and refugee children, A Study of LEA and School Values, Policies and Practices*, University of Cambridge, Faculty of Education, July 2005.
14. M.Bačáková *Access to education of refugee children in the Czech Republic*, Charles University in Prague, Report of UNHCR Prague Office, Prague 2009, <http://www.unhcr.cz/dokumenty/report-bacakova.pdf>
15. R. Tromp (ed.), *Education for refugee and asylum seeking children in OECD countries. Case studies from Australia, Spain, Sweden and the United Kingdom*, Education International, Paloma Bourgonje, March, 2010
16. Sh.B., *Merriam Qualitative Research: A Guide to Design and Implementation*. San Francisco: Jossey-Bass, 2009
17. *The Stockholm Programme — An open and secure Europe serving and protecting citizens* 2010/C 115/01
18. UNHCR, *Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries*, 2010, Division of Programme Support and Management, March, 2011, 3.lpp, <http://www.unhcr.org/4d8c5b109.html>
19. UNHCR *Integration Agenda for the Refugees in the Central Europe*, Budapest, Hungary, 2009
20. UNHCR *Refugee Children: Guidelines for protection and care*, 1994, 51.-52.lpp.
21. UNHCR *Education. Field guidelines*, February 2003
22. *Ziņojums par nacionālo sociālās aizsardzības un sociālās iekļaušanas stratēģiju 2008.-2010.gadam*.